

Kultuurileht

Hind 4 krooni

Number 45(2607)

Reede, 8. detsember 1995

“MAURUSE KOOL” PANSO KOOLI ESITUSES

Priit Pedajase lavastatud “Mauruse kool” Eesti Draamateatri laval.

30. novembrist on Eesti Draamateatri laval A.H. Tammsaare—P. Pedajase “Mauruse kool”, milles lavastaja Priit Pedajase käe all mängivad EMA kõrgema lavakunstikooli — Panso kooli — üliõpilased kõrvu Draamateatri tippnäitlejate Ita Everi, Aarne Ürsküla, Mikk Mikiveri, Meeli Söödi, Mari Lille, Lembit Ulfsaki ja Tõnu Aavaga. Mõned neist mängisid kaasa 1962. aastal

Voldemar Panso “Tõe ja õiguse” II osa järgi tehtud “Inimeses ja jumalas”. Esietendusel, millega tähistati Voldemar Panso 75. sünniaastapäeva, viibisid ka president Lennart Meri abikaasaga, peaminister Tiit Vähi abikaasaga ja teised valitsuse liikmed. Etenduse järel kuulutati Indrekut mänginud Kaido Veermäe Panso preemia laureaadiks.

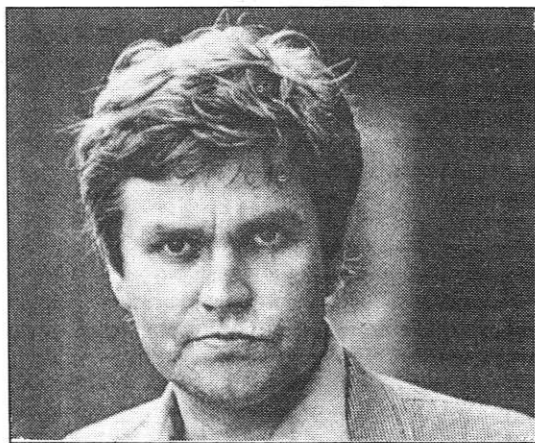

Sissepääs Panso kooli.

Fotod: Teet Malsroos

Pärast võimsat tulevärki 1905. aasta ausamba jalamil siirdus tõrvikurongkäik vastse laureaadiga kandetoolis läbi vanalinna Toompeale, kus endiste ja praeguste lavakate esituses toimus veel nii mõndagi põnevat. Koos mindi pronks-Panso käe alt tema asutatud kooli ruumidesse, kus toimus traditsiooniline sünnipäevapidu.

Finlandia kirjandusauhinna pälvis Hannu Mäkelä

Hannu Mäkelä.

Eile keskpäeval kuulutati Helsingi esinduslikus Valges saalis välja tänavune ilukirjanduse Finlandia. Soome 1995. aasta parim romaan on niisiis Hannu Mäkelä “Meister” (“Mestari”, Otava 1995), mille aines saab alguse luuletaja Eino Leino elulõpust, laienedes lehekülghaaval ulatuslikuks elulooromaaniks. Juba teist aastat võetakse Finlandia valikusse vaid pikk proosa, mille hulgast eelžüri valib kuus raamatut ja jätab lõppotsuse üheainsa inimese teha. Tänavu oli selleks kirjandusteadlane, praegu Soome Rahvusteatri peadirektor Marja-Liisa Nevala.

“Hannu Mäkelä “Meister” on kultuuritegu. Ta näitab meile, soomlastele, et meie oma kirjandusest võib sündida uus kirjandus, meil on traditsioon, millele võime toetuda, me oleme rikkad. Soomes kasutatakse seda žanrit harva, mujal on elulooromaan tavalisem. Mäkelä maalib Leinost koreda pildi, mis on Eino Leino nii heas kui kurjas,” põhjendas Marja-Liisa Nevala oma otsust. Autor ise kirjutab teose järelsõnas: “Leidsin vormi, mis sügenes iseendast ja mida hakkasin nimetama elulooromaaniks. Minu

taotluseks oli, et kõik faktid peaksid paika, et sündmused ja nende järgnevus oleks tõsi ja et kõik mõtted oleksid nii palju kui võimalik Leino enda omad...”

Hannu Mäkelä on sündinud 18. augustil 1943. aastal ja on elukutselt kooliõpetaja. Loobunud 1983. aastal Otava kirjastuse kirjandusdirektori ametist, on ta tänaseni vabakutseline kirjanik. Ta on kirjutanud paljudes erinevates žanrites: romaane ja novelle, luulet, kuuldemänge, aforisme, näidendeid ja esseistikat ning koostanud arvukalt antoloogiaid. Kolmekümne aasta jooksul on temalt ilmunud uskumatult palju, ühtekokku ligemale sada teost. Eriti armastatud on Mäkelä omalaadse koega lasteraamatud. Hannu Mäkelä teoseid on tõlgitud kaheteistkümnesse keelde. Eesti keeles on ilmunud Mäkelä luulevalik “Ööpool, päevapool” (1989), “Hobune, kes kaotas prillid ära” (1983), Härra Huu seeria (1985, 1995), valimik lastelugusid “Muinasjutt tüdrukust, kes otsis õnne” (1995) ja mõned kirjanduslõlised kirjutised Loomingus.

PIRET SALURI

Kultuurilehte saab uueks aastaks tellida 15. detsembrini.

Televisioon, see ei ole imelihtne

JAANUS KULLI

Uue telekanali TV 3 tulek võib-olla juba jaanuaris, on meediainimesed ja magnaadid taas kihevile ajanud. Esi- mesed ennustavad kohvipaksult, kas uues kanalis neile kohta leidub, teised piiluvad rahakotti ja peavad nõu, kas investeerimiseks on aega. Jaanus Kulli, kes juhib Rootsi meediakontserni Kinnevik, kas just väliskapitali suur osa- lus TV 3-s pole uue telekanali asutami- sest eemale peletanud mitmed RTV osa- nikud ja ennekõike EVTV juhatuse esimehe Viktor Siilatsi, kelle eemalejäämine (eemalejätmine?) telekanalite ühinemisel on mõnevõrra üllatav ja kummaline.

Kuuldavasti kuulub 50 protsenti TV 3 aktsiatest RTV-le ja samapalju EVTV-le, kelle taga seisab Rootsi meediakontsern Kinnevik. Kas just väliskapitali suur osa- lus TV 3-s pole uue telekanali asutami- sest eemale peletanud mitmed RTV osa- nikud ja ennekõike EVTV juhatuse esimehe Viktor Siilatsi, kelle eemalejäämine (eemalejätmine?) telekanalite ühinemisel on mõnevõrra üllatav ja kummaline.

Oli ju Eesti Video omanik Viktor Siilats juhtfiguur EVTV töös ja ei tea enam mitme-setme aasta peale veninud RTV ja EVTV ühteitsemise üks initsiaatoreid. Kas Siilats loobus ise või jäeti ta tõesti välja, näitab tõenäoliselt lähitulevik. Täna sel päeval, tundu- dub, on sellele küsimusele ühest ja adekvaatset vastust võimatu saada. Ükski osapool ei soovi asja lähemalt kommenteerida, telefonivestluses nimetas asjaosaline põhjuseks hoopis ekskul- tuuriminister Peeter Oleski vähikäike televisioonilitsentside ja- gamisel ja tühistamisel. Viktor Siilatsi tagasitõmbumist võib vist käsitleda eelkõige meediamehe kibestumisena — uues kanalis poleks tal enam sedavõrd sõna- ja rahalugemisõigust olnud. Aga ambitsioonikus ning raha on alati olnud Siilatsile teeviit. Pealegi on Siilatsil seljaltajad mitu tulutoovat ettevõtet ja tema kõige kallim esiklaps Eesti Video. Seega, vaevast et Siilats orbiidilt — ka meediaorbiidilt — kuskile kaob.

Niisiis, TV-3 selja taha koonduvad RTV ja EVTV parimad traditsioonid ja jõud, mida Kinnevik rahastustidega turgutatakse. Kahtlemata on tähendusrikas, et uues kanalis kuulub juhatuse esimehe koht Kinnevikile: kui tähtsate ja määravate otsuste langetamisel jagunevad osanike poolt- ja vastuhääled võrdselt, võib Kinnevik asja alati oma kasuks pöörata.

Samas on selge, et palju räägitud EVTV ja RTV ühinemine pidi kord teoks saama ja ju on antud variant TV-3 sündimiseks parim.

Uus telekanal tähendab tõsist konkurentsi Tipp-TV-le ja eel- kõige Kanal 2-le. Just viimase auditoorium kattub suuresti EVTV ja RTV omaga. Makarov Muusik Managementi Tipp-TV on suunatud siiski nooremale vaatajale, pealegi ei sõltu Tipp-TV monopolisest saatekeskusest. Jüri Makarov on uue kanali sün- di, loomulikult oma huvidest lähtuvalt, otsesõnu tervitanud. Ma- karov loodab, et TV 3 turule tulles jõuavad siia ka "tõsised ärimed" ja et lõpuks peatub tendents, mis on reklaamihinnad aastaga neli korda madalamaks viinud. Pole vist mõtet korrata, et reklaam on era-õigusliku telekanali ainus ellujäämise tagatis. Mida rohkem toob reklaam sisse, seda kvaliteetsem on prog- ramm.

Kahtlemata tunneb TV 3 ennast majanduslikult kindlamana kui RTV ja EVTV ka oma parimail päevil. Kokkuvõttes töötasid ju viimatinimetatud ikkagi kahjumiga. Küsimus on, kas TV 3-s suurel määral kaasareakiv Kinnevik näeb uue telekanali prog- rammi väljatöötamisel kommertsuunitluse kõrval kohta ka rah- vuslikest huvidest lähtuvalt kultuurisaadetele. Kui kogu aur läheb küll kõrgekvaliteediliste, kuid otseselt meelelahutuslike ja kommertslike programmide või filmide sisseostmisele, võib kin- del olla, et sellist leibade ühte kappi panekut ei kiida heaks suur osa vaatajaskonnast. RTV suutis finantsraskuste kiuste toota ka väga kvaliteetseid kultuurisaateid. Kas RTV endised tegijad saavad seda suunda jätkata ka uues kanalis? RTV tegevdirektor Toomas Lepp kinnitas Kultuurilehele, et just praegu on väljatöö- tamisel TV 3 põhisuunad, kus prioriteediks lai vaadatavus, sam- al ajal oleks see kanal mõtlevalle inimesele. Tuleb kuidagi tuttav ette. Ometi ei pea ideed ja reaalsus alati kattuma. Nagu kinnitas ka kolme päevalehe hiljutine ühinemine, ei hakka mitte alati otsekohe tööle lihtne aritmeetiline tehe, kus 1+1+1=3. Ja teadupärast on televisioon pressiga võrreldes veelgi keerulisem struktuur, mille pööramine uutele rööbastele ei sünni üleöö.

Üks on selge: lõppeva aasta telesõdadest raputatud eratele- visiooni maastik on stabiliseerumas, kuigi Ilmar Taska Kanal 2 ja selle rüpes taas pead tõstnud Kanal 6 on seatud raske katsumuse ette. Kui lähtuda paljude asjatundjate arvamuselt, et meie oludes on ainuvõimalik ühe avalik-õigusliku ja ühe kom- mertskanali eksistents, peab Kanal 2 alustama võitlust elu ja surma peale. Vähemalt televaataja seisukohalt töötab järgmine teleaasta palju uut ja põnevat ning loodetavasti ka head prog- rammi.

Pedagoogikaülikool otsib uut rektorit

30. novembril esitas Tallinna Pedagoogikaülikooli rektor Talis Bachmann kultuuri- ja haridusmi- nisteeriumile lahkumispalve. Koos rektoriga lahkuvad ka teised rektoraadi juhid: prorektor Alek- sander Monakov ja kantsler Jaanus Kiili. Ettepaneku juhtkonna lahkumiseks tegi peamiselt de- kaanidest koosnev ülikooli valit- sus, 27. novembril kinnitas selle ülikooli nõukogu.

5. detsembril kõneles Talis Bachmann pressikonverentsil aja- kirjanikele ülikooli kriisi ja juht- konna lahkumise põhjustest.

Talis Bachmann valiti pedagoog- icaülikooli rektoriks 1992.a. lõpus neljaks aastaks. Praeguseks on möödunud kolm neljandikku sel- lest ajast. Kõrvaltvaatajale tundub küll, et ülikool on selle ajaga oluli- selt muutunud: avatud on uusi erialasid, õppejõududena tööle võetud tunnustatud teadlasi, tu- gevenenud koostöö välismaa tea- duskeskustega jm. Noorte soov õppida pedagoogikaülikoolis on suurenenud. Sel aastal oli keskmi- ne konkurss 5,3 inimest kohale, kõi- ge populaarsematel erialadel aga 8—12 inimest kohale.

Kuid samas on pedagoogikaüli- kool pidevalt olnud alafinantseeri- tud. Palgafond tõusis sel aastal eel- misega võrreldes vaid 12%, Tartu Ülikoolis ja Tallinna Tehnikaüli- koolis aga 30—45%. Õppejõudude töötasu on seega tõusnud hoopis vähem kui teistes kõrgkoolides, jäädes vahemikku 1500—4500 krooni. Kusjuures üle 4000 krooni kuus teenivad vaid üksikud kõige tunnustatumad professorid, suure- ma osa õppejõudude palk on alla 3000 krooni kuus. Elukallidus on samal ajal tõusnud sootuks roh- kem, s.t. pedagoogikaülikooli töö- tajate majanduslik olukord on hal- venenud. Koondatud on umbes 50 õppejõudu, rohkem pole ülikooli sisulist tööd kahjustamata lihtsalt võimalik.

Tundub, et pedagoogikaülikool seisab praegu üsna samasuguste majandusprobleemide ees, millega on hädas ka kunstülikool. Palga- fondi defitsiit on 1,5—2 miljonit krooni.

Majandusprobleemid tänases Eestis on juba iseenesest tõsised küllalt ja nendega on lisaks peda- googikaülikoolile hädas veel pal- jud kultuuriuasutused. Paraku lisan-

duvad neile Narva maanteel ka vastuolud rektoraadi ja ülikooli va- litsuse vahel. Ühist keelt ei ole lei- tud ei majanduslikes üksikküsi- mustes ega ka õppetöö kõige oluli- semate strateegilistele probleemide- le lahenduse leidmisel. Näiteks see: kas pedagoogikaülikool peab olema elitaarne või egalitaarne õppeasutus? Rektor Bachmann pooldab esimest võimalust, ülikoo- li valitsuses aga on dekaane, kes ei oletamaga nõus. Tunnistan, et mul- le on üsna arusaamatu mõiste ega- litaarne ülikooliharidus. Mida see tähendab?

Alates 1. jaanuarist 1996 on pe- dagoogikaülikooli rektori kt. **Mati Heidmets**, kes hakkab ette valmis- tama uue rektori valimist. Oma või- maliku järglasena nimetas rektor Talis Bachmann ajakirjanike küsi- musele vastates pedagoogikaüli- kooli professoreid — **Mait Arvisto**, **Peeter Normak**, **Mati Heidmets**. Aga muidugi võib uus rektor tulla ka mõnest teisest ülikoolist või tea- dusasutusest.

Igatahes seisab tal ees väga tõ- siste probleemide lahendamine.

MALL JÕGI

Teatriuurijad arutlesid erialaküsimuste üle

28. novembril tuli Teatriliidus kokku teatriuurijate ühenduse üldkogu.

Sellest, mis tehtud, mis kavas, kõneles tosinkonnale kokkutulnule ühenduse esinaine **Lea Tormis**. Üks oluline tööloik on koostöö emakeeleõpetajatega **teatriõpetuse** osas, kusjuures teatriloolasi huvi- tab eelkõige teatrist kirjutavate ko- duloostele leidmine koolides.

Kooliteatriga tegeleb **Lembit Peterson**, kahe kooli õpilastega teeb tööd **Evald Hermaküla** (luba- tud lavastus, mille tarvis Kultuur- kapital raha andis, pole seni küll valminud).

Reet Neimar esitas seisukoha, et õpilastega peaksid tegelema eelkõi- ge professionaalsed teatriinimesed. Näitekunsti sihtkapital (mille liige Neimar on) toetab eelkõige neid amatöör- ja kooliteatreid, mille eesotsas on professionaalid. Samas leiti, et on ka tulemuslikult õpilas- tega töötavaid isetegevuslastest entu- siaste.

Teatriuurijate töö oluline väl- jund on osavõtt teatrikonverentsi- dest. Teatriuurijad **Evald Kampus** ja **Eva Raud** osalevad saksakeelsest teatrit uuriva **Thalia Germanica** töös, mille suvisest konverentsist Tallinnas võttis küll osa vähe eesti

teatriteadlasi. Arvati, et saksa liini- ga tasub seostuda, sealt saab huvi- tavaid materjale.

Septembris toimus Tartus Vane- muise juubelit tähistav teatriloo- konverents, mida väga hästi vedas **Evald Kampus**, ja kus külaliste kõr- val esines ka mitmeid eesti teatri- loolasi.

Oktoobris Teatri- ja Muusika- muuseumis toimunud traditsiooni- lise teaduskonverentsi muusika- pool oli tugev, teatripool jäi nõr- gaks. Viimasel hetkel ning ülepea- kaela toimunud organiseerimistö- töttu jäi kutsumata osa võimalikest esinejast.

Leiti, et koostöös Estonia Seltsi- ga võiks edaspidi teha pagulasteat- rit käsitleva konverentsi.

Piret Kruuspere rääkis Helsin- gis toimunud soomekeelsest eesti teatri kursusest Helsingi ülikooli tudengeile. Loengutega esinesid **Ants Järvi**, **Mikk Mikiver** ja **Kadi Herkül**.

Eelmisel päeval toimunud Pan- so-konverentsi vedas Lea Tormis, aitasid Teatriliit ja Draamateater. Vähesest eelinfost hoolimata oli Draamateatri teatri väike saal siiski publikut täis.

Murelikult räägiti **teatireklaa- mist ja teatri jäädvustamisest tele-**

visioonis. ETV-s töötav teatriuuri- jate ühenduse liige **Anne Tuuling** väitis, et teatrietenduste jäädvusta- misse on tekkimas suur auk. Leiti, et igast etendusest tuleks videos jäädvustada kas või viis minutit ning arutati, kuidas leida selleks võimalusi ja vahendeid.

Reet Neimar pani kahtluse alla, kui otstarbekas on teatriteoreetiku- te jagunemine kahte ühendusesse, kriitikute ja teatriuurijate omasse. Kriitikute ühendus pealegi ei funktsioneer. **Jaak Rähesoo** arvas, et üritusi võiks ju koos teha.

Kirjastamisega seoses osutas Lea Tormis positiivsele faktile, et jälle on hakanud ilmuma teatriraa- matuid (autorid Rähesoo ja Aassa- lu; Kromanovi-kogumik, Panso raamatu uuustrükk).

Pärast mitmeaastast lünka on uuesti asutud koostama teatrikroo- nikat. Selle koostaja **Helvi Einas** küsis mitmes problemaatilises as- jas teatriuurijalt nõu.

Teatriuurijate ühenduse liik- meks võeti vastu **Ilona Kolberg** Tartu Ülikooli kultuurikeskusest.

Lea Tormis pani maha ühingu esinaise ameti. Uueks esinaiseks valiti **Piret Kruuspere**.

MARIS BALBAT

Keda huvitab autoriõigus ja uus näitekirjandus?

Eesti Teatriliidus toimus hilju- ti **Näytelmäkulma (Soome)** ja Eesti Näitemänguagentuuri (ENA) kor- raldusel seminar pealkirjaga "Uus näitekirjandus ja autoriõigus".

Seminaril selgus, et kumbki tee- ma ei huvita eriti kedagi. Kahju, et oma ala asjatundja, Soome Teatrili- du jurist **Anita Prusila** ettekanne tühja läks. Autoriõigus ei puuduta Eestis justkui kedagi, kuna suuri kohtuprotsesse selles küsimuses pole olnud. Meie loovintelligents on harjunud oma väikeste sissetu- lekutega ega pööra oma õigustele tähelepanu.

Lavastajad, kes põhjanaabrite juures tööd teevad, võiksid siiski teada, et Soome ja teiste Põhjamaa- de seadused ei näe tellimustöö pu- hul ette autoriõiguste siirdumist tööandjale, nagu see on Eesti "Autoriõiguse seaduses". Samuti võiks tõsisemalt suhtuda Berni konventsiooniga liitumisel saadud "armuaja" lõppemisse 20. XII.

Helsingin Sanomate teatritoime- taja **Kirsikka Moring** tutvustas Claes Andersseni, Michael Barani, Kari Hotakaise, Kari Hukkila ja Juha Siltase loomingut. Saksa nüü- disdramaturgiast rääkis **Näytelmä-**

kulma dramaturg **Riitta Pohjola**, kes on Heiner Mülleri kogumiku koostaja ja tõlkija. Heiner Müller esitab väga raske tekstiga väljakut- se nii lavastajale kui teatritöötajale. Eesti lavadele pole jõud- nud ka Botho Straussi ega Marlene Streeruwitzi näidendeid.

Dramaturg **Hanna Jääskinen** käsitleb inglise ja ameerika näite- kirjandust, mis on eesti teatrilava- del ehk soosituim. Uute tekstidega saab tutvuda Eesti Näitemängu- agentuuris.

KÜLLI HOLSTING,
Eesti Näitemänguagentuur

“Õnnelik, et elan”

4. detsembril esietendas Vanalinnastudio Eesti Draamateatri väikeses saalis Willy Russelli monokomöödia “ÕNNELIK, ET ELAN”.

1986. aastal Inglismaal aasta parimaks komöödiaks nimetatud näidendi lavastas Ivo Eensalu, kujundus on noorelt kunstnikult Hille Ermelilt. Peategelast Shirley Valentine'i mängib Vanalinnastudio näitleja Viire Valdma.

Lavastaja Ivo Eensalu: “Leidsin näidendi soome teatriajakirjast *Väliverho*, kus on väidetud, et seda mängitakse suure eduga Joensuu teatris. Asja vastu tekkis huvi ning ma pöördusin abisaamiseks Eesti Näitemänguagentuuri poole. Sealtsõideti: kaks päeva tagasi võttis Jüri Karindi teksti enda kätte. Läksin Vanalinnastudiosse ja küsisin Karindilt: kuidas on? Karindi andis teksti lugeda. Sain kohe aru, et see on väga hea näitemäng, kuigi mõtteinnet leidub seal ehk rohkem naistele. Ja kui Vanalinnastudio tegi ettepaneku näidend lavale tuua, võtsin sellest kinni. Leidsime, et sobivaim osatäitja on Viire Valdma.

Näidendi probleem on 42-aasta-

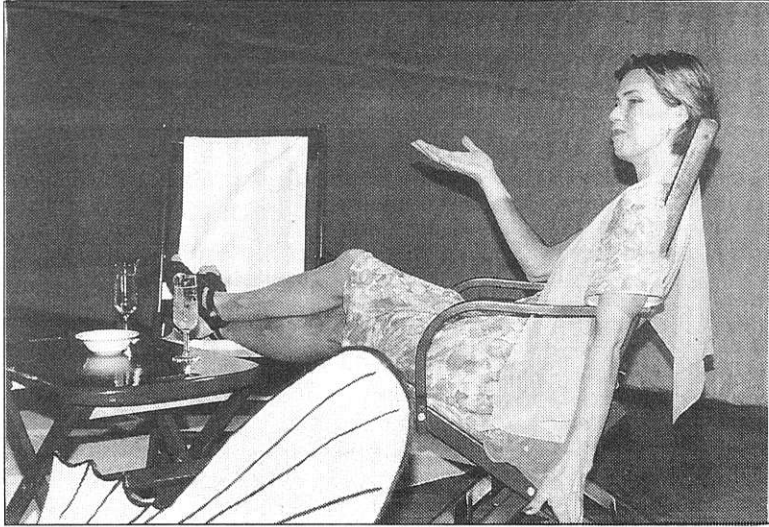

Foto: Teet Malsroos

Viire Valdma mononäidendis “Õnnelik, et elan”, mis käsitleb 42-aastase naise rutiinist väljatulekut.

se naise rutiinist ja igapäevaelust väljatulek. Peategelane ütlebki: elu jääb justkui elamata. Samas ei süüdistata selles meest.

Kõige rohkem kartsin, et meie teatripublik pole monotükkidega piisavalt harjunud, kuid esietendus võeti hästi vastu. Ja kuigi autor on näidendi nimetanud komöödiaks, võis esietenduse lõppedes näha nii

naeru kui pisaraid. Kaks kolmandikku publikust olid naised, ometi ei saa öelda, et lavastuse adressaat on vaid naisterahvas.

Jäin Viire Valdмага ja kunstnik Hille Ermeliga väga rahule. Kahe kuu töö tulemusena on sündinud üks armas ja hea laps. Oleme ise rahul ja loodan, et ka publik.”

ESIETENDUS

● 29.novembril esietendus Elva kultuurikeskuses Sinilind D. L. Coburni näidend “DŽINNIMÄNG”, mille lavastas endine ugalalane, nüüdne Elva linnapea Väino Uibo.

Näidendit, mille tegevustik kulgeb ühes Ameerika vanadekodus, mängisid 1980-ndate algupoolel Ugalas Lisl Lindau ja Kaljo Kiisk. Seekordses lavastuses esineb Fonsia Dorsey osas Herta Elviste, Martin Wellerit mängib Heikki Haravee. Valgusseade on Priit Parksepal, lava- ja muusikaline kujundus on sündinud ühistööna.

“Seda etendust võib lugeda professionaalse teatri sünniks Elvas,” ütles lavastaja Väino Uibo. “Teatrit on meie linnale hädasti vaja ja meil on Vanemuisega kokkulepe, et saame edaspidigi kasutada nende näitlejaid. “Džinnimäng” võlus mind oma tihedusega: lihtsa kaardimängu kujundisse on kokku võetud kahe inimese üsnagi traagiline saatus.”

Eesti raamatu ajalugu rootsi keeles

Soome iseseisvuspäeva eel, 5. detsembril esitleti TA raamatukogus ENDEL ANNUSE ja ESKO HÄKLI toimetatud rootsikeelset artiklikogu eesti raamatu ajaloost — “Den Estniska boken genom seklerna”. Teos on ilmunud Helsingi Ülikooli raamatukogu väljaandena. Eestikeelsed artiklid on rootsi keelde tõlkinud Uppsala ülikooli õppejõud Raimo Raag.

Helsingi Ülikooli raamatukogu direktor Esko Häkli väitis, et sellise raamatu väljaandmisele, esialgu soome keeles, mõeldi Helsingis juba ammu. Kuid eesti raamatu ajalugu ei paku huvi mitte ainult Soomes vaid ka Rootsis ja kogu Skandinaavias, sellepärast otsustati see lõpuks avaldada rootsi keeles.

Kogumiku koostamisel on silmas peetud, et kaetud oleksid eesti raamatu ajaloo kõik perioodid.

● Tartu Lasteteatris oli möödunud nädalavahetusel koguni kaks esietendust: laupäeval “IVAN TSAARIPOEG JA HALL HUNT”, lustilugu tervele perlele samanimelise vene muinasjutu ainetel, ja pühapäeval Toomas Jürgensteini ning Juhani Püttsepa ühevaatuseline lastenäidend “KANDILINE LUMI”.

“Ivan Tsaaripoja” dramatiseerija ja lavastaja on Roland Saarnik, kunstnik Aigi Viira. Mängivad Heikki-Rein Veromann, Anu Ander, Aldar Talviste, Sven Antson, Elgitha Zeno, Roland Saarnik, Paul Vesterov ja Aare Laak.

“Kandilises lumes” astuvad lavale sügisel alustanud stuudiolased Marika Pärn, Kati Kivitar ja Valli Pärn, kaasa teevad veel Maare-Marika Heinsoo Babüloonia kuninganna Semiramise osas ning Aldar Talviste prohvet Jesajana.

Lasteteatri juhi Juhani Püttsepa sõnul on teatrihooaja esimesel poolel olnud juba viis esietendust, tulemas on “Jõulumängud” Anne Maasikult ja detsembri lõpul peaks lavale jõudma ka “Timbu-Limbu ja Lumemõlder”.

Tallinnas esineb Peterburi teater

9. ja 10. detsembril esitab Peterburi teater Baltiiski Dom (endine Lenkomi teater) Tallinna Vene Draamateatris oma uusima lavastuse, prantsuse stsenaaristi ja dramaturgi Jean Marsani komöödia “PUBLIKULE VAATAMINE KEELATUD”.

Komöödia räägib teatriinimeste kulissidetagusest elust, nende vahel sõlmuvatest intriigidest, mille põhjuseks on näitlejate kirglik soov mängida. Lavastaja on teatri uus peanäitejuht Aleksandr Issakov, kes hiljaegu tõi Eesti Vene Draamateatris lavale Gogoli “Naisevõtu”.

Samal ajal esineb Vene Draamateater külalisetendustega Neevalinnas.

Sibeliuse päev

Teos sisaldab järgmised artiklid: Ene Jaanson “Tartu ülikooli trükkokoda 1631—1700”, Kyra Robert “Trükkalid Tallinnas 17. sajandil”, Endel Annus “Ajakirjandus Baltikumis enne 1710.aastat” ning “Piibli väljaandmine eesti keeles ja selle levitamine”, Ene Jaanson, Ingrid Loosmäe “Tartu ülikooli trükkalid 1802-1883”, Mari Kalvik “EKS-i tegevus rahvahariduse ja kirjastamise alal 1907-1940”, Mare Lott “Raamatute kirjastamine iseisvas Eestis 1918-1940”, Kaja Noodla “Raamatute kõrvaldamine raamatukogudest aastatel 1940—41 ja 1944—54”, Mare Lott “Ülevaade Eesti raamatuajaloo uurimisest”, Endel Annus “Raamatutrükkalid Eestis 1631-1900”.

12. detsembril algusega kl. 16 on Teatri- ja Muusikamuuseumis Sibeliuse päev, millega tähistatakse 130 aasta möödumist Jean Sibeliuse sünnist.

Assauwe tornis avatakse Sibeliusele pühendatud väljapanek. Huvitavalt kujundatud rändnäitus on koostanud Sibeliuse muuseumi intendant Ilpo Tolvas ja muusikateadlane Kari Kilpeläinen. K. Kilpeläinen ja eesti nimekaim Sibeliuse uurija Leo Normet esinevad ettekannetega. Kontserdiosa sisustavad EMA üliõpilased ja magistrandid. Muu hulgas kõlab Loviisa trio (teadaolevail andmeil esmakordselt Eestis), mis valmis Sibeliuste suvituskohas Loviisas 1888. aastal ja mille esmaesitajaks olid õed-vennad Sibeliused — Jean viiulil, vend Christian tšellol ja öde Linda klaveril.

MALL JÕGI

ALO PÕLDMÄE

Gustav Ernesaksa nimeline preemia ja stipendiumid

Gustav Ernesaksa nimelise sihtfondi nõukogu määras Gustav Ernesaksa nimelise preemia ning stipendiumid.

Gustav Ernesaksa nimelise koorimuusika preemia sai Tiia-Ester Loitme (Tallinna koorijuht ja muusikaõpetaja), õppestipendiumi Hendrik Vestmann (Eesti Muusikaakadeemia koorijuhtimise eriala üliõpilane) ja koorimuusika edendamise stipendiumid Age Raa (ajakirjanik), Lennart Jõela (Tartu koorijuht ja muusikaõpetaja) ning Heino Pehk (Võru koorijuht ja muusikaõpetaja). Preemia ning stipendiumid antakse kätte täna Estonia kontserdisaalis toimival koorikontserdil, kus esitusele tuleb eesti heliloojate, tänavuste juubilaride, looming.

Anna Raudkatsi nimeline rahvatantsupreemia

Seoses Anna Raudkatsi 110. sünniaastapäeva tähistamisega 1996. aasta veebruaris antakse välja Anna Raudkatsi nimeline rahvatantsupreemia (elutöö preemia).

Preemiakandidaate (rahvatantsutegelasi) võib esitada Anna Raudkatsi nimelise sihtfondi hoidjale, Eesti Üldlaulupeo Direktsioonile (Väike-Karja 12, EE0001 Tallinn), 5. jaanuarini 1996. Informatsioon telefonil 44 91 52 või 43 04 75.

VÄLISMAA

Suurbritannias toimus keelatud raamatute oksjon

Londoni raamatuoksjonil olid seekord müügil raamatud, mis tsensurid on aegade jooksul ära keelanud, olgu poliitilistel või kõlbelistel põhjustel: D.H. Lawrence'i “Leedi Chatterley armukese” esimene väljaanne, George Orwelli poolakeelne piraatväljaanne, Salman Rushdie teosed jmt.

Vanim oksjonile esitatud teos oli Shelley “Haldjate kuninganna” piraatväljaanne 1829. aastast, mida Londonis liiga radikaalseks peeti. Värskeim materjal oli Gerry Adamsi kirjutiste kogumik “Salajane Britannia”, mis käsitleb relvamüüki Iraagile ja teisi Briti valitsusele ebameeldivaid teemasid 1990. aastatest.

Margaret Atwood oli oksjonile saatnud oma preemiatega pärjatud raamatu “Teenijanna lugu”, mis on üks USA koolide ja raamatukogude pooltsagedamini keelatud teoseid, väidetavalt liigse pessimismi tõttu.

Allen Ginsberg lähetas luuletused, mille esitamisest raadios keelduti nende kõlvatuse pärast.

Arthur Miller annetas oksjonile “Proovireisija surma” väljaande, tiitellehel autori tekst: 1950. aastatel Peorias Illinoisi osariigis veteranide pikettide tõttu lavalt maha võetud, pühaduseteotuses süüdistatuna kõrvaldatud mitmete koolide raamatukogudest.”

Palju tsensuuri poolt keelatud teoseid pärines Ida-Euroopast, oli vene klassikuid Pasternakist Solženitsõnini. Tõehhi väljapaneku hulgas oli president Václav Haveli teoseid ja palveraamatuid.

Lõuna-Aafrikast aga saadeti oksjonile lastejutt kahest jänest, kes armuvad ja perekonna loovad. Selle keelamise tingis seik, et üks jänest oli valge ja teine must.

Ajakirja *Index of Censorship* korraldatud oksjoni tulu peaks küündima 23 710 dollarini, mis läheb tsensuuri ohvrite abistamiseks arengumaades.

Pariisis tähistati saja aasta möödumist Nobeli preemia asutamisest

27. novembril tähistati Pariisis saja aasta möödumist Nobeli preemia asutamisest. Dünamiidi leiutaja Alfred Nobel kirjutas nimelt suure rahalise preemia asutamiseks vajalikud paberid Pariisis alla 27.novembril 1895. aastal, kuigi esimesed preemiad anti kätte 1901. aastal.

Suurejoonelisel tseremoonial osalesid Nobeli fondi ja komiteede esindajad ning Nobeli teadus-, kirjandus- ja rahupreemia laureaadid. Paljud esinejad leidsid, et teadlane oleks meeldivalt üllatunud, nähes, kui viljakandev on olnud tema idee. Nobel olevat tihti kannatanud melanhooliahoogude all, hoolimata kuulsusest ja rikkusest, mis talle osaks sai. Ja kuna talle tegi muret dünamiidi võimalik kuritahtlik kasutamine tulevikus, otsustaski teadlane asutada fondi ja auhindad.

Nobel sõnastas oma tahte küllalt ebamääraselt, nii et tõlgendusi on mitmesuguseid. Nobeli testamendis on kirjas, et preemia on määratud jalule aitama maailmas ringi kõndivaid unistajaid. Paljud on arvanud, et Nobel mõtles sellega noori ja vähetuntud inimesi. Tänavuste preemiasaajate, kümne mehe ja ühe naise, keskmine vanus on 64 aastat.

Geir Lundestad rahupreemiaid jagavast Norra Nobeli Instituudist arvas, et rahupreemia on mõeldud kangelaslikult rahu eest võitlejale. 1965. aastal meditsiinipreemia saanud Francois Jacobi arvates hinnatakse Nobeli auhinda nii kõrgelt kahel põhjusel: esiteks on Nobeli komitee väga range ja põhjalik kandidaatide sõelumisel, teiseks oskas Alfred Nobel ette näha ühiskonna internationaliseerumist. Preemia le on solidsust ja kuulsust lisanud kindlasti ka Rootsi ja Norra kuninglike perekondade kohalolek autasustamistseremooniatel. Francois Jacobi sõnul on preemia kätteandmistseremooniale minek Stockholmi teadlaste jaoks nagu palverännak.

EVA TOOME

Tarrvi Laamannni tööd Mustpeade majas

Mustpeade maja Olavi galeriis on 5.—25. detsembrini avatud Tarrvi Laamannni näitus "Etching".

Etching tähendab eesti keeli söövitust, millest võib järeldada, et tegemist on graafikanäitusega. Tarrvi armastab klassikalisi tehnikaid, kuid ei põlga ära ka nüüdisaegseid, kui idee seda nõuab. Veel praegu on Tallinnas näha tema valguskoopi tehnikas plakate plangunäitust. Kõnesoleva näituse kaastekstiks on kunstnik valinud Erik Arro mõtted mõistatustest:

"Mis asi on mõistatus? See on mõistatustest kõige raskem mõistatus. Oma suureks üllatuseks võime sellele vastuse saada hiina mõistatustest, mida budistliku mõttekoolkonna harjutajad kasutasid vaimse arengu vahendina. Jah, mõistatus ongi vaimse arengu vahend, keskendumise vahend, töö, mille abil haeval mõtteid kokku kogutakse. Tekkinud jõu abil suunatakse ühestunud mõte meele sügavusse. Kui puruneb mõte ja mõistus ületatakse, siis mõistataja valgustub. Aga kui leitakse vastus (mõistatuse töö puruneb), jättes sõnad mõtetele ja mälule tugineva mõistuse purustamata, siis on eesmärk — valgustumine — jäänud saavutamata ja peab jätkama mõistatamist uute mõistatuste kallal. Siit selgub, et oluline pole mõistatus ja selle vastus, vaid mõistatamine. Kui algab mõistatamine, algab vaimne areng; kui lõpeb mõistatamine — lõpeb vaimne areng ja algab mõistatamine. Kui sa üldse ei mõista(ta), siis pole sa veel inimeseks saanud..."

Looming on ilmne näide mõistatamisviisis, kus mõistatamine on olulisem mõistatusest ja vastusest ning

... kui vastus on sõnastatav, siis Tõde on surnud...

MARI SOBOLEV

Foto: Teet Malsroos

Alates 5. detsembrist on G-galeriis avatud Tiiu Esnari isiknäitus. Kunstnik on välja pannud portselani, maalid ja mõned mereteemalised pastellid. Näitus on lahti 30. detsembrini.

Liis Aarne ja Arvo Kalviku unikaalmööbel

7. detsembril avati Kristjan Raua majamuuseumis (Kr. Raua 8) näitus "Unikaalmööbel Liis Aarne ja Arvo Kalviku ühisloomingus (1985—1995)".

Väljas on 1995. a. valminud unikaalvorme (tugitool "Öö", istmete komplekt "Topu suured kalad" jt.), makette ja fotomaterjale varasematest tödest.

Liis Aarne kuulub 1980. aastate sisekujundajate põlvkonda, aega, mida ilmetasid ardisaini esilekerkimine, näitused "Ruum ja vorm" I—V ja "Acta '87", mis andsid võimaluse paljudele ruumikujundajatele tollases ratsionaalpraktilises keskkonnas eksponeerida oma ideid ja töid eelkõige kunstiteostena. Toona mõjusid need väljapanekud oma disaini- ja kunstikeskuses tarbimisfunktsionaalsel taustal üllatuslike ja uudsetena.

Mööbliduo Liis Aarne ja Arvo Kalvik tegutseb alates 1983. aastast. Kunstniku ja mööblimeistri ühistööna valmivad pehme mööbli unikaalvormid, mis enamasti on valmistatud naturaalsest nahast. Kasutatakse rohkeid käsitöövõtteid, nagu punutised, voolingud ja teisi töömahukaid detaile. Tajutava alltekstiga postmodernistlikus laadis teostatud objektides vaheldub range geomeetiline kujund ümarate vormidega. Taieste tehniline viimistlus ja teostuse kvaliteet on perfektned. Liis Aarne looming mõningane nostalgilis-müstiline, kohati aristokraatlikuna mõjuv alge haakub hästi Kristjan Raua maja intiimselt hubase õhustikuga.

Näitust saab vaadata 21. jaanuarini 1996.

Evald Okase aktimaalid Kastellaani majas

Kastellaani majas avati teisipäeval, 5. detsembril hiljuti 80-aastaseks saanud Evald Okase aktimaalide näitus.

Põhiliselt on eksponeeritud viimase viie aasta tööd. Lisaks maalidele on võimalik vaadata eskiise, millest varasem pärineb 1939 aastast.

Näitus jääb avatuks uue aasta alguseni.

6. detsembril avati Niguliste muuseumis (Niguliste 13) lastejoonistuste näitus.

Näitus on saanud teoks tänu Eesti Kunstimuuseumi ja Sally Studio vahelisele koostööle, mis algas sellel õppeaastal. Eri vanuses lapsed on saanud ühiste kunstiprogrammide jooksul ülevaate gooti kunstist, Niguliste kiriku väljapanekust ja rakendanud omandatud praktilises töös. Näitusel on eksponeeritud laste joonistused, millel on kujutatud Niguliste kirikut, seal eksponeeritud kunstiväärtsi, ka pühakuid. Väljapanek avati nügapäeval ja mitmed joonistused on seotud just Püha Nikolausega ning kantud jõulumeeleolust. Näitus on lahti 25. detsembrini.

Epp Maltis ja Jüri Roosa.

Foto: Teet Malsroos

Jõulugalerii Tartus

4. detsembril avas ukse Sebra jõulugalerii, kus esinevad põhiliselt tarbekunstnikud.

Nahakunstnike Küllike Graubergi, Tiiu Vellevo ja Raili Alaveri ehte, kottidele ja komplektidele lisanduvad Ülle Ivask-Voosalu intrigeerivad ja kaunid, väga erinevatest materjalidest (väärismetallid, nahk, puit, luu jms.) ehted, Deivi Oru käsitsi kootud kampsunid ning Eve Eesmaa huvitava kompositsiooniga ja peenelt läbi töötatud akvarellid ning graafika.

Paljudele olid üllatuseks prantsuse filoloogi ja staažika prantsuse keele õpetaja Tiiu Vilimaa kavatsetud ja õmmeldud elegantsed kleidid ja kostüümid.

Oxfordi pärastlõuna keelefirmas TEA

1. detsembril toimus keelefirmas TEA Oxfordi pärastlõuna, mille korraldasid Oxfordi Ülikooli kirjastus (Oxford University Press), keelefirma TEA ja konsultatsiooni- ja koolituskeskus Allecto.

Tutvustati Oxfordi Ülikooli kirjastuse ajalugu ja nende kuulsamaid väljaandeid. Samas oli võimalus osta sõnaraamatuid, inglise keele õpkekirjandust, aga ka erinevaid leksikone.

Ühtlasi tutvustati keelefirma TEA uusimat väljaannet — Vahur Raidi koostatud eesti-inglise majandussõnastikku.

Samas avati graafik Anu Kalmu tööde näitus, mis jätkab juba traditsiooniks saanud eesti kunstnike näitust keelefirma ruumides.

FOTOMAAILM

Albert Renger-Patzsch

(1897—1966)

XX sajandi teisel veerandil arenes Saksamaal naturalistlik kunstiliikumine *Neue Sachlichkeit* ning ootuspäraselt olid just fotograafidel kõige suuremad eeldused selles pürgimises edu ja tunnustust saavutada. Juhtivaks meheks kerkis dokumentaalfotograaf Renger-Patzsch, kes oma realistlikes piltides äärmiselt detailrikkust ning faktuuritõetust taotledes kasutas vaid plaattaameraid. Ta leidis ja esitas uudsust ja ilu igapäevastes asjades, mida pildistas lähivaates ning ootamatu rakursiga. Oma põhitööde — ilu on siinsamas meie ümber ning seda saab esile tuua fotoaparaadi võimalusi kasutades — illustreeris ta veenvalt oma albumis "Die Welt ist Schön".

Renger-Patzsch'i fotod olid vastandiks kõikvõimalikele manipuleerimistele laboris ning pildistamisel, jäädvustasid eseme enda ning tema olemuse. Renger-Patzsch ütles: "Jätkem kunst kunstnikele ning püüdke fotograafiliste väljendusvahenditega luua fotosid, mis suudaksid enda eest seista tänu fotograafilisele kvaliteedile, ilma kunstilt midagi laenamata."

Foto: Albert Renger-Patzsch
Essen, 1930.

Kunstigaraaž Viru tänaval

30. novembril avati Viru t. 19 alternatiivne tarbekunstigalerii Art Garage.

Galeristid Epp Maltis ja Jüri Roosa, kes on teinud koos mitmeid tandemnäitusi, lubavad: "Remondime kiiresti ja kohapeal Teie arusaamad heast maitsest". Väärt lubadus, sest praegu lokkavas kataloogide ja pudupoodide kallis maitsetuses kipub arusaam heast maitsest ununema küll.

Praegu pakuvad Art Garageis oma keraamikat Kersti Laanmaa, Karin Kalman-Erm ja Merike Hallik-Ökva.

"Jõulupuu 2000" ning "Jüri ja Mari" Chaplinis

3. detsembril avati Pärnu Chaplini kunstikeskuses kaks uut näitust, suures saalis juba traditsiooniline "Jõulupuu 2000" ja väikeses saalis nukunäitus "Jüri ja Mari".

Oma 2000. aasta jõulupuu esitavad Anu Raud, Mari Roosval, Hannes Starkopf, Urmas Orgussaar, Reiu Tüür, Kersti Rattus ja teised kunstnikud. Laupäeval, 9. detsembril lisandub veel Jaan Toomiku kuuemeetrine jõulupuu.

Soovitame külastada näitust kl. 14 ja 15 vahel, mil päike tekitab näitusesaalis erilise valgusefekti (piletile see hinda juurde ei lisa).

Nukunäitusel on töid üle Eesti, nii Tallinna, Tartu, Saaremaa kui Kihnu saare nukutegijatelt.

REET KÖNNINGE

Foto: Mari Roosval

Chaplini kunstikeskuse suures saalis on traditsiooniline näitus "Jõulupuu 2000".

Keda me kasvatame?

Öeldakse, et iga rahvas väärib oma riiki, valitsust ja juhte. Niisugused, nagu oleme ise, on ka meie riik, valitsus ja riigijuhid. Nendes peegeldub meie töökus, ausus, kasvatatus, haritus, viisakus, kultuursus, ilumeel ja tuhat muud asja. Seepärast ei saa rahva jaoks olla tähtsamat ülesannet kui oma liikmete kasvatamine just sellisteks, nagu me soovime näha oma kaaskodanikke, organisatsioone, juhtorganeid ja kogu riiki. Oleme ise töökad, ausad, haritud, kujuneb selliseks meie riik, kus meil on meeldiv elada. Kui aga oleme laisad, ebaausad, vägivaldsed, väheste teadmistega, käib meie riik alla ja rahva elatustase on kehv. Süüdistada saab selles ainult iseennast.

EESTIKEELNE JA EESTIMEELNE

Eesti kasvatusteadus arenes Tsaari-Venemaa rangele venestamispoliitikale vaatamata euroopalikus vaimus tänu ärkamisaja rahvajuhtide avarale silmaringile ja eesrindlikele ideedele. Iseseisvumine võimaldas luua eestikeelse ja eestimeelse kasvatussüsteemi, mille vilju võime maitsta praeguseni. Põlvest põlve kantud ideaalid on jäänud püsima. Oli auasi olla töökas, ettevõtlik, haritud, aus, kultuurihuviline, hea tervisega. Eesti rahvas on oma põhihoiakult terve, töötahteline, kultuurihuviline. Seda ei suutnud täielikult hävitada ka nõukogude võimu pealesunnitud pseudoideaalid. Kuid oma mõju oli sellel kindlasti, sundides inimest üha rohkem võõranduma ja kahestuma. Inimesed pidid ametlikult rääkima üht, kuigi mõtlesid ja tegid midagi muud.

Võõrandumine, inimese kahestumine mürgitas rahva vaimu. Kuid veelgi halvem oli selline kahestumine inimeste suhtumises töösse, omandisse, kaaskodanikesse. Rahvas ei tunnistanud Eesti NSV-d kui oma riiki. Eestlase suhtumine riiki meenutas mõisamoonaka suhtumist: mõisa köis, las lohise! Riigivara vargust ei peetud varguseks, tööajast poes käimise suhtuti kui loomulikku nähtusse, purjuspäi tööle ilmumine või tööajal joomingu pidamine oli tavaline. Tuleb kahetsustundega tõdeda, et palju sellisest suhtumisest on kandunud üle tänapäeva. Seda suhtumist võib tuvastada meie seadusandluses, juhtorganite tegevuses, veelgi enam aga inimeste teadvuses. Nähtus, mida üldistatult võiks nimetada kasvatamatuseks, on muutumas häbiväärseks koormaks pürgimisel tagasi euroopaliku maailma.

NOORED ON JUHTPOSITSIOONIL

Kas oleme endale selgeks teinud, milline peab olema meie riik, millised need inimesed, kes seda riiki ehitavad ja juhivad? Kas meie kasvatussüsteem on loonud selliseid inimesi, kes viiksid Eesti riigi soovitud eesmärkideni või mitte? Meie elus on juhtpositsiooni haaranud noored mehed ja naised. Nende lapsepõlv jääb aega, mil eesti pere elas majanduslikult suhteliselt hästi, laienesid sidemed välismaailmaga. Neid kasvasid kuldsete kuuekümnendate mässumeelset loomeinimesed. Ma pole kindel, et selle põlvkonna noor inimene on see, kelle hoolde võib Eesti

riigi usaldada. Loomulikult ei saa üksikute järgi teha üldistusi, nagu ei saa ka üldise järgi otsustada üksikindiviidi üle. Minu arvates on enamik noori sellised, nagu me oma vaimusilmas näha tahame — tublid, energilised, vaimsed.

Kuid samas pörkume selliste isikutega, keda tsiviliseeritud inimeseks nimetada on liiast. Eestlastest kurjategijad ja prostituudid on pinnuks silmas meie naaberriikides. Tänavatel, kauplustes, baarides lõngub hulgaliselt noori, kellel pole mingit huvi ei ausa töötegemise, õppimise, kultuuri- ega spordiharrastuse vastu.

Sellise ellusuhtumise levimisel ja püsimisel peab olema põhjus. See ei saa olla pelgalt majanduslik — oleme vaesed, seepärast valetame ja varastame! Kas pole me liiga agarad olnud kogu eelnenud elukogemuse ja kasvatuspõhimõtete halvustamisel? Me oleme loobunud lapse karistamisest üleannetuste puhul. Kui noor ei viitsi õppida, siis on süüdi stress — õpetaja nõuab tüki selgeksõppimist (järelkult tuleb õpetajalt nõuda, et ta ei vaevaks õnnetu koolilapsi raskete õppetükkidega). Paar tuhat noormeest hoiab kõrvale kaitseväeteenistusse minekust, emmed ja issid aga arvavad, et noortele peaks sisendama rahuarmastavaid ideid. Tegelikult las nad parem lõnguvad õhtuses linnas ja löövad möödujatel hambaid sisse. Ajakiri Sinu Kroon tutvustab uusrikkaid, kes, kasutades meie värskest iseseisvunud riigi seaduste puudulikkust, on osanud end heale järjele upitada. Vägivalda,

kui Eesti pole grammigi liha eksportinud Euroopa Liitu, kuna meie lihakombinaatide sanitaar- ja tehnoloogilised tingimused ei vasta euronormidele. Kunstnik, kelle pilt pole ei vaimne ega meisterlik, nõuab riiklikke oste, loomulikult Lääne hindadega. Vaimustume oma muusikute esinemistest välismaal, kuigi need toimusid kitsale nostalgilisele väliseestlaste seltskonnale.

Lausa piinlikuks on muutunud kemplemine Eesti Muusikaakadeemia, Eesti Kunstmuuseumi ja Eesti Rahva Muuseumi ehituste ümber. Iga osapool on valmis teist igal moel maha tegema, et ise parem välja näha. Võtab muigama, kui keegi õhkab, kus siis kasvavad uued Järvid, Tormised ja Tobiased, kui me uut muusikaakadeemiat südalinna ei ehita (eks nad pea mine-ma nagu eespool mainitudki Peterburi või Moskvasse õppima). Kunstigalerii ei pea olema 500 meetri raadiuses Ku-Ku klubist ega muusikaakadeemia Estonia talveaiast.

Heitlus soolalao, ühe kauneima paeehitise pärast, näitab meie suundumist turumajandusmetslusse.

Eelöelduga ei sea ma kahtluse alla nende ehitiste vajalikkust, küll aga nende eest võitlemise viisi. Ma pooldan ka uue ooperiteatri ehitamist — on piinlik, kui balletisolist võtab hüppeks hoogu lava tagant. Kõigi nende ehitiste jaoks tuleks tingimata reserveerida parimad paigad, mida ei tohi kaubamaju ja restorane täis ehitada. Heitlus soolalao, ühe kauneima paeehitise pärast näitab meie suundumist turumajandusmetslusse.

KASVATUS ALGAB LAPSEEAS

Öeldakse, et esimesed seitse-kaheksa aastat määravad lapse kujunemise. Kui kuulete raadiost räskamist, kisamist, labasevõitu juttu, siis võite olla kindel, et tegemist on lastesaatega. Televisioonis paku-

end kasima ja korralikult riietuma, siis ei teki tal noorukieas stressi, kui talt nõutakse kehalist või vaimset pingutust. Lapseeas sissekasvatatud viisakus, töökus ja positiivne suhtumine muudab selle noore jaoks loomulikuks ega tekita mingit raskust igapäevases elus. Vabakasvastuse nõrgim kül ongi see, et lapsele luuakse võimalus raskest ja ebamugavast tööst kõrvale hoida, lubatakse eirata ühiselureegleid, sallitakse halvustavat suhtumist kaasinimestesse. Selliselt kasvanud noor pole sobiv kaaskodanik tänapäeva ühiskonnas.

Inimese, korraliku riigikodaniku kasvatamine on tähtsaim ülesanne taasiseseisvunud Eestis. Eesti tulevikku ei määra autode arv või pangakontode saldo, tollibarjäärid või kaubamajade hiilgus. Vead kasvatuses mõjuvad negatiivselt nii kultuurile, majandusele kui ka elu kvaliteedile. Ja midagi pole parata, see mõjutab suuresti ka seda, kui kasulikult saame kasutada raha, mis rattad käima paneb.

Me hoiame kokku lastekasvatuse arvelt, kärpides huviringide, lastelaagrite, muusika- või spordikoolide finantseerimist, oleme aga sunnitud mitmekordselt enam maksma noorte kurjategijate ümberkasvatamise eest. Näiteks 1996. aasta riigieelarve projektis nähakse ette huvialakoolide, üleriigiliste õpilasürituste, lastelaagrite, noorte laulu- ja tantsupeo ja muude noorte vaba aja ürituste finantseerimiseks vaid umbes 10 miljonit krooni, seevastu vanglate ülalpidamiseks tuleb kulutada üle 200 miljoni krooni, vanglakoolidele 3,7 miljonit krooni.

Statistiliste andmete alusel on näiteks teada, et koolivaheaja algusega kaasneb noorsoo kuritegevuses järsk kasv, mis on tingitud noorte omapead jätmisest. Sihipärase tegevuse puudumine, suvelaagrite, spordiplatside, muusika- ja kunstiringide nigel olukord sunnib noori oma aktiivsust rakendama mujal, näiteks kampades tänavatel hulkudes või baarides longerit timmides. Turumajandust vildakalt käsitades oleme muutnud endised pioneerialagrid rahateenimisaukudeks, kus lastelt nõutakse kuni paarsada krooni ööpäevas (selle kõrval on riigieelarves toetus 950 000 krooni naeruväärne summa). Spordiklubide jõusaalide tunnitasu on kuni 50 krooni. Üks riigijuhtidest on kogu ni öeldnud, et kui võimla on kallis, mingu siis metsa jooksmas või jökke ujuma, see ei maksa midagi.

KASVATUSPROBLEEMID TÄNAPÄEVA EESTIS

Need on seda tõsisemad, et kasvatada tuleb nii neid, keda tavaliselt kasvatatakse, s.t. lapsi ja noori, kui ka neid, kes peaksid kasvama, s.t. lapsevanemaid, pedagooge, isegi riigijuhte. Nagu näitavad kogemused, on kuritegelike ja hal-

vastikasvatatud noorte puhul tavaline nende pärinemine sotsiaalselt vähearenenud peredest. Pole haruldane vanemate pahandamine selle üle, et nende lapsukestele heidetakse ette suitsetamist, alkoholi pruukimist, logelemist, näppamist. Kodu roll noorte kasvatamises headeks ühiskonna liikmeteks on tohutu.

Kiita pole ka pedagoogilise kaadri olukord. Enamik inimesi suudab meenutada äärmisel juhul ühte-kahte õpetajat, kes on tõelise kasvatajana neisse positiivse jälje jätanud. Ülejäänud on olnud vaid tunniandjad, kes on suutnud — kes paremini, kes halvemini — anda edasi vaid oma õppeainet. Eriti kaebavad oma õpetajate üle mehed, kellele on olnud vastukarva ilma sisulise ja rakendusliku suunitluse ta tuupimine.

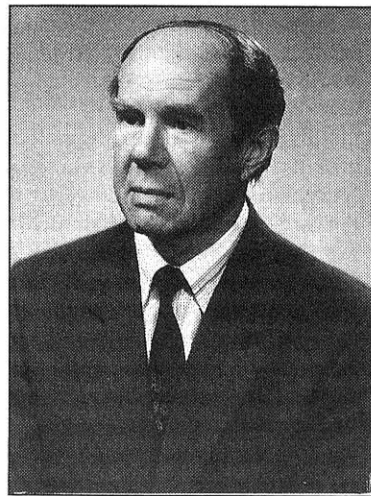
Juba 1935. aastal toimunud II rahvusliku kasvatusse kongressi resolutsioonis öeldakse: "Kool peab oma kasvandikud vabastama ja ära hoidma niisugustest negatiivsetest painajatest, nagu loidus, saamatus, ükskõiksus, eneseusaldamatus ja enese alaväärtuse tunne."

Õpetajatele on pinnuks silmas üliaktiivsed, õpetajate keeles "rasked" lapsed, kellest püütakse igati lahti saada. Ometi on sellised noored täiskasvanuna enamasti väga edukad juhid, ettevõtjad, aga ka teadlased. Kool peab lisaks hädavajalikule teadmiste pagasile andma ka oskuse neid teadmisi rakendada, kujundama analüüsimise-sünteesimise harjumuse. Kool peab aitama meil kohaneda mõttega, et iga inimene on ise oma õnne sepp. On alusetu usk, et kõik laabub ja läheb aina paremaks iseenesest ja imevael.

Aastavahetuseks on kavandatud III rahvusliku kasvatusse kongress, et rääkida rahvuslusest, eestlusest, meie riikluse sisust ja mõtest. Seepärast pole paha meenutada 1927. aastal peetud I kongressil püstitatud eesti rahvuslikku ideaali:

"Eesti rahvuslik ideaal käesoleval ajal on tõuliselt terve ja tubli, sotsiaalselt kiiresti õigluse sihis arenev, üldinimsusaateline, riiklikult iseseisev, omapärase kultuuriga rahvas."

See avaldus on ajakohane ka praegu! Kui ei muutu eesti inimene, pole lootka ka riigi muutumist, meie elujärje paranemist.

ILMAR PÄRTELPOEG

Inimese, korraliku riigikodaniku kasvatamine on tähtsaim ülesanne iseseisvunud Eestis.

seksuaalsuse, ebaetilise rikastumise propageerimine meie ajakirjanduses ning tubaka, alkoholi ja pornograafia reklaam igal tänavanurgale ei mõõdu ebameeldivaid jälgi jätmata.

MOONAKLIKKUSE SÜNDROOM

Moonalikkus on kujunenud niivõrd igapäevaseks, et pole ajaleheartiklit või tele-ega raadiosaadet, kus ei nõuta riigilt toetust mingile "projektile". Põllumehed nõuavad valjuhäälselt kaitsetolle, kuid pole kuulnud kedagi tähelepanu juhtimas nende kehvale tööoskusele ja viletsatele saakidele. Keda kaitsta,

takse hulgi ulmelist ja kriminaalset vägivalda. Muusikasaadetes on valdav kretinsete olendite tossu sees kepslemisega pakutav kõrvulukustav müra, kus puudub meloodia, rääkimata teksti sisust. Välismaalased on avaldanud meie naisete riietuse üle imetust, küsides, kas meil on tõesti nii palju prostitute.

Noorte kasvatus ei saa piirduda ainult koolitükkide mehaanilise pähetuupimisega. Kasvatus peab kujundama noore terve ellusuhtumise, austuse inimese, looduse ja riigi vastu. Kui laps on kasvanud kodus, kus ta on harjunud austama oma vanemaid ja ligimesi, kus ta on pidanud kõiki töid tegema korralikult ja täpselt, kui ta on pidanud

Ajastu plastiline kroonika

Eesti Kunstimuuseumis on avatud meie kunstiklassiku, Ferdi Sannamehe (11. XI 1895—25. I 1963) 100. sünniaastapäevale pühendatud näitus. Sannamees on eesti skulptuuriloos esimene tõsine karakterportree looja ning ühtlasi selle žanri alusepanija. Erinevalt August Weizenbergist või Jaan Koortist ei allutanud Sannamees portreeritava iseloomulikke tunnuseid oma kunstilisele ideaalile, vaid püüdis inimloomuse kordumatust jäädvustada. Otsinud inimeses psühholoogilist tuuma, tema põhiolemust, jõudis tema kunst üldinimlike väärtuste tabamiseni.

Ferdi Sannamehe varasemates, 1920. aastail loodud taistes, on tunda impressionistlikke, uusasjalikke ja artdecolikke jooni, mis 1930. aastatel taanduvad tugevema realistliku suuna mõjul. 1920. aastate teisel poolel alanud ja 1930. aastatel väldanud loominguine kõrgeriik lõpeb koos Teise maailmasõjaga. Pärast sõda läksid

Sannamehe tööd küll nõukogudeaegsele kunstile iseloomulikult ekspressemaks, kuid kadus tema varasemate töödele omane värskus ja energia.

Skulptor Jaak Soansi kujundatud näitusel on Sannamehe portreed küll grupeeritult, kuid üldiselt kronoloogilises järjestuses seatud piduliku rivina kulgema läbi kunstimuuseumi anfilaadi. Avatud ustega saalide ahela alguses seisva näitusekülastaja ees avaneb tihedalt portreeskulptuuridega täidetud pilt; mällu sööbib fakt, et Sannamehe eriline tähtsus eesti kunstiajaloo põhineb portreeplastika viljelemisel. Ühtlasi on vaataval võimalus läbi anfilaadi liikudes kõnelda jatkui Sannamehe kunsti arenguteel, jälgida tema kunstilaadide vaheldumist.

Samal ajal on saalide läbimine kui retk Eesti ajalukku 1920. kuni 1960. aastateni. Sannamehe loomingu võib võtta omamoodi plastilise kroonikana: eri materjalides on Sannamees loonud omaaegsete tuntud kultuuri-, poliitika- ja ühis-

konnetegelastesüvapsühholoogilisi karakterportreid. Vaataja võib kohtuda eesti kirjanduse suurkuju A.H. Tammsaare (pronks, 1935), M. Metsanurga (pronks, 1936) ja A. Gailitiga (pronks, 1936); kunstnike E. Viiralti (terrakota, 1924), A. Kaasiku (majoolika, 1926) ja V. Melliku (kips, 1946); kunstikriitikut H. Kompuse (pronks, 1926) ja A. Vagaga (pronks, 1927) ning kunstniku ja kirjaniku A. Tassaga (pürokseiniit, 1927). Näha saab Eesti Vabariigi sünni juures olnud ja selle saatuses tähtsat rolli etendanud K. Pätsi (pronks, 1939), J. Tõnissoni (pronks, 1932), J. Pitka (pronks, 1931) ja J. Vilmsi (pronks, 1936) portreid. Eksponeeritud on äärmiselt M. Lutheri (pronks, 1938), K. Mauritz (pronks, 1938) jpt. portreed.

Meeste karakterportreede kõrval on näitusel välja mõneti stiliseeritud, kuid samuti väga tundlikud naiste ja laste portreed: "Kunstnik V. Juuse portree" (pronks, 1937), "H. Meini portree" (kips, 1923), "E. Murdmaa portree"

(pronks, 1937), "Lapse pea" (marmor, 1923) jpt. Valgetele või lilladele postamentidele asetatuina pehmed need kujud tumedatel sammastel paiknevatest meeste portreedest õhkuvat rasket pidulikkuse tunnet.

Kontaktileidmist möödunud aegade (vaimu)inimestega hõlbus tab nende nägude pööratus vaataja suunas. Ühtlasi lahendab selline skulptuuride paigutus nn. kaesuunalisele teele juba renessansi ajal vaatajat vaevanud küsimuse: kuidas kolmemõõtmelise kuju ikka vaatama peab? Siin pole vaataval tarvis iga skulptuuri ruumilisuse tajumiseks enam üksikute kujude ümber tiirutada, vaid ta võib liikuda neile kõigile üheaegselt vastu ja mööduda igaühest eraldi. Nii ei jää märkamata ka portreeritava kuklajoon, mis sageli, näiteks Gailiti puhul, iseloomustab kujutatut eriti ilmekalt.

Kõigist portreedest möödunud ja saaliderea lõpust tagasipöörduvale vaatajale ei ole aga eksponeeritud ainult portreeritute kuklad,

vaid ka Sannamehe figuraalplastika, reljeefid, joonistused, graafilised lehed ja õlimaal.

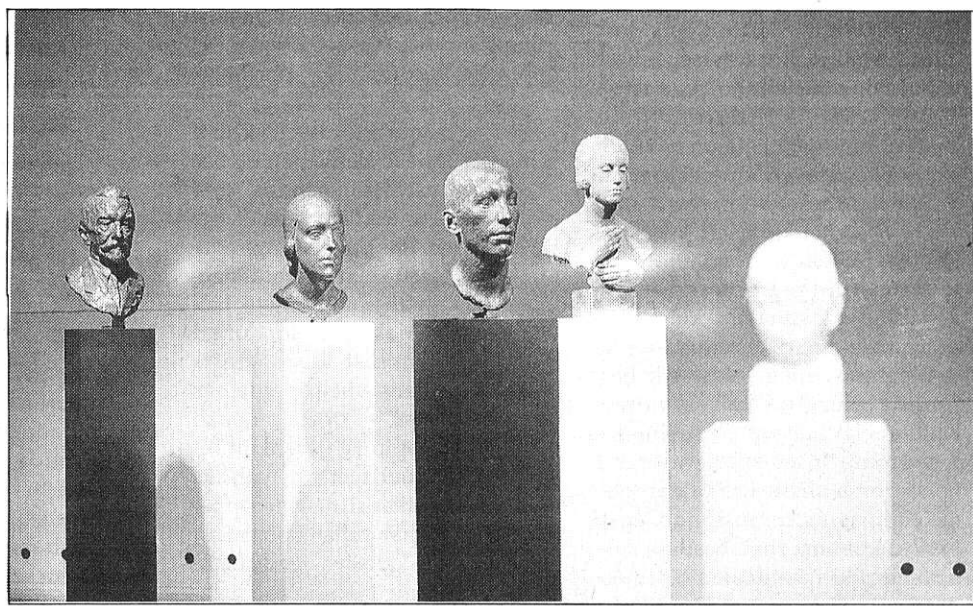
Ka Sannamehe figuraalplastika ja reljeefid on omamoodi ajalooallikad, mis kõnelevad Eesti ühiskondliku korra järsust muutusest ja selle avaldumisest kunstis: 1920.—1930. aastatel lõi kunstnik portreede kõrval eht pallaslasena ka kauneid naisakte: "Naisfiguur ülestõstetud kätega" (pronks, 1924), "Ahastus" (marmor, 1930) jt., pärast Eesti Vabariigi okupeerimist NSVL-i poolt lisandus aga tema töö ja kangaslikkuse teema: "Põllumajandus" (kips, 1941), "Eesti meespartisan" (kips, 1942).

Ferdi Sannamehe maal ("Portree", u. 1920) ning joonistused ja graafilised lehed meenutavad vaatajale, et tema kunstiõpingud algasid just nimetatud aladega. Temast oleks võinud saada maali või graafik, nii nagu tema õpingu- ja mõttekaaslastest, esialguskulptuuri õppinud Eduard Viiraltist kujur.

TIINA-MALL KREEM

Skulptor Jaak Soansi on Sannamehe portreedest kujundanud läbi kunstimuuseumi anfilaadi kulgeva "installatsiooni".

Fotod: Teet Malsroos

Milius läks Kabakoviga riidu

Hiljuti toimus galeriis Deco Matti Miliuse juubelinäitus "Tähti kunstikogust", kus näidati vene põrandaluse kunsti tuntud esindajate loomingut.

Kuidas sattusid teie kogusse Moskva avangardistide tööd?

Matti Milius: Asi algas 1974. aastal ideest teha Tartu Ülikooli sotsioloogide talus Moskva avangardistide näitus. Helistasin Ilja Kabakovile, kes palus paari nädala pärast uuesti helistada. Helistasin ka Juri Sobolevile, kes sattus mõttest vaimustusse. Kui tema poleks tookord Kabakovile helistanud, siis oleks tõenäoliselt Kabakovi ateljee jäänud mulle alatiseks suletuks — Iljal oli tol ajal komme öelda tundmatutele inimestele, et helistage paari päeva või nädala pärast.

Juri Sobolev pakkus välja idee, et Moskvast oleks 7 kunstnikku: Volodja Jankilevski, Ilja Kabakov, Bulatov, Ernst Neizvestnõi, Viktor Pivovarov, Eduard Šteinberg ja Sobolev ise, ja iga Moskva kunstnik oleks eksponeeritud koos ühe Eesti kunstnikuga. Küllastin kõigi nende ateljeesid.

Kui olin Moskvast tagasi, ütles mulle Tõnis Vint, et 71. aastal oli põhimõtteliselt sama grupp palutud Tallinna graafikatriennaalile, mille tulemus oli see, et triennaali ei tahetud lubada. Sotsioloogide talu omanik viidi muuseumis kordusõpustele. Tagantjärele ma mõtlen, et see võis olla sihilik. Üritus jäi ära.

1975. aprillis toimus Moskva korterites ja ateljeedes põrandaluste kunstnike näitus. Siin ma kasutan sõna *põrandalused* sellepärast, et paljud kunstnikud, kes seal esinesid, ei olnud mitte avangardistid, vaid nad olid põhimõttelised põ-

randaalused. Nad ei olnudki huvitatud ametlikel kunstinäitustel esinemisest. Sinna näitusele sai organiseeritud 3 Tartu kunstnikku: Lola Liivat-Makarova, Ilmar Malin ja Helle Vahersalu. Siis sai käidud väga paljudes ateljeedes, nende seas ka uuesti Ernst Neizvestnõi juures. Sobival hetkel ütlesin talle: *Ernst, u menja jest vam bolšaja prosba. Võ ne možete podarit odno grafičeski list. Što?!*, hüüdis ta. *Võ hotite grafičeski list?* Tema näoilme oli iseenesest võrratu vaatepilt. Ja hiljem ma sain teada, et tegelikult oli see Ernsti puhul väga õige lüke, kohe rünnata, sest pärast, kui me graafikat hakkasime vaatama, ütles ta oma hinnaks 250—500 \$. Sellist kingitust ei oleks tihanud küsida. Neizvestnõi ongi esimene Moskva kunstnik, kellel on au olla minu kunstikogus. Tol korral sain töö ka veel Šteinbergilt, kellega mul tekkisid kõige südamlikumad suhted.

Kuidas te hindate Kabakovi praegust loomingut, mis nii sisuliselt kui vormiliselt erineb totaalselt nendest vanadest asjadest?

Ma ei ole seda näinud. Ma rikkusin oma suhted Kabakoviga võib-olla ära. Ta tegi *bad arti*, seda halba, räpast kunsti. Ma ütlesin talle, et mulle meeldib lakutus. Rafineeritus, läbitöödeldus. Kui 85. aastal oli Soosteri näitus Tartus, siis seal, avamise ajal, ma ütlesin Kabakovile nõnda: "Mulle ei meeldi sinu kunst, mis sa praegu teed, aga sina kui kunstnik meeldid mulle väga. Antud situatsioonis ei saagi teistsugust kunsti teha. See, mis sa teed, on õige, aga mulle ei meeldi see."

Kas kõik need Moskva kunstnikud olid võimude poolt taga kiusatud ja põranda all, või oli neil ka mingeid avalikke väljundeid?

Muidugi. Ilja Kabakov, Viktor Pivovarov, pea iga kuu

ilmus nende illustreeritud lasteraamat. Neil ei olnud mingit materiaalsel elatusprobleemi.

Kas ma saan õigesti aru, et kogumisel lähtute põhiliselt kahest asjast: nimede kuulsusest, ja sellest, mis meeldib?

Ma ei tea, kuivõrd nimede kuulsusest, aga lihtsalt on nii välja kukkunud, et ma olen just nendega kontakti saanud. Kui ühega on juba kontakt olemas, siis tekivad ka järgmised. Aga mul on tegelikult kogus ka selliseid asju, mis ei meeldi.

Kas te olete kunagi midagi oma kogusse ka raha eest ostnud?

Jaa. Ühe Mirvaldis Bolise, läti fotorealisti maali olen ma ostnud 100 rubla eest.

Kes noorematest Eesti kunstnikest on teie lemmikud?

Mulle meeldivad väga Urmas Viik ja Andres Tali, mida mul kogus ei ole. Näiteks meeldib mulle ka väga Jaan Toomiku 92. aasta Vaala näitus. Ühe töö ma sealt näituselt kolleksiooni lõppude lõpuks sain. Üks noortest kunstnikest on mulle võlg — Ove Büttner lubas näituse avamisel maali, ja ei ole seda siiani kätte toimetanud.

Miks just Deco galerii?

Tegelikult sai näitust pakutud ka galeriile Sammas, aga seal nõuti viis ja pool tonni üüri, aga Deco galeristid proua ja härra Rebane said aru, millega on tegemist, ja olid nõus näitust eksponeerima ilma üürita.

Lõpetuseks ma tahaksin tänada firmasid Merihobu ja Ofeelia, professor Leonhard Lapinit, kes tegi lõpliku valiku näitusele, hr. Raul Arrast ja hr. Udot ürituse toetamise eest, ja kõiki sõpru ja tuttavaid, kes sel päeval mind mees pidasid.

MARI SOBOLEV

Lõpu mängud

"BIOTOPIA" — SOROSI KAASAEGSE KUNSTI EESTI KESKUSE III AASTANÄITUS

Eesti kunsti aastanäitusega tulevad tänu heale tehnilisele varustatusele võrdlemisi selgelt esile nüüdisaja meediakunsti uue ja nõrgad küljed. Just viimaste väljatoomine peaks olema vajalik, kui olla optimist ja lootma, et see lähitulevikus sama jõudsalt edasi areneb nagu seni. Kui üks kunstivorm on väga uudne, on selle huvitavaim külg kahtlemata temas peituv arengupotentsiaal, ehkki see võib hetkel avalduda nõrga küljena.

Suur osa tänavuse näituse projektidest jääb poolikuks põhjusel, mis ei ole kunstis kaugeltki uus: nende sisulise ja vormilise külje vahel puudub tasakaal, teiste sõnadega — huvitav idee on poolikult või ebaküpselt teostatud. Et vaatajal mõistmist, aga võib-olla ka kunstnikul teostamist lihtsustada, on kuraatorid lubanud juurde lisada selgitava teksti, mis on kontseptkunstis normaalne. Paraku kanduvad sellega automaatselt meediakunsti üle ka kontseptualismile iseloomulikud hädad — idee väljendamisel keelevahenditega blokeeruvad selle kunstilised edasiarendusvõimalused ehk lihtsalt öeldes: teos, isegi kui ta on värskest ja intrigeerivalt visandatud, ei jää mitte ainult vormiliselt vaid ka sisuliselt võimaluste väljenduses poolele teele.

Nagu kevadisel Helsingi ARS '95 näitusel ja ka käesoleva näituse avamise aegu toimunud meedia-konverentsil veel kord veenduda võis, ei paku kompuutrivisandid väljaspoolseisvale "vaatajale" eriti põnevat intellektuaalset ega ka esteetilist ajaviidet. Seda teavad Sorosi näituse kuraatorid võtsid seega oma projektis kunstilisest kujundist ja näitusekujundusest lähtuva hoiaku.

Kuigi valitud süsteemis ei ole väljendusvahendid veel kindlat kuju võtnud, kerkib ometi juba seltsamalt näitusel üles ka eksponeerimise probleem. Kui luuakse ainult kontseptsioone, ei ole "vaatajal" muud tarvis, kui *neti* lülitada, ning selle kaudu teiste loodud teoseid vastu võttes enesele kodus ise sobiv keskkond ja meeleolu luua. Kui tahetakse aga arendada visuaalset kujundit idee reljeefsemaks esiletoomiseks, misjuures hakkavad tööle hoopis teised, kujutava kunsti spetsiifilised, vaatajaga teistes kujundisüsteemides kontakteeruvad mehhanismid, tekib vajadus spetsiaalsete vahendite järele kujutise kvaliteetseks projekteerimiseks ekraanile, nende vahendite tehnilise korrashoiu järele jne. — kunstiteose ühiskondliku tarbimise võimaluse, eelkõige näitusesaali järele, millega kujundus ei kaota veel oma tähtsust. Praeguse väljapaneku juures tuleb selgelt esile oma vormistuse poolest traditsioonilisest kunstist erineval kaugusel seisvate kunstiteoste kõrvuti eksponeerimise küsitavus, rääkimata installatsioonide eksponeerimisest külg külje kõrval kompuutriga.

Näitust "Biotoopia" läbib dekadentlikele konstruksioonidele iseloomulik pessimism ehk mäng pessimistlike ideedega. Spermatosoi-

did ja geenid ootavad näituseletulijat — nagu eeldada võiski — juba Kunstihoone trepil. Nad astuvad omavahel aktiivselt poleemikasse: Liina Siib vastab Margus Punabi kurtmisele spermatosoidide elujõu vähenemise üle oma fantaasiatega geenikaardi loomise võimalustest ning ka looduse enese leidlikest kaitsemehhanismidest loomuliku tasakaalu kadumise ohus, putukate soolisest ambivalentsusest. Kuna esimesele nimetatud kahest tööst on antud proloogi osa ja teine asub põrandal, siis toimib avalöögina Peeter Lauritsa eepiline "Kuningas Saalomoni pulmarong" veel kord sperma, sõjaväe ja surma teemadel. Selles Lauritsale nii omasel viisil arendusvõimalustelt avaras — kuni laialivalguseni — fotokompositsioonis võib vabalt näha Sorosi aastanäituse programmilist teost. On juba iseküsimus, kas programm igas lõigus tihedalt kaetud on.

Kohe esimeses saalis võimendab Jüri Ojaveri talle omase lihtsusega keha väikese märgi, nahamustri, käejäljendi, ning viib selle isa ja poja vahelise suhte tasemele. Suhe ahv — inimene jääb küll Liina Siibi aplombi vaimus pöördvõrrandita inimene — ahv, kuid võimalus selleks ripub õhus. Mõõtmelt nõuaks Ojaveri teos suuremat ruumi kui Kunstihoone pakkuja on.

Oma teosele sobiva koha leidmisega tegi muide õnneliku käigu Reti Saks, kes paigutas oma "monumendi" Dominiiklaste kloostri vanasse kirikusse.

Kunstihoonesse tagasi tulles peab aga tõdema, et kompuuter, metall ja paber mõjuvad ühes saalis töesti liiga erinevatena ning Ojaveri installatsioon kannatab ka Tiina Tammetalu videote naabruse all. Samal ajal juhatab Tammetalu sisse täiesti uue teema, mis mõjub esimesel hoobil üsna vapustavalt. See on hirmu teema — kogemuse, mis on tehnoloogia ja elusa maailma kokkupõrkamisel omane ainult viimasele. Margus Punabi projekti ebamäärane ärevus liigi hääbumise pärast muundub konkreetseks emotsiooniks niipea, kui kokkupuude keskonnaga väljaspool elu esineb reaalse võimalusena. Idee on isenesest huvitavamgi kui ekraanil aegamööda pinget kruvivad kujutised. Märksõna "hirm" on tähelepanuväärne Tammetalu senise loomingu taustale projitseerituna, andes võtme tema mõnikord raskesti mõistetava aguliromantika nägemiseks turvatunnet otsiva indiviidi reaktsioonina suurlinna tuledesärale, mis teda hirmutavad.

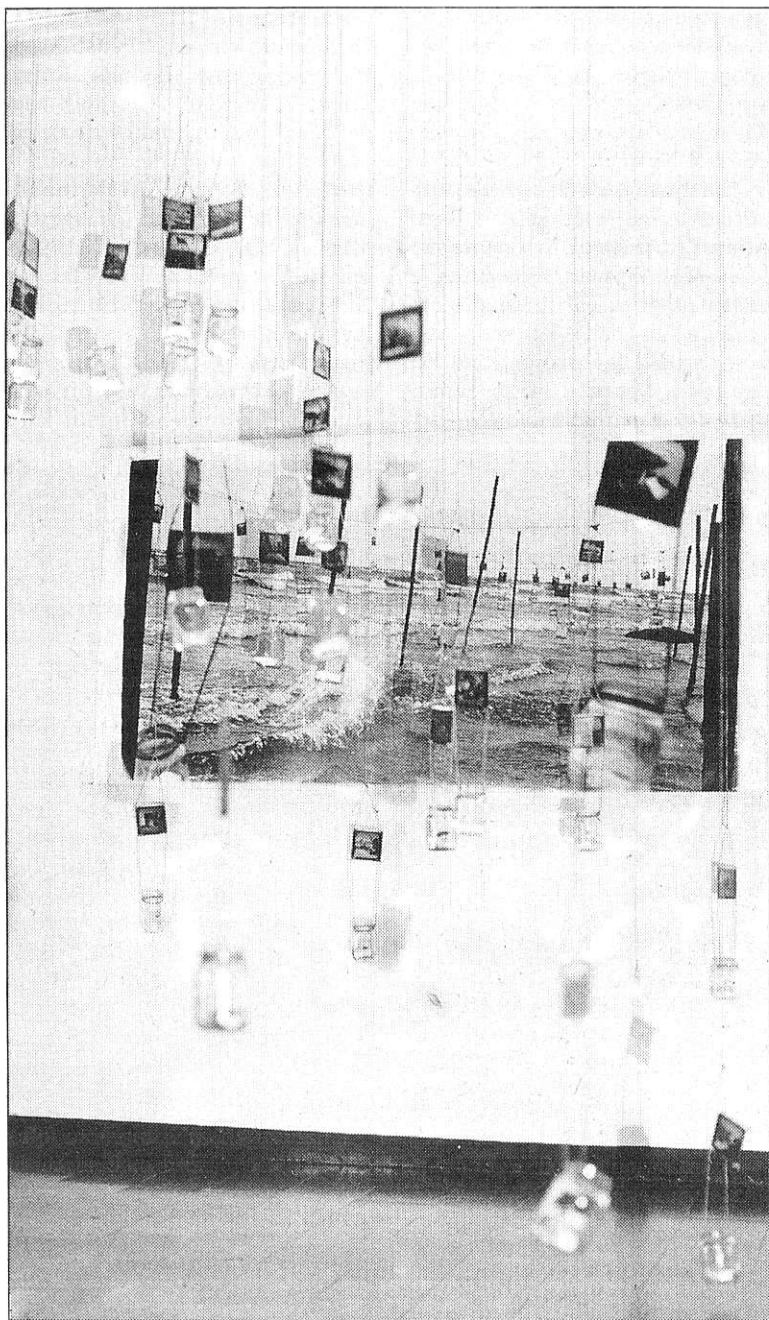
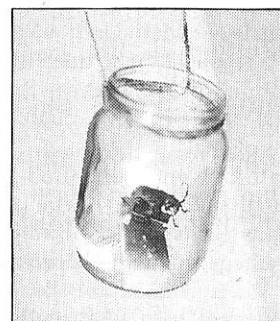
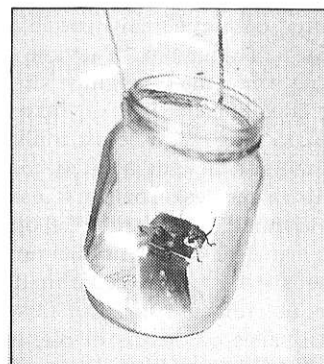
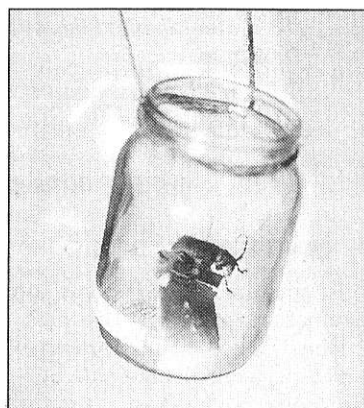
Siim-Tanel Annuse päikesevalgusega tehtud piltide ilus ja hästi paigutatud seeria on samuti võõras

nii kompuutrilise kui Ojaveri tööle. Nii või teisiti on Kunstihoone seda saali läbi aegade olnud kõige raskem kujundada. Vaatamata selle pikkusele, mis aga ei tähenda avrust, tekib seegi kord just esitatud projektide erinevuse tõttu nende vahel süvenemist häiriv hõõrdumine. Kuigi Simone Simonsi ja Peter Boschi heliinstallatsioonil oli muidugi väljapaistev koht avamisesnädala sündmustes, on siiski kahju, et aastanäitus pidi seekord ilma Kunstihoone suure saaliga läbi ajama.

Kujundusprobleemi teravus väheneb, kui kunstiteost demonstreeritakse valgus ekraanil pimedas ruumis. Pimedas muutuvad meeled erksamaks ja Ene-Liis Semperi slaidiprogrammi vaatamiseks käsi kaudu mööda natuke värisevat treppi lae alla tõustes tekkis mulküll halb eelaimus, mis tundus otsekohe täituvat, niipea kui pilk ekraanile langes ja seal arenevat jälgima hakkas: luumuru reaalsus jõudis käegakatsutavasse kaugusse. Ütlen ausalt, et pean Semperi vambimängu nii sisuliselt kui teostuselt kogu näituse üheks kunstiküpsemaks osaks, milles Punabi sissejuhatatud teema jõuab ühe võimaliku resultaatini. Moonutatud kehas on agoonias vaim, mis ei suuda vahet teha esteetilise ja erootilise vahel; Tammetalu videoekraanil nopitud hirmusõnum väreleb kasvades ja hääbudes paljudel läbipaistvaid looridel.

Semperi ja Mare Tralla fotoaparaadi ja videokaamera valdamine on vaba tehnilisest krambist, laseb neil modelliga vabalt suhelda ning anda talle võimaluse end fantaasiaga väljendada. Sellega lähevad eriti Mare Tralla kompositsioonid kuidagi naivistlikult meelevaldseks ja omandavad sooja sära, mis laseb neid Ajaloo Instituudi galerii väljapanekus seostada Piret Räni ja Jaan Jaanisoo identifikatsioonikatsetega oma vahetu ümbrusega, mida saab tinglikult "kodu" nimetuse alla viia. Intiimse keskkonna tähtsaimaks omaduseks on hirmuvaba olek, mida kehtastavaid kujundeid oleks lisaks kaht liiki istmetele — kiiktoolile ja WC potile — kindlasti veelgi võinud leida. Piret Räni punanurgastiilis fotokollaažid mõjusid kompuutriekraani järel hämmastavalt hingelähedaselt. Seda ei saa aga öelda Ilmar Kruusamäe tühjaks valatud akvaariumide kohta, mis viitavad duširuumile, Tartu Raekoja platsile, Veneetsiale. Valitud subjekt kogu galeriiruumi ulatuses — Albert Gulk — on neist pigem võõrandunud kui sulab motiividesse, ja kuraatorite poolt Kunstihoone galeriisse paigutatud nartsissismi teema mõjub kavala vihjena kogu galeriiruumi ulatuses — ehkki asi pole kahtlemata nii traagiline, nagu Raoul Kurvitz seda näeb, vaid sügavalt inimlik.

Akvaariumide tühjusest saab aga niit, mis viib galerii Vaal projekti juurde, milles Andrus Kõresaar hollandliku usinusega putukaid kultiveerib, kommenteerides elutargalt kõiki populatsioone, mis laboratooriumide köökides vohama võivad hakata, niipea kui koris-

Andrus Kõresaar "Insektide hierarhia".

Fotod: Teet Malsroos

taja käimata jätab: "Kardinalid, kes tunnevad õukonda ja ei tee atentaa-te, elavad võimaluse korral mitu kuningat üle." (R. Chauvin termiitide ja tarakanide kohta.)

Nii jääb see vist veel aastasadadeks: kuni parnassil paremate kohtade pärast võideldakse, on kloaagis hierarhia kõigile selge; ja vaatamata järeltulijate vähesusele on suurel osal spermatosoididest siiski uskumatult palju elujõudu. Võib-olla on putukatel viis erinevat sugu, aga inimeste seas kuuluvad hermafrodiidid paraku eelkõige *showbusinessi* valdkonda ja nende reaalses eksistentsis on vähe huvitavat. Kui inimkonda tababki kunagi aeglane hääbumine või koguni kiire lõpp, kasutab enamik Sorosi näituse projektidest seda teemat siiski pigem emotsionaalselt nagu suurem osa religioone, mis tõestavad, et totaalse lõpu ootus on alati olnud üks inimkonna loomulikest seisunditest, nagu ka salajane lootus, et kui ta juba tuleb, siis tulgu ta vähemalt huvitav.

VAPPU VABAR

Ajad ruttavad, trammid tõttavad

(8.) Mida on Teil kiusatus osta palgapäeval?
Raamatuid.

(13.) Meeldivaim liiklusvahend?
Tramm.

(27.) Millisest harjumusest on Teil raske loobuda?
Elatud elust.

Mati Unt

30 telegrammvastust Eesti Ekspressis

MATI UNDI VÄGITÖÖ

Tammsaare "Tõde ja õigus" on aegumatu raamat. On ju, eks ole?

Jälleli on võetud ette Tammsaare mahuka teose ütlugemine. Selle vägitööga on hakkama saanud meie väsimatu **Mati Unt**. Ta on pannud oma uuele lavateosele nimeks mõistatusliku "Taevane ja maine armastus". Selgitav kavaleht ütleb lihtsalt: igaüks võtku ja vaadaku ning saagu ise aru, milline armastus on taevane ja milline maine. Kavalehe keskel näeme fotosid: näitlejannad päris-Vargamäel oma asju ajamas ja Mati Unt õuemurul rätsepaistangus (praegu kirjutades meenub: romaani võrratut rätsep Taari selles näidendis ei ole, ent Laulu-Lullu oma vembulauluga ikkagi on).

Niisiis — Mati Undi vägitöö. Ette oli teada, et saalis tuleb istuda viis tundi. Kuidas saalitäis vaataja rahvast vastu peab? Väarikalt, visa rahvas olemel!

Mati Unt on koondanud oma näidendisse Indreku, Karini ja Tiina heitliku armastusloo, lisades kujud ja tegelasi nende kõrvalradadelt. Näidend on saanud pikk ja lai, pinev ja tõtlik. Ja kõik oluline ei olegi sisse mahtunud. Ja mis on õieti oluline või kõrvaline siin ajalikus elus ning kirjanduslikus loominguks?

Indrek kui lihtne talupoiss, kui püüdlik koolipoiss, kui eluküps härrasmees liigub oma keskkonnas tasakaalukalt ja elab oma murrangulist elukaiku. Tema ümber askeldavad ja sebivad noored ja vanad, mehed ja naised, keda me ammuli teame ning tunneme nagu tere-tuttavaid. Ja nüüdki elame ja mõtleme neile kaasa, ühtlasi kahetse-des ning kirudes, et nad nõnda kiiresti mööda kihutavad selles pöörases aegade-trammis.

No näete, siin ta keerutab, oien-dab ja targutab ega jõuagi selgeks seletada oma venetruud eesti asja oma poolsaksa keeles — ikka see rahutu härra Maurus. Ta elab kaasa jalutu Tiina kurblool, saadab Indreku koos Tiinaga keerlema ning tõmbub ise kõrvale, nagu paljud teised enne ja pärast. Näidendit vaadates tundub, et Unt lükib vahelduvaid elupilte ritta nagu müri-sevaid trammipeatusi, kus sõitjad tõusevad rüünaal peale ja astuvad tõugeldes maha. Siin on tõepoolest elu ja liikumist, närvlikku rühkimist õhtupäikesel poole.

VAGAD SOOVID

Kavalehel ütleb Mati Unt: igaüks mõistku näidendis ringi hõljuvat inglit nagu ise tahab. Ja nõnda ka võetakse, kord nagu ilmsi, kord otsekui unes. Ja taevane ingel seisab armunute ja surijate selja taga. Ning maine ingel lööb kaasa kakle-jate, räuskajate ja märatsejate mõ-lus ning trallis.

On öeldud, et mõnda tegelast tahaks rohkem näha, mõnda stseeni pikemaks venitada. Sageli me, romaani põlislugejad, kohkume kahjutundega: juba ongi tähtis ning oluline etteaste läbi. Näiteks Andre-se surm. Andres nihkub esile ja hüüab: "Hoi, Vargamäe jõgi on alla lastud!" Ja lausub oma jumalagajä-tulause, et võib koos jumalamehega issanda õnnistust nähes vaikselt lahkuda, ja taandub, vagur taevain-gel saatjaks.

Ka Pearu (nii noor kui vana) jäi kõrvale ja kahvatuks, kuigi sekeldas ja räuskas omajagu. Ta ütles üles oma "veart eide" ja "põssa-põssa", sooritas oma kõrtsikraakluse ja taandus siis; ei mahtunud paraku sisse veidi pikemat murdelist monoloogi. Samuti jäi kasinaks ja kitsaks vaimukas Voitiński igavene inimene, kidakeelseks jäi ka viina-nina Slopašev.

Muidugi, vagad soovid jäävad vagadeks soovideks. Neid võib ju tulla ja kõlada siit ja sealt. Indreku teekonnal võiks vilksatada õrn-habras Ramilda, või jälle Joosepi ja Liisi maahõnguline sügisene palgi-virnal istumine tuule ning saju käes. Ja omaette värvikad armu-lood viiendast osast: Elli ja Ott, samas Juuli ja Ott (loll Eedi haakub ja vilksatab, ent vajub siiski kõrvale). Kuid kõik ei mahu ju ülerahvastatud etenduse sisse.

Mati Undi näidend ja etendus on omanäoline unenäolise alge poolest. Seda atmosfääri ilmestab ja koondab **Helje Soosalu** habras ning lendlev ingel. Ingel liigub nõtkelt ning varjundirikkalt, kord vaikselt, kord üpris kärarikkalt,

kord noori kokku sobitades, kord elust lahkujaid igaviku teele saates, kord hellalt-valgelt hõljudes, teinekord jälle tantsumõllus tiireldes. Ikka taevaselt ja maiselt — vaheldumisi.

MEENUB SEDA JA TEIST

...Viis tundi tihedat etendust. Kodus viis tundi und. Ärkan. Mõteted on laokil, rändavad uisapäisa. Ja meenub seda ja teist.

Omal ajal jutustas Olev Jõgi: temale, koolipoisile, jättis esimene Vargamäe näidend nii tugeva mulje, et Johannes Kaljola Pearuna ja Ado Hõimre Andresena on ainuõiged ja päristõelised, ning kõik hili-semad tunduvad talle kahvatuma-na. Meenub seegi, kuidas me koos emaga vaatasime ammust Vargamäe-etendust ja pärast ma küsisin, kuidas talle tundus Ruut Tarmo Pearuna (kelle algkujuks on Jakob Sikenberg). Ema ütles tunnustavalt, et muidu tubli ja nupukas mees, aga räuskab liiga palju, ja ega ju ükski inimene suuda kogu aeg karjuda. On mees Artur Sikemäe meenutus, et Jakob Sikenberg "esines" oma noorima tütre Amalie (Maali) abiellumise puhul lihtsa ja südamliku monoloogiga, mis seisab väarikalt (vearikalt) romaani Pearu sõnapruukimiste kõrval, kuigi Pearu kirjanduslik lagedale-tulek sündis alles poolteist aasta-kümnet hiljem...

"Parim vahend armumise vastu on matemaatika." Nii väidab Mauruse kooli matemaatikaõpetaja Molotov. Meenub: kord ma pidasin aru ja leidsin, et Molotovi algkujuks on minu matemaatikaõpetaja Eduard Nipman, Mihkel Martna tragija sõnakas väimees. Selle peale ütlesid teised koolimeistrid Nigol Andresen ja Paul Viires, et lori puha, sest Nipman, filosoofikallakuga pedagoog, ei lautanud kunagi laadasõimlejana. Ega see klassitoas olnudki laadasõim, vaid kujundirikas kõnesteil, nagu Tammsaare on seletanud Molotovi enda

suu läbi. Nõnda ma jäin eriarvamu-sele.

Meenub: kord Albu mail sur-nuaia värvaks kurtis Volli Panso, et ta murrab pead, kuidas esimese osa lavavariandis lavastada naiste peksmist ja laste suremist ning matuseid. Naiste nuhtlemine jäigi õhku hõljuma. Näitasin kalmistul madalväikeste malmrõstide rida. Panso vaatas ja noogutas mõtlikult. Nüüdses lavahiilguses astub üles Sauna-Madis ja nuhtleb oma loba-mokka eite säärase armu ning hir-mu tuhinaga, et jääb kenasti meel-de.

Veel meenub: aastakümnete jooksul on Tammsaare "Tõe ja õiguse" dramatiseeringud kasuta-nud Pearu pükste mahaajamise menustseeni. Nagu kohustuslik koolitükk; läks juba liiale. Mati Unt jätab nüüd selle "tüki" viisakalt kõrvale.

Näidendi lõpul astub esile Ees-pere ait koos igipõlise riidekirstu-ga, mida nimetame koduselt Krööda kirstuks...

KRÖÖDA KIRST JA INGEL

Eredalt on mees kevadpäev, mil Elva keskkooli õpilaste esindus seisis aida juures ja luges seda Indreku meenutust. Ja lõoksesed lõõritasid Vargamäe kohal. Ning Han-senite perekonna liikmed elasid tol-lal Elvas. Aga sedasama teksti on siin päris-Vargamäel loetud aastast aastasse sama avatud kirstu juures. On lugenud Voldemar Panso, Mikk Mikiver, Aarne Üksküla, Raivo Trass, Vello Rummo ja hulk teisi näitlejaid, samuti endine muuseumijuhataja, elupõline muuseumimees Asko Sööt, ja uus, tarmukas juhataja Juhan Sihver. On lugenud mõnel korral nende ridade kirjapanija. See on meeldiv aukohustus.

Nüüdsama, Mati Undi vastses lavastuses kordus jällegi see mõtlik meenutushehk. Nüüd aga seisis avatud kirstu juures valgetiivaline ingel. Ja äkki langes kirstu kaas

kõlksuga kokku, päris heleda kõlksuga. Ja ingel astus kirstu äärest inimeste juurde. Samas ma mõtlesin: ei tea, kas ingel lõi kaane kinni või kukkus see ise. Hiljem küsisin mitmelt vaatajalt. Kõik kuulsid seda kõlksu, keegi ei osanud arvata. Võis olla nii ja teisiti, kas lavastuslik võte: pange tähele, pidage meeles, või lihtsalt kirstu "isiklik" kaasamäng.

Kui ma Elem Treierilt hiljem kuulsin, et näidendi käsikiri on Vil-de-Tammsaare ühismuuseumi tal-lele pandud, mõtlesin kohe, et lähen ja uurin must-valgelt järele. Läksin. Ei saanud selgust. Kirstu "isikliku" mangu kohta ei olnud poolt ridagi. Arvasin ka, et leian midagi mitmenäolise ingli kõndimise ja tegutsemise kohta. Ei leidnud. Ingli ei eksisteerinud üldse. See tegelane tegutses mingi eri-plaani alusel. Ning need vähesed vaiksed ütlused, mida ta ilmselt sooritas, olid samuti eri-plaani lüki-tud.

KAS SIINGI TAMMSAARE MOTIIVID?

Kultuurilehe "sabas" ilmub juba mõnda aega omapärane seerialugu "Tõde ja õigus". Autorid: Mart Juur ja Andrus Kivirähk. Selles loos seikleavad Pearu ja Andres, Madis ja müstiline Rohelio, sekka ka Krööd, Rosa ja Madise eit, siin on äritehinguid ja maffiaiseklusi, Madis muutub äkki naiseks ja jääb Roheliost rasedaks, Pearu peab presidendiga saladuslikke telefonivest-lusi ja aina segasemaks see kupatus kihutab. Juhtus nii, et sain jutule ühe südika autoriga.

Andrus Kivirähk. Selgus, et tema isa vend Ormi Kivirähk on minu koolivend, kellega toimetasi-me koos gümnaasiumi ajakirja; ta avaldas kolmekümnenädal aastail Tallinna Postis särtsakaid vesteid.

Nüüd küsin noorelt kirjamehelt, kas nende lennukas lugu sammub kindlalt Tammsaare motiividel.

Saan lühikese vastuse:

"Ei tea, kas selles järjeloos ongi rohkem pidepunkte kui ainult pealkiri ja mõned nimed. Ei ole siin Vargamäe ega "mälestuste mälestusi", on rohkem tänapäeva süm-meid ja võiks ütelda, et tulevikuen-nustusi, on Euroopasse pürgimist ja Ameerika kajastusi. Aga eks lugeja ise näe. Lugu jookseb edasi aasta lõpuni ja pisut veel uude aastasse."

Kas lugu rühub ka raamatu poole?

"Seda näitab aeg."

Niiviisi nende Andrese, Pearu, Madise, Rohelio ja teiste seiklustega. Need töötavad aina kentsakamaks ja kirevamaks minna.

Noor autor jätab minu märkmi-kuraamatuse põgusa mälestuse-rea:

"Mina elan Tammsaare teel."

See vihjab sinna ja tänna, reaalsusse ja fantastikasse.

Lugeja igatahes ootab, kuhu see seiklustelaev välja purjetab.

Foto: Rein Urbel

Mati Unt lükib vahelduvaid elupilte ritta nagu müri-sevaid trammipeatusi. Pildil Liina Olmaru Tiina ja Raine Loo Karin.

ILMAR SIKEMÄE

Lind Linnateatris

Madis Kalmet on põhjalik mees. Kord midagi luubi alla võtnud, uurib ta nähtust teadlase järjekindlusega. Juba "Võlausaldajates" tegeles ta probleemidega, mis kerkivad üles, kui kokku satuvad kaks meest ja üks naine. Samal teemal on ka tema uuslavastus "Luik", mis esietendus Linnateatris 22. novembril.

Näidendi süžee paistab esmapilgul müstiline ja sürrealistlik: naine toob tuppa vastu aknaklaasi vigaseks lennanud luige ja mõne aja pärast muutub viimane vabalikuks noormehiks. Lind õpib rääkima, õlut jooma, naisega suguühet sooritama ning lõpuks vallutab ka naise tunded ja mõistuse. Linnust saab noormees, kes ise seda metamorfoosi hästi ei usu, kes seab kahtluse alla kõik, mis puudutab reaalsust ja inimeste igapäevaelu. Tundub, et lind ei ole noormees, ei ole ta ka lind, vaid hoopis lõputult voolav uitpoesia. Luulenälgas naine võtab seda kui võimalust ja teed vabanemiseks elukarusellist, mille keerutajaks piimamehest eba-abikaasa.

See olekski lennult linnu (luige!) näidendi sisu. Pika jutu ja sündmuste ajalise kestuse kokkusurumiseks kasutatakse nii filmis kui teatris spetsiifilisi võtteid. Tõenäoliselt on ka Eliza-beth Egloff just sellest tingituna teema sel moel teatri jaoks kujundanud. Meie endi asi on, kui mitmemõtteliseks ja transsendentaalseks me tema töö mõtestada tahame. Lugu ise tundub igal juhul olevat vägagi realistliku taustaga. Väidan seda, kuna olen seda lugu juhtumisi juba korra näinud. Tegemist ei olnud professionaalsete näitlejatega, ka ei olnud tegevuspaigaks teatrilava vaid Tallinna tänavad ja toad.

Samale seigale juhib ka autor ise tähelepanu: ta ei taha, et tema näidendile kleebitaks külge silt "absurd".

Ühe naise ja kahe mehe vahele tekivad ikka ja jälle pinged. Eriti siis, kui meeste relvad naise poolehoidu võitmiseks erinevad. Võrdsed vastased lahendaksid rivaliteedi üsna kiiresti, aga luulutaja töömeest pikali panna ei jaksa, töömees lindu lüüa ei söanda. Naisele meeldib kord üks, siis jälle teine. Selline elu võib hulluks ajada keda tahes, mitte aga luike: tema elab oma vibratsioonides, ja nagu ütleb vanarahvas — kas on linnukesel muret! Paistab, et on siiski, sest naise puhul ilmutab ta samasugust omandiinstinkti kui piimamees.

Niipalju etenduse sisulisest poolest. Mis puutub teostusliku külge, siis on nii pluss kui

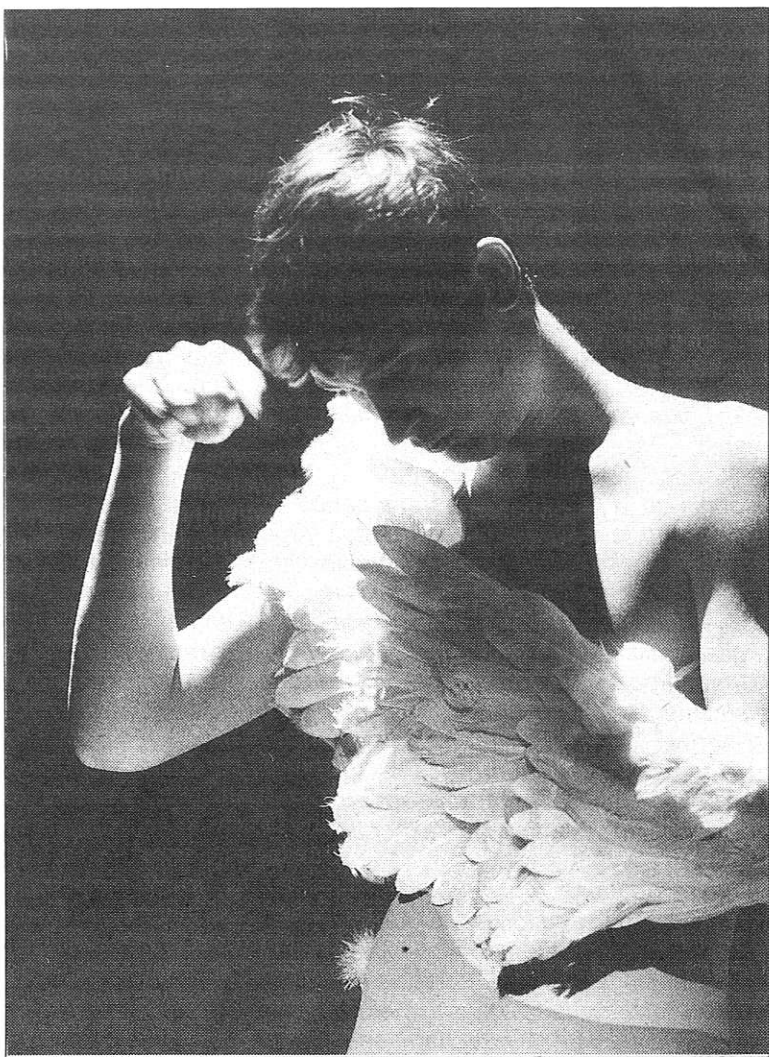

Foto: Priit Grepp

Jaanus Rohumaa mängitud luik on lind mis lind.

miinuseid. Viimasel ajal kohtab üha tihemini häid helikujundusi. Nii ka seekord. Rauno Remme muusika annab lavastusele silmanähtavalt (kõrvakuuldavalt) palju juurde. Meeldib on, et helikujundus pole pelgalt illustreeriv, vaid kannab endas kohati iseseisvat liini. Lavastuse kõige tänapäevasem komponent ongi muusika. Rauno Remme aktuaalsusest annab tunnistust ka tema osalemine festivalil NYD '95.

Video võimaluste ekspluateerimine on saamas Eesti teatris üha igapäevasemaks. Seda enam tuleb nuputada, kuidas väga paljude võimalustega plastilist vahendit kasutada nii, et ei tekiks muljet: näe, laps sai ometi lelu kätte. Selles suhtes võib Mait Mäekivi (videoeffektid, pikk praktika filmioperaatorina) tööga igati rahule jääda. Ainus, mis häirima hakkas, oli liigne kontrast ülejäänud visuaalse lahendusega. See on aga juba kivi Toomas Hõraku (kujundaja) kapsaaeda. Inimistseen teises vaatuses oli video võimalusi kasutades maitsekalt ja filigraanselt teostatud. Sellist taset oleks soovinud näha kogu lavastuses.

Lavastaja ning näitlejatööd on ikka esimene, millest tavaliselt rääkima kiputakse. Rikkus reegleid ja jätsin selle teema viimaseks. Osalt kindlasti seetõttu, et midagi silmapaistvalt

head, aga ka halba, mällu ei jäänud. Jaanus Rohumaa mängitud luik on lind mis lind. Hoolsa töö tulemusena on saavutatud peaaegu et higitõheline usutavus. Nõrgem on teises vaatuses eksponeeruv lindinimene. Epp Eespäev (Dora) ja Raivo E. Tamm (piimamees Kevin) mängivad korralikult, kuigi kohati jääb häirima ekstreemsete situatsioonide pisut lame esitus. Tundub, nagu ei jätkuks nendel hetkedel piisavalt pianissimot ja fortissimot. See aga on pooleldi ka lavastaja mure.

Ning lavastusest endast. Kui maha arvata videoefektide värvilisus ja muusika sugestiivsus, mõjub ülejäänud kuidagi halli ja igavana. Kui see on taotlus, siis vastab tulemus kavatsetule. On ju tegelased ka originaalmaterjaliga paigutatud elama halli ja igavasse keskkonda. Enim jäi aga kripeldama see, et ei tekkinud hetkekski unustuse tunnet. Kõik nagu oli ja ei olnud ka. Eriti "ei olnud ka" oli lavastuse lõpustseen. Papist ja puust ning saamatult maalitud fooni taustal jäi Luige ja Dora "kirkastumine" kuidagi liiga jõhkralt butafoorseks. Materjal on valus ja hea, interpretatsioon jääb seekord partituurile pisut alla.

MATS ÖUN

Eesti teatri biograafilise leksikoni koostajad paluvad infot

"Eesti teatri biograafilise leksikoni" mahukasse köitesse, milles esitatakse andmeid enam kui 2500 teatritegelase elu- ja loometöö kohta, on veel seni toimetajate ja autorite ponnistustele vaatamata jäänud kahetsusväärseid lünki. Eriti nende osas, kelle jäljed on Teine maailmasõda kustutanud: kuhu nad sattusid, kuhu nad kadusid, millal nad surid?

Avaldame kaheksateistkümne Estonia teatri tegelase andmed just elukäigu osas koos lüngale (lünkadele) osutamisega ja ootame nende sugulastelt, tuttavatelt, sõpradelt ja kolleegidelt teadet nende elusaatuse kohta aadressil **Estonia pst. 4, Tallinn EE0001 Vilma Paalma** nimele, kes on muusikateatri isiku- ja aineregistri toimetaja.

Lisame, et loometöö andmed on nende puhul piisavalt esitatud. Mõistagi saavad meid aidata ka kodu-uurijad, arhivaarid, omavalitsuste ja valdade ametnikud. Teie saadetud informatsioon säilitatakse Estonia arhiivis.

Tänu ja lootusega leksikoni peatoimetaja
KALJU HAAN

LÜNGAD ELUDAATUMITES

Teater Estonia

David, Ferdinand (9. I 1889 Pärnu — surmaaeg ja -koht teadmata), viuldaja mitmes eesti teatris, pedagoog, orkestrijuht, II maailmasõja ajal repatrieerus Saksamaale.

Härm (Erm), Albert (12. II 1890 Tallinn — surmaaeg ja -koht teadmata), Estonia teatri löökpillimängija a-ni 1941.

Kauler, Aleksander (1. V 1897 Aegviidu — surmaaeg ja -koht teadmata), Estonia ning Narva teatri laulja ja näitleja 1920. a-il.

Kikas Aleksander (24. II 1883 Uuksi mõis, Järvamaa — surmaaeg ja -koht teadmata). Estonia solist (tenor), koorilaulja ja inspiisient 1918—39. Juhatanud Lootuse Seltsi koori 1911—16 ja 1925—35.

Miilen, Arvid (sünni- ja surmadaatumid ning -kohad puuduvad), viuldaja. Olnud Estonia orkestri kontsertmeister. Lahkus 1927. a. Austraaliasse.

Oboljaninova-Krümmer, Olga (sünni- ja surmadaatumid ning -kohad puuduvad). 1920. a-il mitmes teatris kunstnik olnud, põhil. kostüümikunstnik.

Pappel-Ernits, Koidula (20. VI 1904 Emmaste v. Hiiumaa — surmaaeg ja -koht teadmata). Estonia laulja (metsosopran) ja näitleja 1925.—1940. aastate alguseni.

Pettai, Kaljo (Karl, Kaljus) (sünni- ja surmadaatumid ning -kohad puuduvad). Vanemuise laulja (tenor) ja näitleja 1921—22, 1923—30 Estonias.

Pihl, Härm (Hermann-Friedrich) (8. II 1899 Kolpino — surmaaeg ja -koht teadmata), Estonia laulja (tenor) ja näitleja 1922—29.

Pirchan, Joseph (Josef, Joosep) (Ungarist põlvnev, Viinis ja Münchenis töötanud), 1922—29 lavastaja ja laulja (bariton) Estonias, 1922—24 Tallinna saksa teatris. Abielus Eestist pärit laulja Lore Wahl'iga.

Pumbo-Limberg Mia (Marie) (18. I 1882 Pärnu — surmaaeg ja -koht teadmata). Laulja (sopran) ja näitleja. Mänginud Endlas, Peterburi Kooliseltsis, 1907—10 Estonias.

Steinberg-Kullerkupp, Alma-Melanie (4. V 1891 Tallinn — surmaaeg ja -koht teadmata). Estonia laulja (sopran) ja näitleja 1909(?)—1926.

Roosman-Roosma, Herbert (17. VI 1899 Hummuli v. — surmaaeg ja -koht teadmata). Estonia laulja (bariton) ja näitleja 1922—33. A-st 1919 tegutsenud ka koorijuhina (juhatanud sh. Isamaaliidu Tallinna osak. ja Tallinna Politseiametnike Kogu meeskoori). 1945. a. arreteeriti Viljandis, 1954 vabanes vangilaagrist oli seejärel veel kaks aastat Karaganda oblastis asumisel.

Tammesalu (Tamberg), Heldur Jaan (Herbert Johannes) (4. VII 1904 Tallinn — IX 1941 lahkus laevaga Tallinnast ?). Estonia orkestri metsasarvemängija 1924—41.

Tereštšenko, Jakob (17. II 1881 Venemaa? — arvatavasti evakueerunud Nõukogude Venemaa tagalasse 1941). 1921—27 trompetist Vanemuises, 1927—41 Estonias.

Tsvetkov, Aleksander (1. XI 1887 Peterburi — oletatavalt ümberasununa Saksamaal). Estonia metsasarvemängija 1917—40.

Udal, Paul (14. IX 1890 Einmani v. Järvamaa — surmaaeg ja -koht teadmata). Estonia näitleja ja laulja 1915—27.

Wittov, Wolfgang (6. X 1882 Tartu — surmaaeg ja -koht teadmata). Flöödimängija Vanemuises, Peterburi, Riia ja Tallinna orkestrites. 1940—44 Väiketeatris, 1944—48 Noorsooteatris, 1948—49 Uues Teatris. 1950—50 töötas Estonia noodikogu juhatajana.

TOOMAS VINT

Liisike-Siisike sitaratas

Ikka nad veel kihistavad, itsitavad, naeravad, ikka veel, mõttes Liisi ja pigistas tomatikastet nii, et see purtsatades singitüki üle ujutas. Ta kraapis osa sellest noaga taldrikule, valas mahla, aga seegi lipsas üle klaasiääre lauale. Ta ei saanud aru, miks naabrilapsed teda ignoreerisid. "Ignoreerisid" oli täiesti õige sõna, aga ta oleks tahtnud seda tarvitada kellegi teise kohta ja sellest headmeelt tunda. Ta ei mõistnud, miks oli elu otsekui pahupidi pöördunud ja miski polnud enam nii nagu varem, nagu eelmisel aastal. Liisike-Siisike! kostis ülevalt ema hää. Ta toetas käe lõua alla ja kuulas. Liisike-Siisikel kõlas uuesti ülevalt alla ning jäi nagu katkine pall kossti põrandale. Las aga karjuvad oma hääle ära, ma ignoreerin neid, kasutas ta sõna järjekordselt õigesti, ja praegu oli ta ise, kes ignoreeris, ning see tundus võrdlemisi meeldiv. Kuid äkki nad arvavad, et ma olen õues, ja kogu vaev läheb tühja, mõttes Liisi. Ta tahtis minna ukse juurde, avada selle ja lasta paugutusega kinni vajuda, aga üleval läks naginaks ning ta surus käed kõrvadele — säh sulle, muudkui nagistavad. Linnas oli ta mitu korda käinud neid piilumas ja nad olid seejuures jõledamalt naljakad. Tema küll ei mäleta, et ta päris isaga oleks nagistatud, või polnud ta osanud seda veel tähele panna. Aga nüüd pidi sellest onu Siilipeast tema uus isa saama. Oi õudust!

Liisi hiilib välja, päike on juba kõrgel kuuskede kohal, suve kassipoeg keerab end selli ja saadab teda luurava pilguga, otsekui ta oleks hiigelhiir. Selleks suveks võtsid nad lumivalge, kellel on rinna peal must laik, ja see pidi emane olema. Saunauks on tõllakil. Kui teha end hästi peenikeseks, siis saab ust puudutamata sauna pügeda. Laual on tühje õllepudeleid, pilgeni täis tuhatos üsna ääre peal. Kui seda veidi nihutada, siis kukub see kolksatusega maha ja heidab oma kõhutäie põrandale laiali. Kui ema koristama tuleb, tõmbab ta kulmu kipra ja kätatab: Uno, sa võiksid ükskord oma konide pildumise ära lõpetada! Huvitav, kas ta paneb Unnikese neid põrandalt ükshaaval üles korjama? Vaevalt. Unnike-Munnike! Hakkaks õige Siilipead sedaviisi hõudma? Niipea kui t o o nähtavale ilmub, sai temast Liisike-Siisike ja ega emagi teda enam muudmoodi hüüa. Jube lugu. Mis lind see siisike üleüldse on? Ta oli kord lugenud mingit raamatut vene lastest, seal oli siisikesest juttu. Miks just tema peab ühtäkki vene linnuks muutuma?

Saunalaval on mõnusalt soe, hoopis teistmoodi soe kui õues. Aknast paistavad kätte naabrimaja kuurid ja seal on ka Saskia oma kambaga. Eelmisel aastal Saskiat ei olnud, nüüd võttis kätte ja ujus Soomest kohale. Igavesti vingi ujuja oli siis. See laev oleks pidanud küll põhja minema ja onu Joll oleks saanud vastiku Saskia asemel endale suure nutsaka raha. Miks peab nii toredal onul just nii ilge laps olema? Tegelikult võiks hoopis Joll ema uueks meheks saada. Tädi Looa tuleks eekõige vaikelt kõrvaldada — kaevu tõugata? Unerohu sisse sööta? Garaaži kinni panna ja automootor käima jätta? Auto pidurid ära rikkuda? Oi, aga siis saaks Saskiast tema õde ja see tilguks hommikust õhtuni tema nina all. Kõige õigem oleks nad mõlemad ära mürgitada ja Unn ka. Peaks valge kärbesseene sousti tegema. Las aga vitsutavad seda ja matsutavad. Olgu muld neile kerge.

Onu Joll tahab emat küll. Eelmisel suvel, kui ta sai paariks päevaks siia kalale tulla, siis ema talle nähtavasti andis ka. Igal juhul veini nad jõid ja kui ta magama läks, hiilisid nad varsti kahekesi sauna. Noojah, siis polnud veel armsat Unnikest. T o o on ju ema ära rikkunud, ümber muutnud, hoopis lollakaks teinud. Mida küll ema temas leiab? Isegi auto on tal vene oma.

Nüüd tulevad naabrid kalalt. Jeerum, kaks kastitait! Varsti on terve maailm suitsulõhnna täis, aga see on hirmus tore lõhn, ja küllap kutsutakse neidki sooja suitsukala sööma ning onud taaruvad ringi ning jõuravad. Maaelu, ütleb ema selle kohta, lõpp mõnus, kui ainult seda Saskiat ei oleks. Saskia ise on igavene sitaratas. Kes teist nimetab, see seda ise on. Aga nimi kleepub külge nagu nätsuplärakas. Nutma ajab. Eelmisel suvel oli just tema ema, kes lastega igasuguseid huvitavaid asju ette võttis, justkui polekski ema olnud. Enam pole tal aega, peab kogu aeg Unnikesega nagistama. Kas see neid ükskord juba ära ei tüüta?!

Keegi kobistab sauna eesruumis. On lõpuks end voodist välja ajanud. Kohe küsivad: mis sa siin istud, miks sa teistega mängimas ei ole? Mängimas! Ega ma

mingi tita ei ole, kes kogu aeg mängima peab. Õudus! Ütleks, et kõht valutab, või pea. Ei, täna, toas kükitada küll ei viitsiks. Pudelid kõlisevad, küllap ema koristab, aga ei mingit Unni noomimist mahaaetud konide pärast. Mõnele antakse kõik andeks.

— Liisike, mis sa siin teed, miks sa ei ole teiste juures? — küsib ema, ja ta peab midagi vastama, aga võib ka mitte midagi öelda, venida saunalavalt maha ja minna õue päikesepaistesse, kus palja ülakehaga kõhn ja lumivalge Uno õllepurki tühjemaks imeb. Liisi teeb poolringi ümber trepi, siis küsib: — Misasi on sitaratas? — Rumal sõna. — Ma tean, aga mida see tähendab? — Uno mõtleb, paneb õllepurgi trepile, võtab punasest pakist sigareti, klõpsutab valgumihklit, tõmbab suitsumahvi. — Ma täpselt ei tea, aga maamees võib sedaviisi sõnnikuveo vankrit nimetada. — Aga misasi see sõnnik on ja miks seda vedama peab? — Uno pöörab pea viiltu ja vahib teda väga tehtult väga imestunud pilguga. Liisi hakkab itsitama, mispeale Uno muigab ja rüügab õlut. — Lähme vaatame, mis kalu Joll välja tõmbas, — ütleb ta laisalt, torkab jalad sandaalidesse ja kergitab pükse. — Miks sina kalal ei käi? — küsib Liisi. Unoga koos võib naabrite juurde minna ja seekord paistab temast kasu olevat. Täiskasvanute juuresolekul nad ei julge teda ignoreerida ja ei jää muljet, nagu ta hirmsasti nende juurde tikuks. Võimalik, et nad on eilse juba unustanud, ning kõik läheb kenasti. Läheb, ei lähe, läheb, ei lähe, aga karikakar ütleb, et ei lähe. Õudus!

Mehed puhastavad kala. Uno võtab kella käe pealt ja astub kampa. Ega talle see töö ei istu küll. Joll teeb lõike raksti ahvena kõhtu ja tõmbab ühe ropsuga siskonna välja. Uno pusib ja pusib. — Vinge kell, — ütleb Saskia tunnustavalt. Vähemalt midagi on meil paremat, mõtleb Liisi tusaselt, Saskial on havi nägu ees, tige ja saagiahne. — Ära kala käpi, — ütleb Joll, — kalal on suus teravad hambad ja kui sõrm lõpuste taha jääb, siis võtab aega, enne kui haavad terveks saavad.

Saskia paneb kella tagasi pingi peale, võtab reklaamkirjadega vesti seljast ja viskab selle pingi kõrvale maha. — Lähme noolt viskama, — kutsub ta. Seda ta oskab, on vist terve elu nooleviskamist harjutanud ja keegi ei saa tema omale ligilähedastki tulemust. Liisile see mäng lihtsalt ei meeldi ja ta teeb abitu katse: — Viskaks hoopis rõngast. — Noolt! — ütleb Saskia. — Ma ei viitsi, — ütleb Liisi. — Ongi parem, kui k e e g i nooli katusele ei loobi, — ütleb Saskia.

Eelmisel suvel olid kõik hommikust õhtuni meil, mõtleb Liisi kalapuhastamist vahtides, nüüd ei saa neid Saskia juurest kuidagi minema. Suve kassipoeg on kalast kõhu täis vitsutanud ja vahib talle küsivalt otsa, see on vöödiline ja täiesti t a v a l i n e kassipoeg, aga ikkagi armas. Liisi kükitab ja silub sõrmeotsaga ta pehmet karva, siis võtab oksarao, veab sellega paar korda kassi nina alt läbi ja juba see loom läheb täiskõhule vaatamata mänguhoogu, laseb rabinal üle Saskia vesti edasi-tagasi. Aga mis siis juhtuks, kui Unn hakkab oma kella otsima ja tuleb välja, et see on hoopis Saskia vestitaskus, mõtleb Liisi.

Kui Liisi maja taha nooleviskajate juurde läheb, tunneb ta põski õhetamas. Veidralt kõhe tunne on, aga siis, kui Saskia juhuslikult märgist mööda viskab, hakkab ta valjult itsitama. — Ega keegi Uno kella pole näinud? — hõikab neile Joll mõne aja pärast.

Pärastlõunal tuleb tädi Looa ja nad õiendavad köögis hulk aega omavahel. Pärast seda on Unol jälle kell käe peal. Kui nad õhtul naabrite juurde kala sööma lähevad, pole Saskiat näha. — Ta on koduses arestis, — seletab Joll, aga ei ütle, mispärast.

Paras talle, mõtleb Liisi voodisse minnes. Elu hakkab jälle ilmet võtma. Huvitav, kas ta peksa ka sai? Muidugi, keegi ju ei uskunud teda, Liisi kujutab ette, kuidas nutust kole Saskia aina kordab: ma ei tea, kuidas kell mu taskusse sai. Huvitav, mismoodi nad selle kätte leidsid? Aga võib-olla on Saskia ennegi midagi pihta pannud? Juba vana viga, sest miks muidu asja nii tõsiselt võeti. Nüüd tuleb Liisile meelde, kuidas mõni päev tagasi, kui nad järve äärest tulles poes käisid, jagas Saskia neile hiljem suureltselt Snickersit, kuigi tema arust Joll seda ei olnud. Tuleb välja, et Saskia on varas. Oi sa jeerum! Ja tema löi otse naela-pea pihta! Ta oleks tahtnud suure häälega naerda. Võiks selle Snickersi loo nagu muu seas homme emale ära rääkida. Üleval hakkavad n e e d jällegi nagistama.

Et neil ka muud teha ei ole! Kuu paistab kardinat vahelt tuppa, ööbikud laksutavad ja varsti uinub Liisi magama.

Väljas hakkab valgeks minema, suu kuivab ja kole janu on, Liisi tatsab kööki ja joob kruusitäie mahla. Äkki on uni ära läinud ning ta on täiesti virge. Midagi krabis- tab seina sees, siis jääb kõik vaikseks. Ei ühtegi heli. Justnagu ta oleks ihuüksi maailmas. Tuleb meelde, kui osavalt ta oli Saskiale käki keeranud. Ta on enda üle õige uhke, ja korraga ta imestab, miks pole midagi sarnast Unole teinud. Ajaks nad kuidagiviisi tülli, mõtleks midagi niisugust välja, et pärast seda ei tahaks ema Uno poolegi vaadata. Räägiks, et nägi Unot mõne naisega. Lollus, nad on kogu aeg ninapidi koos, ja kuskohas ta midagi sarnast võikski näha, ümbruskonnas on ainult kolepaks tädi Looa, kes ei tuleks kuidagiviisi kõne alla.

Liisi tunneb, kuidas ajud ragisevad, aga midagi ei tule pähe, ja siis, kui kogu lootus kadunud on, turgatab meelde sügisel pealt kuulnud lugu. Tavaliselt, kui ema mõne tädiga rääkis asjadest, mis Liisi kõrvadele ei olnud määratud, pani ta kõõgiukse kinni ning seal nad neid lugusid poolihääli ja kohvitasse klõbistades arutasidki. Ukse kinnipanek oli Liisi jaoks selge märk, et nüüd tuleb midagi huvitavat, mida võiks hinge kinni pidades, kõrv vastu ust, kuulutada. Tookord räägiti kellestki Margest, kes elas mehega, kes tema tütreaga oli vannitoas igasuguseid tükke hakanud tegema. — Marge loopis kõik ta asjad ukse taha ja viskas mehe enese korra pealt välja. Sa tead Marget küll, ime, et ta selle mehikese üldse ellu jättis, — oli emal külas olnud tädi jutustanud. Hiljem pidas ema talle loengu sellest, mida ta e i t o h i onudel endaga teha lasta. Jaahah, miks ei võiks Uno midagi sarnast ette võtta?!

Päike on tõusmas, taevast saab värvi juurde, aga Liisi mõtleb üha s e l l e s t, tal on kentsakas tunne, justnagu oleks ta haldjalt võluvõimu saanud, mis lubab maailma just sääraseks muuta, kuidas kõige parem ja toredam on.

Laupäeval tuli pärisisa teda vaatama. — Meres on külm vesi, vii mind järve äärde ujuma, — lunis ta. Algul isa punnis vastu, ütles, et tal on vähe aega ja ta peab õhtuks Riiga jõudma. — Ah, siis ma lasen end Unol ujuma viia, — ajas Liisi huuled torusse. — Me käime ikka Unoga järve ääres, — lisas ta. Uno oli varjunud ülemisele korrusele, luges seal, ei tulnud isale teregi ütlema. — Imelik mees, see Uno, — sõnas isa, kui nad autosse istusid.

Varasuvine päike lõõgas, kalda ääres oli järvevesi soe nagu vannivesi. Liisi võttis riided seljast ja tormas vette. — Kuule, Liisi, pane trikoo selga, — hõikas isa. — Sa oled juba n i i s u u r t üdruk, et p e a d trikoo selga panema. — Unoga ujumas käies ma ei pane kunagi trikood, — hõikas ta vastu.

Kui Liisi veest välja tuli, oli isa sünge näoga ja pahvis suitsu. — Mis te siin järve ääres selle Unoga veel teete? — nagu pressis ta läbi hammaste. — Oh, ta õpetab mulle igasuguseid toredaid mängu, — vastas Liisi muretult. Tol päeval oli imeilus tuulevaikne pärastlõuna ja sileda vee kohal lendas sadu sinisetiivalisi kiile.

Keskendunud Toomas Vint.

Foto: Tõnu Tormis

"Mind huvitavad inimeses peituvad võimalused"

Ott Raun.
Kuningas, kes tahtis olla narr.
Eesti Raamat, Tallinn, 1995. 168 lk.

Nädal tagasi reedel ilmus Ott Rauna teine romaan "Kuningas, kes tahtis olla narr". Läks nii, et kohtasin juhuslikult Rauna ja palusin ekspromptintervjuud. Ma polnud mõistagi uusimat teost lugenud, aga mäletasin Rauna luulekogu "Kummelilõhn kirikus" (1991) ja romaani "Kõrvaltegelased" (1990). Millal sa, Ott Raun, raamatuga debüteerisid?

1973. aastal luulekoguga "Hobusel on täna sünnipäev", mida sa ilmselt ei mäleta. Siis tuli pikem paus.

Ei mäleta tõesti. Aga teine kogu meeldis paljudele. Kuna ma pole su uut romaani lugenud, küsin: kas kirjanikul on kohane või meelepärane oma

teost ise seletada?

Erilist tahtmist küll pole. Milleks siis lugejad on? Vahest mingite väga eriliste taotluste puhul või võõrasse kultuuri-konteksti tulles oleks seletamine kohane.

Aga sa ju "polsterdasid" oma romaani sisse- ja väljajuhutusega, niipalju jõudsin küll märgata.

Siin on tegemist pigem pühendusega oma vanematele, arutlus sellest, mis on antud, sõnast kui teost. See ei seleta romaani, vaid jäädvustab mõningad loomeajendid.

Sinu eelmine romaan "Kõrvaltegelased" jättis keelekasutuse külje pealt imeliku mulje. Sa tõlkisid kõik võõrsõnad pentsikusse eesti keelde ja see mõjus ülepingutatuna.

See romaan rääkis 1980-ndate alguse elust ja oludest, ilmus viis aastat peale kirjutamise alustamist. Just tol ajal toimusid Eesti elus kardinaalsed ja kiired muutused. Me nägime elu juba uue nurga alt ja olime unustamas varasemat aega, ka teatud seltskonna slängi. Siiski ei suhtunud raamatusse minu meelest halvaks panevalt.

Kas ajaga kaasa joostes ei ole otstarbekas teksti ikka ja uuesti ümber kirjutada?

Olen oma proosa ikka kolm korda läbi kirjutanud, aga mitte selleks, et ajaga võidu joosta. Kui miski on valmis, siis see on ka valmis. Ja kust me teame ette sõna mõju aastakümnete või koguni sadade aastate pärast? Ei me tea seda ühtigi. Kui kirjanikutöö edeneb, siis hakkab

teos end mingil ajal n.-ö. ise kirjutama ja seda peab arvestama, mitte maha suruma. Pika proosa kirjutamine on minu jaoks suhteliselt uus asi, põhiliselt olen tahtnud luuletada.

Oled ka hinnatud esseist ja kriitik. Kas nii paljude väljundite juures oli romaani kirjutamisel sinu jaoks mingi eriline tähendus?

Tegelikult olen ennekõike tahtnud kirjutada esseistlikku romaani, aga Joel Sang on mulle õigusega ette heitnud, et kuhjan tekstidesse liiga palju materjali, üks mõte ajab teist taga ja kompositsioonilise põnevuse asemel võib sündida väike segadus. Seda puudust olen nüüd püüdnud selles romaanis vältida.

Aga kuidas on empaatilise küljega, kas sinu romaanides on palju prototüüpidega tegelasi?

Naljakas, aga kui olen lähedasi inimesi küllalt täpselt kirjeldanud, peetakse neid reeglina väljamõeldud tegelasteks. Ja ka vastupidi. Minu viimases romaanis võiks osa teksti olla suisa kursiivis eristatuna antud, sest see kirjeldab täpselt teatud paiku ja sündmusi, kuid ei mõju dokumentalistikana. Minu jaoks on kontseptsioonist tähtsam inimene, näiteks nende paari novelli puhul, mis on Loomingus avaldatud, ei teadnud ma kuni viimase hetkeni, millega lood lõpevad. Mind huvitavad inimeses peituvad võimalused. Muidugi, kui ainesele tekib mingi irooniline või sürreaalne vaatenurk, hakkab see

teostust mõjutama. Teisalt jälle ei suuda ma oma proosas kujutada näiteks tapmisi — nagu elus nii ka kirjanduses ei taha ma vägivallega seotud olla.

Selles osas meenutad sa Vanapat, kes räägib vägivallast vägivalda kirjeldamata.

Minu puhul on leitud Vanapaga hingesugulust. Vanapale endale minu "Kõrvaltegelased" kohe kuidagi ei meeldinud, luule soovast küll.

Kui tähtis on sulle põlvkondlik moment?

On küll tähtis, sel pinnal põimuvad suhted huvitavad mind tõsiselt. Kui minu esimene romaan rääkis toimuvast kui kaugest minevikust, siis "Kuningas, kes tahtis olla narr" suhtub kõigesse nagu praegusesse hetke.

Oled ise kriitikuna tegutsenud. Kuidas suhtud kriitikuise kirjanikuna?

Kirjanikuna huvitab mind võimalikult paljude inimeste arvamus, mitte ühe kriitiku paikapanek. Sageli aetakse kriitika kaudu mingeid ühiskonnaasju, näiteks Runnel võttis kunagi sellise suuna. Tema kontseptsioone ja hinnanguid hakati andumate poolt suvaliselt tsiteerima ja tõlgendama, mis mulle väga vastu hakkas, nii et teatud aja lihtsalt eitasin kriitikat. Kui kriitik kuulub pealegi teise põlvkonda, esitab mingeid oma põlvkonna kontekstist pärit etteheiteid, millega mul midagi pistmist pole, siis võin ju solvuda. Professionaalne kriitik argumenteerib alati tugevalt, väljendub täpselt ja toob ka ebaõn-

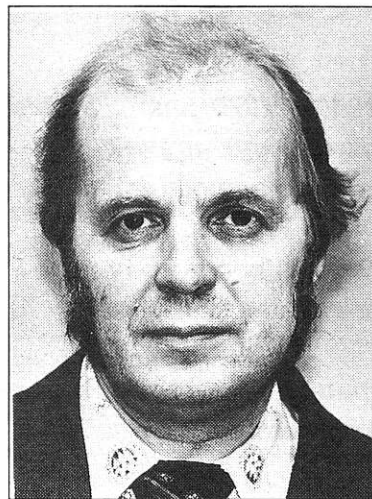

Foto: Kalju Suur
Ott Raun: "Ma olen terava keelega."

nestumise puhul esile mingidki kvaliteedid, väljendugu ta siis nii teravalt kui tahes. Ise olen terava keelega, Peeter Novod on mind ähvardanud kohtuga ja Endel Sögel mahalaskmisega, aga Lapin näiteks kinkis tänu-meelses pildi. Kunagi andis mulle ranga hoobi Aivo Lõhmuse artikkel. Nali on veel ka selles, et kui kirjanikele esitatakse suuri nõudmisi, ilmuvad ajakirjanduses peaaegu kõik tellitud retsensioonid kvaliteedist suurt hoolimata.

Kelle kriitilisi märkusi oled ise enim respektseerinud?

Päris noorena oli minu suures eeskujuks vanem vend, hiljem arvestasin väga Runneliga ja ka Doris Karevat olen tähelepanuga kuulnud. Ent rõhutan veel kord, et romaani kirjutades lähtusin inimestest ja mõtlesin laiale lugejaskonnale.

PEETER KÜNSTLER

Leentoolielu õpik ehk pooletööbiste pükstega poisu

Peeter R. Hoff.
Daamide valik.
Kupar, Tallinn, 1994.
136 lk.

Kuigi "Daamide valiku" tegevus kulgeb valdavalt eelolevikus, tundub tänaseid moraali- ja nihilisminorme vähegi teades, et see kõik oli palju varem, lausa igiammu, kunagi *ragtime*'i aegadel. Vaid vähestest naistest saavad daamid, kelle järele hulluks minna.

Mingi kibeda rahulolu ja kaastundega konstateerin, et peakingelane Roland Tamman ehk Roll ei lähe hulluks seda ainsamatki korda, mis talle antud. Sest ta ei oska. Ei taha. Ei suuda. Ta isegi ei vali, ei otsi. Sest ta on nagu silmaklappidega kaevuhobune, kes näeb ainult oma ninaotsa ja tegeleb iseenda naba uuringutega. "Üks hale kuju labori ajal ja omadega kõvasti punt-ras," nagu teda oma memuaaritamises mäle(s)tab üks neist valimata jäänutest, minakirjutaja Signe, muidu igati hakkaja tüdruk, kes aga ise

proovinud ainult monogaamses abielu ja kelle isiklikud kõrgustikud ja kumerused vallutati üsna taktikavaeselt moel mustermees Vello poolt: "Tulge minuga homme Toomele kõndima."

Kuid — kes keda siiski valib? Näiteks need müstilise hr. Hoffi naised? Paraku, daamideks tõrgub mu keel neid nimetamast. Nad on (lugejale) igavad. Kaasa arvatud Piibe, kursuse kõige popim tüdruk (ja sellega on ka tema kohta kõik öeldud), kuigi just tema järele hakkab Roll nagu hulluks minema, aga ei lähe, sest "Rolandil pole aega ühe truudusetu tüdruku pärast südant valutada. Elus on teisi, suuremaid eesmärke, mille poole püüda". Ja see peab olema romaan "rohkest" armastusest — no nii ilus ja tubli õigustus pimesoolikaks degenereerumisele, mida autor kinnitab veel kentsaka patoloogiliselt kõlava sententsiga: armastus ja pärlid tuhmuvad, kui nad tarvitamata seisavad. Kui nii, on tegemist ehtsa ersatsiga.

"Daamide valiku" naiste valimisvõimalus on tegelikult ehtnõukogulik. Üles on seatud vaid üks kandidaat — tulevane (mõttelen-

nuline) edukas arst, hetkel tubli laborant Roland Tamman. Lähtepunkt on kahtlemata paljutootav — täiskasvanud poisslaps, pealegi kroonukoolituse läbiteinu, äkki meditsiinikoolis ja -laboris kesk vastassugupoole totaalset ümberja ligiolekut (kuidagi kahtlane, et autor riivamisigi ei vihja geneetiliste koodide vahetamise protsessidele). Kandidaadi parameetrid on vastupandamatud: tõsine ja töökas, 185 cm pikk, õitsev näojume, heledad kiharad, õnneks (*sic!*) normis nina ja tugev lõug. Pesuehtne nõukogude noor, lõõktööline esimeste viisaastakute plakatiitelt. Ilus poiss. Tark kah. Ja uje. Ja niisugust valikut saboteerivad need kanad lausa kukeõrritusliku variserlikkusega; õigemini, nad ei valigi, siristavad niisama ripsmeid ja soristavad keeleharjutusi.

Olgu. Valib, kes valib, kas valib ja kuidas valib, kui valib. Üldiselt lähenen asjale vist tagurpidi. Pigem on selles teoses tegu mõnede (kõrvalliini) meeste valikuga; nemad valivad oma elutee, ameti, positsiooni, veendumused ja alles seejärel nagu muuseas ka naise. Või elukaaslase. Nendega on lugu üksühe-

ne. Belletristlikkusetootluslik.

Selles bulvarikirjanduselaadses romaanis pole pinget, tundeid ei ole, armastust ei ole. Probleemid on vatist. Kahe mehe, isa ja poja omavaheline suhtlemine jätab, hoolimata autori korduvatest katsetest näidata nende kiindumust teineteisesse, vastastikust austust ja osavõitlikkust, mulje, nagu elaksid nad kumbki omaette karbis ja koptaksid aeg-ajalt papist seinale.

Siiski, Roland saab elus natuke targemaks — pisi-asjades. Ta saab laborijuhatajalt koguni kiita, et teab, milline indikaator muudab leeliselises keskkonnas värvust (fenoolftaleiini piirituselahus nimelt) ja siis leiab ta veel tagatipuks sitaproovist suure harulduse, paelussi, *Bothricephalus latuse*, mille peale punastab õnnest kõrvuni, ja millega saab tõstatud ühtlasi kirjaniku meditsiinialane eruditsioon; kuigi mõõngem, et keskkonda ta tunneb.

Et läagust leevendada, säilitab Hoff Rolandi sillutatud teel ka mõned piinlikud teravusekesed, kass Josefiine laseb kastreerimistekoonal vastutustundetult jalga, Roland joob ennast esimest korda elus koraks täis, mängib Piibele ja tolle

sõbrannale äraspidist immoralisti ehk matsi jne., eks kõik see kuulu n.-ö. elu kirjanduslike leentooliõpetundide hulka. Ja kui Roland ühel järjekordsel võimaluse hetkel leiab, et "kõige kurvem on see, et nad ei leppinud Piibega ka täna ära", siis on kõige kurvem see, et nad ei lähe Piibega ka kordagi korralikult tülli, mida vist autorgi ei näi märkavat.

Ei tea, aga mina ühte noort kena naist küll sedasi ei kutsuks: "Ei noh, Signe on tõepoolest hea poiss." Või teisalt: "Signe oli liiga hea poiss, et tema lapselikku kiindumust ära kasutada." Sellest ma teen ainuvõimaliku järelduse, et Peeter R. Hoff on naine. Kogu loo resümeeiks võiks olla pateetiliselt õõnes mõtte-tera: vahel me läheme vales suunas, märkamata, et ees on umbtee. Roland, jõudnud Peeter R. Hoffi valvsa vanatüdrukupilgu saatel selle umbtee lõppu, ei saa saamagi nägijaks. Ta jääb igavesti pooletööbiste pükstega poisuks.

Ja ongi kogu müstifikatsioon. Ei mingit *cherchez la femme*'i või *homme*'i.

ERIK LINNUMÄGI

Arbo Valdma: Muusika on nagu külmunud m

1960.—1970. aastail äratas tähelepanu säravalt isikupärane pianist Arbo Valdma. Oma esinemiste, telesaatesarja "Muusikatuttavad" ja muude uudsete kontserdivormidega elustas ja aktiveeris ta Eesti muusikaelu, haarates kaasa ka nooremad kuulajad. Valdma lõpetas Tallinna konservatooriumi 1966. a., sellele järgnes aspirantuur Moskva konservatooriumis. 1972. aastal sai Arbo Valdmast klaveriõppejõud Jugoslaavias, 1993. aastast on ta Kölni muusikaakadeemia professor.

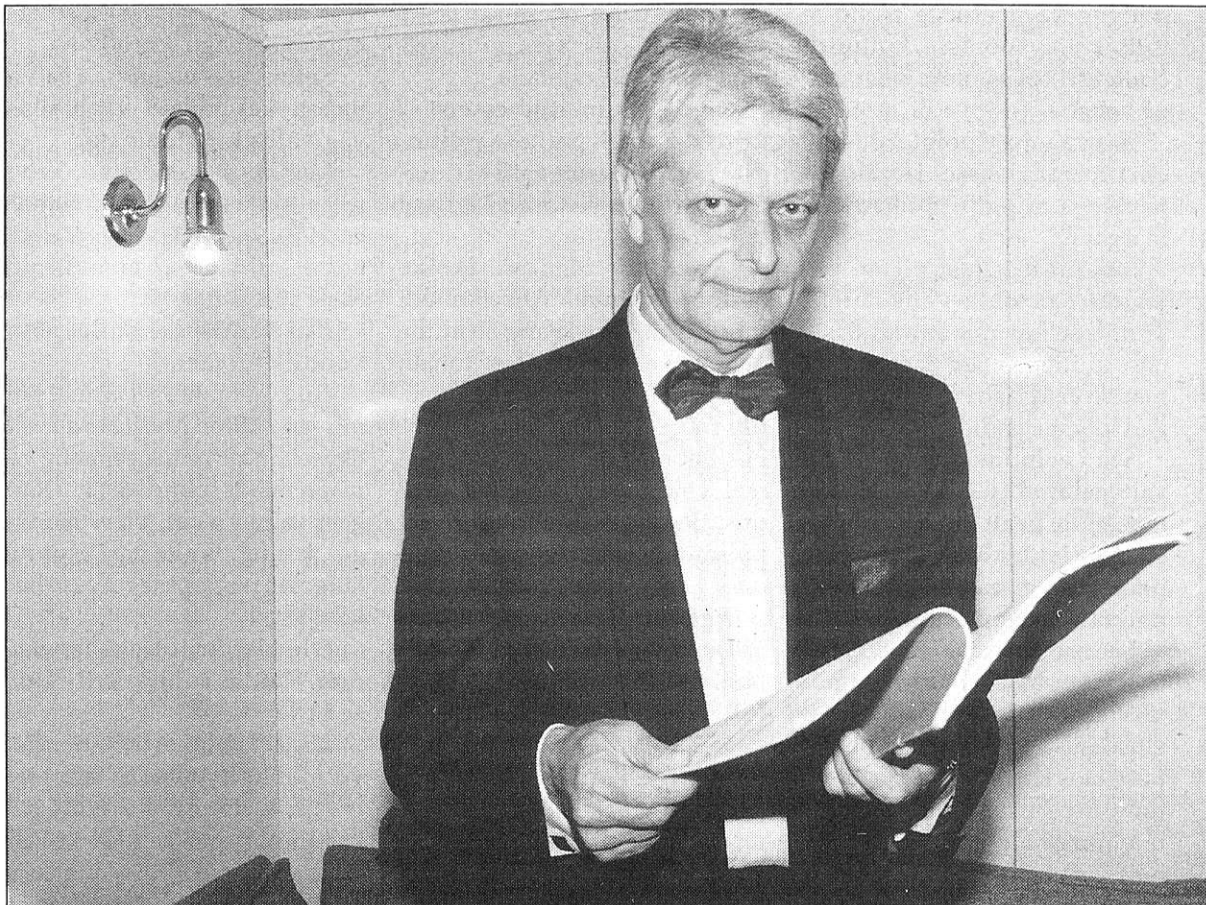

Foto: Arno Saar

Arbo Valdma: Et muusikateos täiuslikult elaks, peab inimene kogu oma vaimujõu sellesse panema.

AEG JA ALGUSED

Mida on andnud teile aeg?

Kõigepealt oskuse kõike uut märgata ja imetleda. Igal hommikul, kui silmad lahti teen, üht-teist märkan, tööle või elule mõtlen, küsin endalt: kas on võimalik, et ma pole seda varem tähele pannud? Kuni see nii on, võin olla õnnelik.

Ajas ja ruumis liikudes, paljude inimestega kokku puutudes, olen üle saanud suhtlemisraskustest. Algselt introvertse tüübina tundsin, et mul on ületamatuid raskusi ümbuskonnaga suhtlemisel, esimene intensiivne suhtlemine ühe inimesega lõppes krahhiga. Minu klaveriõpetajad Alice Mardi, Hilja Olm ja Bruno Lukk polnud minu jaoks mitte

niivõrd tähtsad klaveriõpetajatena, kuivõrd inimestena, kes andsid mulle teadmise, kuidas suhtlemisraskustest, kammitsusest ja sisemisest tasakaalutusest üle saada. Hilja Olm ütles: sa oled andekas, aga su mäng on ebaloomulik. See tulenes sisemisest krambist, mis jättis kontaktiks välisilmaga vaid pisikese augukese, mis takistas vulkaaniliste sisemiste kihtide avaldumist ja pärsis isiksust.

Minu paljude imetlusväärsete sõprade hulka kuulus kadunud Tiit Kaskneem. Kirjutasime teineteisele traktaate õnnest, rääkisime temaga sageli ka loomulikkusest. Mind vapustas, et asi, mis tundus kõigile selge olevat, oli mulle kättesaamatu. See kestis aastaid. Hiljem nägin, et

ka minu õpetajad olid sama üle elanud, kuid hoidusid millegipärast instinktiivselt sellest rääkimast. Ometi just sel viisil näitasid nad mulle kätte, kuidas end vabalt väljendada.

Vahest ehk tõhusamgi oli elukool. Elu paiskas mind olukordadesse, kus oli vaja suhelda. Pidin palju inimestega mitte ainult viisakas olema, vaid näiteks selgitama, kuidas ma oma üht või teist telesaadet ette kujutan. Kui alustasin teistkordselt oma karjääri, seekord endise Jugoslaavia linnades, sundis elu mind suhtlema, pidin kõiki klaverimänguõpetajaid ja muusikuid veenma oma ülikoolireformide õigsuses. Ja ma sain nad kõik nõusse.

Milles need reformid seisnesid?

Võin täna võltstagasihoidlikkusest öelda, et olen ühe modernse klaveripedagoogika ja metoodika looja. Olen selle põhjalikult läbi töötanud ja oma värsketest tähelepanekutest rääkinud Euroopa muusikaõppeasutuste rektorite konverentsil ja mujal. Kui ma kolm aastat tagasi Jugoslaaviast lahkusin, anti mulle palju riiklikke autasusid, öeldi, et kunagi varem pole välismaalasest nii suures valdkonnas nagu klaveriõpetus number ühte saanud.

Siis ma alustasin kolmandat korda — Kölnis. See algus oli lihtsam, sest Saksamaa on meile kultuuri ja mentaliteedi poolest lähedasem. Pealegi olin omandanud juba soliidse sisemise kapitali, muu hulgas ka vajalikke psühholoogialaseid tead-

miisi, mida olin kogunud võitluses ja töös meist nii kaugete vaimude ja inimestega, nagu seda on Balkani rahvad.

Ma ei tahaks küll oma õpetajatele ülekohtu teha, kuid mulle näib, et klaverimängu õpetamise metoodika osas olen *self-made man*. Minu metoodika on Euroopas tähelepanu äratanud. Et tegemist on millegi ebatavalisega, tõendab ka minu valimine klaveriprofessori kohale Saksamaal, kus see — nagu ka kultuuriministeeriumisse töölevõtmine — on avalik sündmus. Kandidateerjad ei pea professoriks saamiseks mitte ainult kirjade ja muude paberitega tõestama, mis nad on oma elus teinud, vaid oma oskusi ja väärtust ka tegudega tõestama.

See on terve etendus, omamoodi õpetajate rahvusvaheline võistlus. Konkursil peab kahe anonüümse üliõpilasega, keda ei tunne ja ei tea ka, mida nad mängima hakkavad, läbi viima avaliku tunni kõigi professorite ees. Seejärel peab ise mängima ettekirjutatud kava, milles on esindatud kõik stiilid. Kolmandaks on kollokvium, kus tuntakse huvi maailmavaate ja selle vastu, mida kandidaat üldse oma ametist teab.

Minuga koos konkureeris seitskümne professorit tervest maailmast, nende seas üsna kuulsad nimed Jaapanist, Euroopast, Ameerikast, ka kolm Moskva professorit, kes olid omal ajal minu magistriteerimise komisjonis.

Ja teie võitsite?

See on minu kõige armsam rahvusvahelise konkursi võit. Kolleegid pole seda konkursi ja minu võitu siiani unustanud, nad meenutavad selle detaile.

Ma hämmastasin neid sellega, kuidas töötasin õpilasega, kes mängis Schumanni Sümfoonilisi etüüde, kuidas peatusin kahel esimesel taktil 45 minutit, kui ebatavaliselt seda tegin: ühe takti põhjal demonstreerisin vähemalt viitteist teost, kõlaku-junduse printsiipi ja kõike, mis asja juurde kuulub.

neetilk, mida tuleb seestpoolt sulatada

ABIPALUJAT TULEB TÖSISELT VÕTTA

Millest lähtute õpetamisel?
Oma õpetajatelt sain väga hea kooli, modernse lähenemise muusikale, muusikateose austamise. Ennekoike aga tõdemuse, mida olen kui kullatera oma elus alal hoidnud ja edasi kanda püüdnud: *kui inimene muusika pärast abi palub, tuleb teda tõsiselt võtta*. Niisama tõsiselt kui kõige pisemat muusikatükikest.

Olen võrdse tõsidusega suhtunud kõigisse, kes on minu poole pöördunud. Mul on rekordiline arv akadeemilise tiitliga klaverikooli lõpetajaid — 107 diplomeeritud muusikut. Nad kuuluvad üheteistkümnemesse rahvusse, nad töötavad kahekümne kahes Euroopa linnas, New Yorgis, Sydneys, Pärnus, Tallinnas, Moskvast. Nende seas on kaksteist üliandekat, kellest kuus on jõudnud Euroopa ja maailma lavadele, kes on oodatud Berliini Filharmoonias, Londoni *Elizabeth Hallis* ja mujal.

Saja seitsme hulgas on formaalselt võttes ka mitteandekaid, aga olen nendega tööd teinud samadel põhimõtetel, nagu ka kaheksa- või kahekümne kaheksa aastase andeka inimesega: püüan kõigile täpselt sama südikusega, kihtide viisi, selgeks teha muusikas peituvaid väärtusi ja nende mõistmise kaudu neid paremateks inimesteks kujundada.

On ükskõik, kui andekas õpilane on, kuid kui ta töötab näiteks Beethoveni "Apassionata" kallal, siis jõuavad kõik selle teose väärtused, selles peituv energia ja inimlik kõrgus temani — kui teda õpetada modernse metoodika alusel. Tema elu kujuneb igal juhul rikkamaks ja meeled erksamaks, ta hakkab enda ümber rohkem märkama ja nähtust paremaid ja õigemaid järeldusi tegema, olenemata sellest, kas ta teos kunagi kontserdilavale jõuab või mitte.

Et muusikateos täiuslikult elaks, on vaja, et inimene paneks sellesse kogu oma vaimujõu. Samamoodi oleks kohane teise inimesega suhtle-

misel omaenda isik tahaplaanile jätta ja oma siiras huvi vestluskaaslasele koondada.

Kui oled palju andnud, aga näed, et õpilane on liiga vähe edasi nihkunud, tekib koju jõudes teinekord suur oht plahvatada, kuid ma ei oska vanduda. (Meie perekonnas ei vandanud kunagi, isa kõige raskem sõna oli "kurivaim", mille peale ema püüdis teda sosistades vaigistada.) Aga alati jääb lootus, et õpilase areng täna-homme edeneb, avarduv, nagu binoklist vaadates.

KÖLN JA TALLINN

Milline on Kölni kõrgkooli klaveriõpetuse, muusikaõpetuse tase võrreldes Eestiga?

Võrrelda on lihtne. Eestis on hea, et tänu professor Luki ja teiste korüfeede eneseteostusele on pandud pianismis alus tõsisele humanistlikule professionaalsusele. Sellelt aluselt võib üsna pea välja kasvada mõni maailmanimi.

Samas tuleb võrreldes välja vähem rõõmustav külg. Kölni muusikaakadeemia on Saksamaa suurim ja ka Euroopa suurim. See tähendab sisseastujatele ja õppijatele tihedat konkurentsi.

Ei tea, kas see on juhus, et minu tulekuga kolm aastat tagasi on Kölni kõrgkooli sissesaamine muutunud väga raskeks, et kümnele kohale konkureerib kakssada-kolmsada kandidaati üle maailma. Ka kuldmedaliga lõpetanud võivad mitte sisse saada.

Sisseastumiseksamite omapära on see, et osa võtavad nii noorte stuudiumi pürgijad kui ka kõrgkooli, magistrantuuri ja doktorantuuri soovijad, et kõigi vanuseastmete puhul on professorid ühel meelel: nad hindavad omapärast isiksust, mängija isiklikku suhet muusikaga. Kui mõni noor ei valda veel piisavalt klaverit, kuid isiku jõud ja arenguruum on märgatav, märgatakse teda tingimata.

Kölni akadeemias on praegu üheksa professorit, neid, kes klaverit

õpetavad, on kokku kolmkümmend kaheksa. Õpib umbes 150 pianisti. Kõik professorid on tulnud maailma eri osadest, moodustades rahvaste paabeli. See seondub muusikaakadeemia seinale pandud kirjaga: *Ärge unustage, et Kölni ei asutanud sakslased, vaid roomlased ja prantslased*.

Missugusena tunduvad siinsed õppimistingimused Euroopast vaadatuna?

Et noor pianist saaks vabalt areneda, on vaja konkurentsi, liikuvat vaimu. Konkursi osas on Köln Tallinnast tugevam.

Ma soovitan kõigil eri ilmajagudest üliõpilastel omavahel intensiivselt suhelda, sest see tuleb nende avanemisele vaid kasuks.

Kuigi Tallinna kontserdielu on sama elav kui mõnes suures Euroopa linnas, arvan, et Kölni asukoht võimaldab tõhusamat kõrgharidust: on tavaline, et üliõpilane sõidab kontserdile Bonni, kuhu jõuab 15 minutiga; Düsseldorfis 20 minutiga; Brüsselisse 2 tunniga; Pariisi 3 tunniga. See paneb vaimu liikuma.

Teine eelis on head klaverid, kõla saab kujundada ikkagi ainult tõeliselt kõlaval instrumendil. Kölni akadeemias on 356 *Steinwayd*, mille eest hoolitseb terve meeskond. See on ainuke muusikaakadeemia Euroopas, kus harjutusruumide kasutamise eest raha ei võeta ja üliõpilased võivad tööd teha nii kaua, kui tahavad. Õppeklaverid on niisuguses korras, et neist võib kätte saada mistahes muusikapildi. See pole rikka riigi eelis ega ilutsemine, vaid tõsise professionaalsuse eeldus.

Mis puutub õpetajaskonda, arvan, et eesti muusikuil on praegu õnnelik periood. Olen siin paljudega kokku puutunud ja arvan, et klaverikatedri professorid *Lilian Semper*, *Valdur Roots*, *Peep Lassmann*, *Lauri Väinmaa* ja teised on väga avatud ja kollegiaalsed, nad lausa otsivad koostööd terve Euroopaga. Sakslaste enesega rahulolu kõrval on see lausa õitsev uudishimu ning toob kindlasti edu.

PUHKUS ON VAIMNE JÕUKOGUMINE

Kuidas olete ennast jaotanud pedagoogitöö ja kontserttegevuse vahel?

Olen püüdnud kogu oma elu säilitada nii, et ennast ühele huvile täielikult pühendada, sellesse täielikult kaevuda.

Pika perioodi, kaheistkümneme aasta vältel üritasin läbi närida pedagoogilise töö kõik mulle teada olevad kihid. Usun, et olen selles jõudnud standardini, mille meetodid on efektiivsed ja annavad oodatud tulemuse. See töö hõivas mind niivõrd, et ma ei kahetsenud lavast loobumist. Samal ajal arvukate konkursipreemiate võitmise ja suurte kontserdiprogrammidega, mida üliõpilastega ette valmistasin, tegin — ütlen seda tagasihoidlikkust maha surudes — misjonäritööd, viies läbi viiskümmend neli meistrikursust seitsmel maal, isegi Taivani, ka Moskva konservatooriumi kuulsas Neuhausi klassiruumis, samuti Itaalias, Saksamaal, Belgias ja mujal.

Kõige suuremast kursusest, mis käsitles klaveriminiatuure, võttis osa üheksakümmend üliõpilast.

Mis annab teile jõudu nii suurele töökoormale ja pingele vastu panna?

Olin varem harjunud, et kõik on raske, et olmeasjad nõuavad aega ja närve, reisidest rääkimata. Näiteks hea pliiatsi ostmiseks tuleb kulutada tund aega.

Kui Saksamaale tööle asusin, ilmes, et kõik oluline on tegelikult väga lihtne. Tänu sakslastele avastasin, et on olemas puhkus, ning et puhkus tuleb võtta selleks, et jõuaks paremini tööd teha. Ja et tööd tuleb teha nii, et see oleks kõige efektiivsem.

Kui see mulle selgeks sai, hakkas mul jõudu üle jääma. Varem ei olnud ma võtnud ühtegi suve- ega talvepuhkust, olin alati juhendanud kursusi.

Mind kutsus välja Reinimaa-

Westfaleni liidumaa kultuuriminister ja ütles: kuulsin, et töötate ka nädalavahetustel, laupäeval ja pühapäeval. Palun, ärge seda tehke, sest teiste professorite õpilased on hakanud oma õppejõududelt sama nõudma. Puhkepäevadel meil ei töötata. Meie professorid tohivad tunde anda kolm korda nädalas. Et töö oleks tõhus, tuleb neli päeva puhata ja enese kallal tööd teha.

Minister teatas, et mul on akadeemias kõige suurem klass ja et töötan kahekordse koormusega. Ka see polnud ministri arvates hea: mõned mu kolleegid töötavad alla normi ning polevat vaja üles näidata tarbetut altruismi.

Märkused tundusid mulle algul naeruväärseina, kuid hiljem hakkasin neid tõsiselt võtma ja tundide arvu piirama.

ISEENESEST TEKIV KÕLAPILT

Aga teie tegevuse teine, kontsertsinemistega seotud osa?

Kui alustasin taas mängimist, elas üle šoki: leidsin, et ei vaja enam klaverit, et midagi proovida. Avastasin taas vajaduse muusikas välja öelda seda, mis on minus aastakümnetega ideaalsel kujul settinud: segu elutarkusest ja tundlikkusest — omaenese arusaamise muusikast. Kuulen nii tugevat ja täpset kõlapilti, et see tuleb iseenesest klaverist välja.

See on psühhotehnika ime! Olen kõigis üliõpilastes püüdnud psüühilisi võimeid arendada, nende sise-maailma liikuma panna. Muusika on nagu külmunud meetilk ja seda tuleb seestpoolt sulatada.

Missuguste tunnetega tulete Eestimaale?

Võõraste rahvaste keskel elades kustutavad aeg, inimesed ja vesi päritoluillustratiivse, ilutseva osa. Jääb alles põhi, sügav teadmine, et ju on kuskil kõik kirjas.

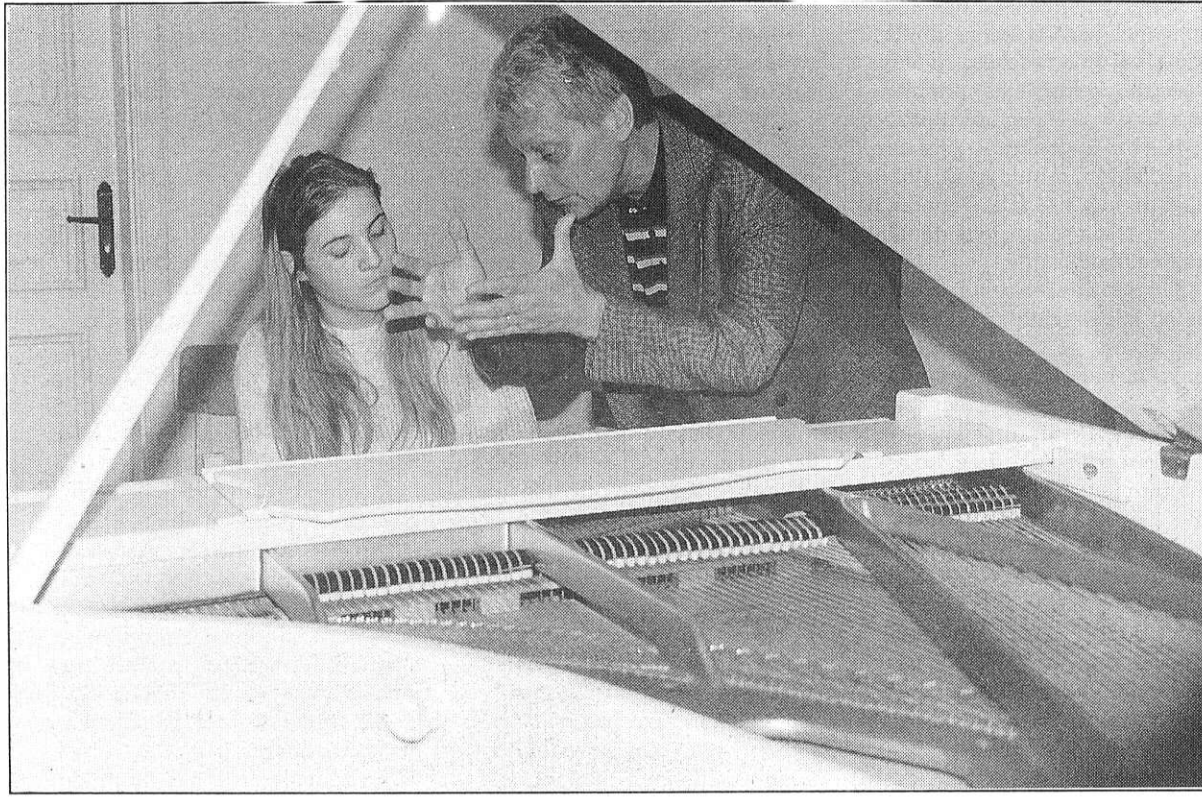
Teadmine kodust on iga aastaga teravnenud. Eriti teravalt tundsin vajadust terve tallaga oma päritolule toetuda pärast ema surma. Ma ei teadnud, et minu vanemad on minu isiksuses, minu psüühikas nii tugeva füüsilise tähendusega. See, mida ema oma surmaga mulle teada andis, on tihedasti seotud minu vajadusega klaverit mängida. Seotud ka teadmise, et ketti ei tohi lõhkuda. Teekond võib kulgeda ainult kodunt koju.

Mu kõige suurem soov on kõik elus ja töös kogitud hea eesti noortele kinkida.

RESSI KAERA

Fotod: Teet Malsroos

Arbo Valdma: Mul on rekordiline arv akadeemilise tiitliga klaverikooli lõpetajaid — 107 diplomeeritud muusikut. Nende seas on nii üliandekaid kui ka mitteandekaid, aga olen nende kõigiga töötanud samadel põhimõtetel. Püüan kõigile õpilastele võrdse südikusega, kihtide viisi, selgeks teha muusikas peituvaid väärtusi ja selle kaudu neid paremaks inimeseks kujundada.

NYJD-i otsingud

Sajandilõpu uus muusika liigub uues suunas ning aina kaugemale helikunsti akadeemilisest traditsioonist. Sellest andis tunnistust ka lõppenud NYJD, kus oli palju provotseerivat ja ärritavat neile, kes tahavad säästa sajandi kunstmuusikat massikultuuri, triviaalsuse ning hetketrendide kahjustava mõju eest.

Trendide tabamine oli vaieldamatult NYJD-i üks varjatud eesmärgid ja suundade paljususe tõttu oli lõhe komponeeritu ja ratsionaalse ning spontaanse ja kaleidoskoopilise vahel kohati üsna drastiline. Näitena ebaakadeemilisest äärmusest võib tuua kas või festivali esimese lõppkontserdi lõpunumbri, kus energiline ameeriklanna **Lisa Karrer** kriiskas **Tunnetusüksuse** purjus valsi saatel Juhan Liivi luuletust "Helin". Kindlasti okas nende südamesse, kelle jaoks uus muusika on meetodile ning esteetiliselt printsiipidele tugineva intellektuaalse protsessi tulemus.

NYJD-il rõõmustasid kõrgetasemelised kodumaised esitused. Improvisatsioonide ööl üllatas **Ekstemporistide** kontrollitud kõlamaailm ja vaba esinemine, mis on meie muusikute seas üsna haruldane. Mõjuv oli ka **Weekend Guitar Trio** ülesastumine, kuigi spetsiaalse NYJD-i kava asemel oleks võinud kõlada ka trio tavalooming, mis samuti festivali suunitlusega hästi haakub.

Improvisatsioonidega esinesid veel **Lisa Karrer** ja **David Simons** koos **Tunnetusüksuse**ga, kelle koosmuusitseerimine erines eespool mainitute omast ekspressiivsema ja nurgelisema väljenduse poolest. USA üks juhtivaid muusikakriitikuid **John Rockwell** on kirjeldanud karisid ja rutiinseid mudeleid, mis varitsevad improviseatoreid ja millest halval päeval ei suudeta mööda minna. Oli hetki, mil **Tunnetusüksus** ja improvisat-

sioonide ööl esinenud **Patrick Scheyder** ning **Rein Rannap** paistsid raskepärasuse löksu sattuvat, kuid seda oli siiski meeldivalt vähe.

NYJD-i kõige rõõmustavam ja elamuslikum üritus oli uudisoperite öhtu **Rotermanni** soolalaos. Lisaks väärt muusikale aitas õnnestumisele tohutult kaasa interjööri, leidlik lavastus ning interpretide kõrgetasemeline esinemine. Esimest korda kasutas eesti ooper nõnda veenvalt videot, helivõimendust ning teisi modernse ooperi vahendeid, tõestades, et selles žanris valitsevale põuale vaatamata on algupäraste ooperite lavaletoomine meil võimalik. Allakirjutavale jättis kõige parema mulje **Mari Vihmandi** "Lugu klaasist", **Alo Mattiiseni** ooperi tervilikkust varjutasid mõningad popmuusika klišeed ja **Raimo Kangro** oma kohatine raskekoelisus.

Tehniliselt ja loominguliselt õnnestunud ooperiõhtu valguses jättis festivali teine audiovisuaalne projekt, **Rauno Remme** esmaspäevane multimeediaetendus "Gen ision" märksa kahvatuma mulje. Sümpaatselt, kuigi pisut ebaühtlasena, mõjus **Erkki-Sven Tüüri** suurvormi esiettekanne koostöös plahvatusliku **Basso Bongoga**.

NYJD-i korraldajate soov kahandada publiku hirmu uue muusika ees, näidata, et lisaks elitaarsele on siin ka palju üldarusaadavat, väärib igati toetamist. Trendide otsingul tuleb aga kuhugi paratamatult piir tõmmata. Loodetavasti ei rända järgmine NYJD uute trendide ahvatlusel liiga kaugemale ega lülita festivali kavva näiteks reive. Paari aastaga on NYJD-i tegutsemisruum üldjoontes määratletud, nüüd tuleb selles ruumis uute avastuste nimel edasi liikuda. Selleaastase festivali kordaminekud peaksid tegijaid ainult kannustama.

JOOSEF SANG

Foto: Harri Rospu

Uudisoperite öhtu **Rotermanni** soolalaos: esimest korda kasutas eesti ooper nõnda veenvalt videot.

Lillast roosani

November pakkus tantsuvilistele pikantseid elamusi: 6. ja 7. novembril külastas Tallinna ja Tartut Valeri Mihhailovski meesballetitrupp ja kuu lõpul, 23.—26. novembril, tekitas sensatsiooni NYJD-i raames von Krahli teatris etendunud erootiline rituaal "Roosa".

Mihhailovski trupp näib ihalevat naiseks olemist või naiseks olemise ületamist eevatütardele omasest vahenditega, mistõttu ka rõhuasetus on daamide repertuaaril.

Tavapäraseid baleriinide etteasteid on meeslele võimalik mitmeti seada — üks lahendus võiks olla teose kohandamine nii, nagu seda tehakse muusikas, kus näiteks klaveripalu võib seada mõnele teisele instrumendile, näiteks viiulile. Sel puhul ilmnevad teoses hoopis teised nüansid.

Mihhailovski seevastu on otsustanud instrumenti pala järgi seada. Võib ka nii. On teada, et kui inimene midagi väga tahab, siis ta selle ka saavutab, ja seetõttu pole "sukkpükstega meestes" midagi enneolematut. Loomulikult pakuvad varvaskade ja patškadega mehed publikule sensatsioonimaigulist eksootikat, mis — asjale pragmaatilistest lähenedes — mõjub eriti soodsalt kassale.

Kuigi Mihhailovski töödeldud **Petipa—Minkuse "Paquitas"** on teatud paroodilisi elemente, näiteks tilluke kavalier suurte "daamide" vahel ja kohati liialdatud, suisa groteskini ulatuv edvistamine (sellega paistavad silma Valeri Mihhailovski ja Lev Radtšenko), on teos tervikuna vägagi tõsiselt esitatud. Sellisena tuleks seda ka hinnata. Jääb vaid nentida, et esitatu oli korralikul keskmisel tasemel. Võis

aimata, et koreograafia on keeruline, seda tantsiti üleforseeritud pingega, täielikult puudus elegantne graatsilisus ning fraseerimine — teatud tantsusammude peitmine selleks, et olulist rõhutada — oli praktiliselt olematu. Kuigi baleriinide leivanumbritega, nagu *fouettéd* ja mitmesugused piruetid, tuldi toime, polnud tantsitu naiste esitust mitte millegi poolest üle. Seda oli küll vististi soovitud — anda teada, et üks mees suudab traditsioonilises naiserolli tunduvalt paremini hakkama saada. Kui pilalelemendid — lisaks mainitud kasvuvahel (kukeke kesk kalkuneid) nimetaksin veel kavalieri tõstmist "leedi" poolt ning käeulatamismängu (kavalier kahe suure "daami" vahel, kes talle väga mõtlikult ükshaaval oma "käekese" ulatavad ja seejärel kelmika pilkudemängu saatel omavahel peod üle tema rinna ristavad) *coda* algul — olid esmasest uudishimu rahuldanud, polnud suurt midagi vaadata. Tehnika tulevärki, mida selline teos nõuab, ei eksisteerinud.

Kirjeldatule eelnenu, esimene osa oli kui sissejuhatus. Esitusmaaneer veenis, et tantsijate põhiline aur kulub baleriini rolli omandamisele. Võib arvata, et kui trupi repertuaar koosneks ainult selletaolistest numbritest, poleks neil kogetud publikumenu. Täiskovski muusikale (Serenaad keelpilliorkestriks) loodud **V. Karelini** teos oli kavalierhe järgi hümnisõpradele, armastatu rõdu all sõpradeks saavatest rivaalidest. Laval moodustasid seitse tantsijat (**Lev Radtšenko**, **Sergei Lukovski**, **Vadim Nedvigin**, **Aleksandr Strokin**, **Artur Borjajev**, **Almaz Samõralijev** ja **Boriss Makarov**) ja solist (**Valeri Mihhailovski**) erinevaid figure ja grupeeringuid,

mis kohati meenutasid antiiskulptuure. Nendes oli väljapeetud matusat kaunidust, kuid kavalieril väidetult sellest küll välja lugeda ei osanud. Koreograafias domineerisid lihvitud poosid, mitmesugused hüpped ja hulganisti piruette, mis ühtekokku tekitasid romantiliselt tundleva atmosfääri. Esitatu oli imeliselt õhuline ja lendlev, tantsijate feminiinne käteplastika ja voo-gavad käsivarred lisasid sensitiiv-lust (kummaline, et see avaldus teoses, kus nad kujutasid mehi!). Liikumisleksikas esinevad jõulised allaminekud II positsiooni *pliésse* ja rõhulised sammud ei omandanud tantsijate puuduliku raskustunnetuse tõttu mingit kaalu. Nii jäi teos, mis teistsuguse — maskuliinsema — ettekande korral oleks võinud päris tõsiseltvõetavana kõlada, pelgalt ilutsevaks.

Kui Mihhailovski meesballetis olid salajased ihalused ja erootika esindatud peidetud kujul, siis ekspluateeris **Muna Tsengi** ja **Tan Duni "Roosa"** seda valdkonda avalikult. 1994.a. Hongkongis esietendunud rituaali helis ja tantsus on esitatud ka mujal, kohandades seda vastavalt esitatava paiga oludele. Nii oli ka Von Krahli teatris nähtu just Eestile loodud teos, mis mujal lavastatutega täielikult ei kattunud. Etenduse erootilisuse määra võrdkujuks võiks olla teoses ettevaatlikult, maad jalga-dega kombates kobamisi astuv naine, kes näib balansseerivat kahe kuristikuvahel.

Tan Duni muusika on kombinatsioon kummitavatest sosinatest, läbi paberi tekitatud üminatset, oietest ja karjatustest, rabedatest flöödiviledest ning paberi kortsutamistest, rebimisest, katkumisest ja krabistamisest. Nagu teose alal-

pealkirjastki — "Paberirituaal" aimub, on nimetatul etenduses oma roll. Paber on nagu üks osatäitja, olles ühtaegu aktiivne osaline ja samas passiivne vaataja, funktsioneerides ühelt poolt metafoorina meelelisele pingele, teiselt poolt on just paber olnud sajandeid raamatute ja kirjasõna kaudu erootika vahendajaks. Paber viitab ka mitmetele esemetele ja toimingutele, mis aitavad süvendada mitmetähenduslikkust. Paber võib olla asemeks, näiteks stseenis, kus naine (**Katrin Laur**) üksinduses partnerit taga igatseb; või ahelateks, näit. stseenis, kus mees oma partnerilt ägedalt rinnakatte ära rebib ja naise siis raevukalt paberisse mähbib, teda ühtaegu rõivastades ja orjastades. Paber aitab kujundada hetki, mis alasti kujutatult piinlikult ja liialt ühetähenduslikuna mõjuksid. Siin võib nimetada osa, kus mehed ja naised põrandal olevat pabeririba laineliselt, kergelt mängides üksteise poole puhuvad. Või pilt, kus mees (**Oleg Ostanin**) ihaleb sirmi taga vonklevat naist ja lõpuks järe-sult sirmi purustab — toiming, milles võib näha nii defloratsiooniakti kui ka oma unistuse purustamist või mõlemat korraga. Ka pillid pole pelgalt pillid, vaid võivad viidata muule, näit. flötisti ja naise (**Marika Blossfeldt**) orgastilisest oietest ja pilli ohetist saadatud duetis mägistas muusikariist mehe genitaale.

"Roosa" liigutussõnavara sisaldab lisaks modernantsu vahenditele veel *tai chi*, argielu ja idamaa gümnaastika liigutusi. Liikumine on enamasti ülimalt pingestatud, aeglane ja väljapeetud, vaid hetkiti (naise orjastamise pildis) metsikus energiapuhangus vallanduv, et siis jälle vaikesse voogu suubuda. Laval tegutsevad tantsijad (**Marika**

Blossfeldt, **Katrin Laur**, **René Nõmmik** ja **Oleg Ostanin**) suhtlevad muusikutega (**Dina Emerson**, **Lisa Karrer**, **Bruce Gremo**), kes tegevusest otse ja kaudselt osa võtavad. Lisaks mainituile osalevad etenduses ka nn. mustad inimesed, tumedasse riietatud **Kalle Aasmäe** ja **Helena Ehrenbuch**, kellel näib olevat jaapani nukuteatri *bunraku* nukujuhi funktsioon. Nad on riie-tuse tõttu nähtamatud, kes kannavad paberirulle ja neid ära viivad, keda ei publik ega teised tantsijad "ei näe". Ometi on nende kohalolekul kommenteeriv, vaatamata väli-sele passiivsusele võtavad nad toimuvast aktiivselt osa. Koreograaf **Muna Tseng**, oli laval kui mat-riarh, — ta nutvad, vooklevad, liuglevad käed näivad vestvat teis-test, erootikatagustest maailma-dest, lisades viivuks selles kirgede maailmas puuduva ülevama di-mensiooni.

"Roosa" demonstreeris erooti-kaat igas varjundis: õrnust, iha, lõbu, naudingut, julmust, vägivalda, kirge. Ainult sisemist soojust ei olnud. Ihalese aineks olid kehad, ei midagi enam. Helilooja ja koreograafi sõnul on "Roosa" mõte jõuda tagasi vaikusse, sisemisse rahuksse ja loo-mulikku olekusse, mis tänapäeva ülestimuleeritud ja stressirohkel ajastul on üks raskeimini saavuta-tavaid asju. Seda taotlust võis taju-da lõpupildis, mil seljaga publiku poole istuvad tantsijad end järk-järgult paberist vabastavad, seda kä-kerdades ja kortsutades. Ometi oli selles objektiks muudetud kehade maailmas midagi hirmutavat. Maailm näib läbi saavat ilma ar-mastuseta. Kas ka meie?

HEILI EINASTO

Püüavad taas elustada vastuvõtlikkust

Juba mitmendat korda on Eestis Lisa Karrer ja David Simons. Koostööd on tehtud mitmete eesti muusikutega, NYDD-il astuti üles duona ja Tunnetusüksusega. Lisa Karrer osales ka von Krahli teatris etendunud "Roosas".

Miks olete Eestis, mitte aga Lätis, Leedus või näiteks Ukrainas?

Lisa Karrer: Teatud mõttes leidis Eestis mind ise. Aastaid tagasi, see oli vist 1981, sattusin ma kokku Marika Blossfeldtiga. Ta on eesti päritolu, üles kasvanud Saksamaal, elab ja töötab praegu USA-s. Võtsin osa tema vokaalkompositsioonide ettekandmisest. Seejärel viis saatust meid töösasus uuesti kokku 1991. aastal, mil ta valmistas ette projekti Tallinnas. Tookordne töö kandis nime "Emapölv" ja kaasa tegi Eesti Filharmoonia Kammerkoor. Koor jättis mulle juba esmakordsel kuulamisel sügava mulje. Selle kõla oli — erinevalt Lääne kooridest, mis kasutavad valdavalt vibraatot — väga selge ja puhas. Olin pikka aega unistanud muusika kirjutamisest just sellisele kollektiivile.

Esimene visiit Eestisse sattus aega, kui rubla kehtis viimaseid kuid. Oli äärmiselt põnev viibida paigas, kus kõik väga kiiresti muutuma hakkas. Iseäranis ruttu muutusid inimesed. Vaimne surutus taandus ja andis maad vastutulelikkusele ning avatusele. Mulle tundub, et Eestis on minu "vaimu maa" ja ma tulen siia tagasi nii tihti kui võimalik.

Millest lähtud oma loomingus?

L.K.: Mu taustaks on teater ja näitlemine, teenisin sellega pikka aega oma igapäevast leiba. Kuigi laulda ja klaverit mängida olen armastanud juba maast-madalast, puudub mul traditsiooniline eriharidus heliloomingu alal.

Kui mu maailmapilt avarduma hakkas, taipasin, et muusikapala on analoogiline teatrietendusega: ka selles on oma tõusud ja mõnad. Kandsin teatrikogemuse üle muusikasse.

Vokalistina meeldib mulle laulda eri keeltes. Olen laulnud eesti, Ameerika põlisrahvaste keeltes, loomulikult olen palju laulnud ka inglise keeles. Vanad keeled sisal-

davad suurt kogemuste pagasit ja kollektiivset mälu. Nendega tegelemine on üheks võimaluseks vahetult kokku puutuda ajaloo protsessidega. Olgugi, et inimesed ei pruugi päris hästi minu hääldusest aru saada, tunnevad nad ikkagi, et olen nende rahvuse juurtega kontaktis. Suhtun erinevate keelte ja instrumentide kasutamisse loominguliselt, kombineerivalt. Meile kõigile võiks selgeks saada, mispärast on mingi sõna just sellise kõlaga nagu ta on, miks on esivanemad valinud ühe või teise kõlakombinatsiooni mingit nähtust või eset tähistama. Selline töö on tõeliselt inspireeriv ja pakub aina üllatusi.

Ei tohi unustada, et lisaks professionaalsusele eksisteerib veel midagi üldinimlikku ja kõigi jaoks olulist, millele on väga raske ühest nime anda. Mina ja David püüame taas elustada inimeste vastuvõtlikkust. Selleks on vaja eelkõige üksteist paremini mõista.

David Simons: Timothy Leary oma raamatus "Exobiology" väidab, et lisaks minevikule sisaldub meie DNA ahelas ka informatsioon tuleviku kohta. Suurepärase muusikapala kuulamine või maa gravitatsiooniväljast lahkumine suudab murda meie DNA-siseseid barjäre ja aitab mõista esmapilgul mõistatustlikku. Me saame mõjutada tulevikuinimesi ja avada nende jaoks uusi teid. Muutused võivad ilmneda isegi füsioloogilises plaanis: tekitades emotsioone, muudab muusika keha keemiat, ka meie aju allub nendele muutustele. Seetõttu lasub muusikutele väga suur vastutus.

Kas on erinevusi töötamisel kodumaal ja mujal maailmas?

D.S.: Loomulikult on erinevusi suhtumises, sõltuvalt esinemiskohast. Siin oleme teistsuguses olukorras kui mujal Euroopas või Ameerikas. Meid, välisesinejaid, on NYDD-i festivalil väike grupp ja seetõttu on tähelepanu, mis meile langeb, kontsentreeritum. New Yorgis oleme tavalised newyorklased, seal ei ole me mingi ime. Seda enam tuleb silma paista originaalsete ideede ja kõrgetasemelise esitusega. Me oleme teinud rohkesti koostööd tuntud kunstnikega, sealjuures ikka rõhutanud oma ideede

sõltumatust ja isikupära. Aasta-aastalt on tulnud üha rohkem tunnustust.

L.K.: Euroopas on võimalus esineda kutsutud külalisesineja staatustes. Ameerikas hakkab selline asi alles nüüd juuri ajama. Praeguse ajani on stipendiumide ja toetuste saamine üsna keeruline. Nüüd, kus me oleme teinud oma tööd juba pikka aega, oleme hakanud saada riigilt mingit toetust. Tundub, et on tekkinud sotsiaalne tellimus meie töö järele. Meil on olnud õnne olla õigel ajal õiges kohas.

Euroopas on pilt sootuks teistsugune. Näiteks Saksamaal on meid juba ammu hinnatud, sest saadakse aru, mida meil öelda on. Te ju teate, mida tähendab sõna "avangard". See on väeosa, mis liigub teiste ees ja kannab alati kõige suuremaid kaotusi. Selline on minu ja Davidi positsioon Ameerikas. Kummagi hakkab see lõpuks ennast ära tasuma, meid on hakatud hoidma. Meid toetab praegusel hetkel *The Fund For U.S. Artists At International Festivals And Exhibitions*.

Kuidas suhtutakse teie tegevusse Ameerikas?

D.S.: Ameerika poliitika on tänapäeval tugevalt polariseerunud. Parempoolsed kristlased on väga konservatiivsed ja moraaltõrjavad. Tundub, et nende kätes kaotab demokraatia oma mõtte ja isikuvabaduse mõistegi devalveerub. Ka kultuurimaastiku tahaksid nad muuta suureks Michael Jacksoni ja Madonna gaerneeritud *Disneyland*-diks. Nad on vastu igasugusele eksperimenteerimisele ja kommertskaalutlusi välistavale.

Teise pooluse moodustab generatsioon, kes käis läbi psühheedeelia hakklihamasina ja Vietnami sõja. Neid kutsutakse *baby boomers*. Nendestki on suur osa praeguseks võtmespotsioonidele jõudnud ja teevad otsuseid, mis on mingitpidi sõltuvuses nende minevikust. Arvan, et näiteks vähesed praegused ülemkohtu liikmed ei ole tudengipõlves marihuanaat suitsetanud. Hea näide on ka meie praegune president, kes on samuti *baby boomer*. See poolus on tolerantsem ja ilmutab meie tegevuse suhtes rohkem arusaamist. MATS ÖUN

Eesti päritolu noori tähti Venemaalt

17-aastane Peeter Laul oli just hiilgavalt lõpetanud Peterburi andekate laste kooli — erimuusikakooli A. Sandleri klaveriklassi, kui talle järgmisel päeval, 23. juunil 1995 tehti ettepanek asendada haigestunud USA pianisti Peterburi kuulsal "Valgete ööde" festivalil.

Kontsert toimus pealegi saalis, millest siinsed klaverimängijad alati on unistanud — Peterburi Filharmoonia väikeses saalis — kammermuusikapubliku lemmikpaigas. Peetril piisavat mõnest tunnist, et end ette valmistada soolokontserdiks, milleks mõnel klub pool aastat.

Väga õnnestunud ja ootamatule debüüdile järgnes uus ettepanek filharmoonia juhtkonnalt: Peeter Laul sai endale soolokontserdi taas filharmoonia väikeses saalis 27. septembril, uue hooaja avanädalal (hooaeg avatakse kauni traditsiooni kohaselt alati Dmitri Šostakoviči sünniaastapäeval, 23. septembril). Peeter Laulu kavas olid Schuberti, Schumanni ja Beethoveni teosed.

Soolokontserdi eel reklaamisisid Peeter Laulu esinemist nii Peterburi Šostakoviči-nimelise Riikliku Filharmoonia eriväljaanne kui ka demokraatlikud ajalehed Nevskoje Vremja ja Vetšerni Peterburg. "Talle ennustatakse suurt kunstnikutulevikku. Ees ootab prestiižne rahvusvaheline konkurss Bremenis," märgib Nevskoje Vremja. "Harilikult võimaldatakse Filharmoonia Glinka-nimelises väikeses saalis esineda vaid kodumaa ja välismaa väljapaistvatel muusikutel. Aga homme toimub siin... esimese kursuse pianisti sooloõhtu. (Vahepeal oli noor pianist jõudnud astuda Peterburi konservatooriumi; ühtedel andmetel sai ta sinna eksamiteta, filharmoonia bukletis on märgitud, et andis sisseastumiseksami hindale 5+.) See on Peterburi konservatooriumi värskel üliõpilane Peeter Laul, kes on varem esinenud ka ansambelis "2000. aasta virtuoosid" ja koos Tšaikovski-nimelise noorteorkestriga, edukalt gastroleerinud Saksamaal ja Prantsusmaal," kirjutab Vetšerni Peterburg. (Peeter Laul oli pianistina kaasas linnapea Anatoli Sobtšaki delegatsioonis välisvisiitidel mõlemale maale Venemaa ja Peterburi muusikakunsti esindajana.) 27. septembri soolokontsert õnnestus samuti, publikut olnud palju.

Oktoobrikuul, rahvusvahelisel noorte pianistide konkursil Saksamaal Bremenis, võitis Peeter Laul III preemia — ta mängis lõppvooruses kõige paremini (Brahmsi I klaverikontsert), ilmselt oli tal siis punktikaotusi esimestes voorudes. Lisagem, et Peeter Laul polnud konkursi rahvusvahelises žüriis mingisugust (tavapäraselt) protektsiooni, nagu öeldakse — ta tuli sinna "otse tänavalt".

Peeter Laul on Peterburi konservatooriumi kauaaegse teoreetiliste ainete õppejõu, praeguse professori ja kunstiteaduste doktori Rein Laulu poeg. Rein Laul on lõpetanud Tallinna muusikakooli klaverierialal 1958 ning tollase Leningradi konservatooriumi muusikateaduse ja kompositsiooni erialal vastavalt 1964 ja 1967 ning aspirantuuri 1970.

Nüüd Peterburis nii populaarne Peeter Laul on korra Eestis esinenud: Peterburi konservatooriumi üliõpilaste kontserdil eesti muusikast tänavu Estonia talveaias, kus ta mängis kaks klaveripala oma isa loomingust. Loodame, et Eesti Kontsert tutvustab Peeter Laulu soolokontserdiga ka eesti kuulajale.

PRIIT KUUSK

Novembri algul musitseeris Estonia talveaias perekond Suss Moskvast. Isa Aare Suss — Venemaa Rahvussümfooniaorkestri solist (kontrabass) ning pojad Anton (Gnessinite-nim. erimuusikakooli abiturient, viiul) ja Paul (Moskva riikliku konservatooriumi aspirant, tšello).

Tšellistist poeg on sündinud 1971, viiulipoiss 1978. Noorem kammerorkestri Gnessinite Virtuosoosid koosseisus esinenud solistina Venemaal, Šveitsis, Jaapanis jm. Vanemal on seljataga mitmed konkursid: diplom üleliiduliselt tšellistide konkursilt 1989 ja rahvusvaheliselt konkursilt Helsingis 1991, I koht tšellistide konkursilt Minskis 1992. Esinenud kammermuusikafestivalidel Neustadts ja Londonis, käinud külalisesinemistel Saksamaal, Inglismaal jm. Käesoleval ajal töötab ta solistina sümfooniaorkestris *Philharmonie der Nationen* (Saksamaa) Justus France'i juhatusel.

Mõlemad tõsised poisid on tehniliselt väga hea baasiga. Noorema noorust arvestades ei julge kindla peale omapärast isiksust ennustada (loota küll), see-eest vanem on meeldivalt vaba musitseerija. Talveaia salonglikult lavalt kostnud teosed ei olnud küll sellised, millega meie publik on harjunud (kohati ehk liigselt koduse musitseerimise stiilis, kohati liigse tehnilise meisterlikkuse demonstreerimise eesmärgil valitud). Seda enam sooviks Paul Sussi juba lähiajal kuulda korralikult lavalt ja soliidsema kavaga, sest potentsiaali selleks on tal küllaga.

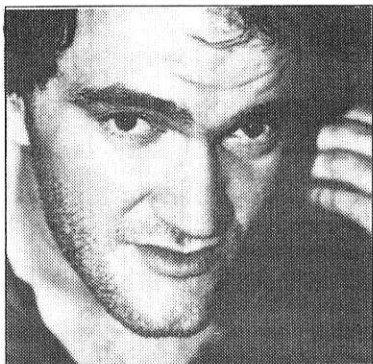
Tänini on kõrvus ligi kaks aastat tagasi Tallinna raekojas esinenud 18-aastase Peeter Aidu (Moskva) kava alustanud Bachi prelüüdi kõla: samuti muusikute perekonnast ja juba varakult kontsertidel käima hakanud noore pianisti mängus olid olemas nii korralik tehnika kui intellektuaalne sära. Tollal oli tal taskus juba ka rahvusvahelise konkursi võit: I auhind ja *grand prix* Cincinnati noorte pianistide konkursilt USA-s.

V.J.

David Simons ja Lisa Karrer.

Reklaamfoto

Quentin Tarantino.

Kui mul tuleks välja valida viis kõigi aegade parimat vesternilavastajat, poleks mingi küsimus leida need viis, vaid see, kui mitu vesternit peab režissöör lavastama, et teda vesternilavastajaks peetaks. Kas ühest piisab? Kas Marlon Brando võiks olla vesternilavastaja, arvestades, et "One-Eyed Jacks" on üks mu lemmikvesterneid? Ja kuidas oleks Philip Kaufmaniga? Kas "The Great Northfield Minnesota Raid" (mis on parim Jesse Jamesi film Robert Duvalliga) ja "The Outlaw Josey Wales" lubavad ta seada ühte ritta King Vidori, Henry Hathaway ja Sam Peckinpah'ga?

Dilemma lahendus iseeneest, kui jõudsin Monte Hellmani juurde. Tema on raudselt kirjast. Mis siis, et ta on teinud ainult kolm vesternit, kaks nendest — "Ride in the Whirlwind" ja "The Shooting" — kindlustavad talle koha tipus.

Produtsent Fred Roosil, kes hiljem tootis "Apocalypse Now", oli leping, et ta teeb Filipiinidel korraga kaks filmi. Ta olinäinud Roger Cormani "The Terrorit" (1963), kus mängisid Boris Karloff ja Jack Nicholson, ja kuulnud, et selle on põhiliselt lavastanud kaks noort meest. Need olid Monte Hellman ja Francis Ford Coppola. Roos nõudis: "Saate üks neist mulle." Töö sai Monte.

Kaup oli lihtne. Roos pidi tootma kaks odavat *action*-seiklusfilm. Tal oli olemas sõjafilmi "Back Door to Hell" käsikiri, kuid teine lugu oli veel lahtine. Monte tegi ettepaneku kasutada noort näitlejat filmist "The Terror", Jack Nicholsoni, kes tema teada oli ka stsenaarist. Idee oli selles, et Jack teeks osa ühes filmis, kirjutaks teisele stsenaariumi ja mängiks siis ka tolles. Stsenaarium, mille Nicholson kirjutas, oli "Flight to Fury".

Monte esimene film "Beast from the Haunted Cave" (1959), stsenaaristiks kuulus Charles Griffith, oli üpris lahe. "Back Door" (1964) on päris hea, aga "Flight to Fury" (1965) oli esimene tõeliselt hea Monte Hellmani film; meenutaksin siin veel ka Roger Cormani õuduslugu "Little Shop of Horrors" (1960), kus Jack Nicholson jõuab näitlejana esimest korda oma elementi. Rollis, mille Nicholson nüüd enda jaoks kirjutas, oli tal lõppude lõpuks olemas enesekindlus, kogemused, tekst ja lavastaja, mis kõik koos võimaldas anda endast parim.

Teist peaosa "Flight to

Harukordne nukrus

"Otse tuulekeerisesse" (*Ride in the Whirlwind*). Stsenarist Jack Nicholson, režissöör Monte Hellman, operaator Gregory Sandor, kunstnik James Campbell, helilooja Robert Drasnin, monteeriija Monte Hellman, produtsendid Jack Nicholson ja Monte Hellmann. Osades: Cameron Mitchell (Vern), Jack Nicholson (Wes), Millie Perkins (Abby), Tom Fuler (Otis), Katherine Squire (Catherine), George Mitchell (Evan), Brandon Carroll (šerif), Harry Dean Stanton (Pime-Dick). Värviline, 82 min. Proteus Films (USA), 1966. Esitatakse Kanal 2-s laupäeval, 9. detsembril.

Tosin filmi lavastanud Monte Hellman (sünd. 1932) tegi oma esimesed katsetused legendaarse B-movie mehe Roger Cormani käe all. Tema enda minimaalse eelarvega filmid on valminud tootmisvõimalikkuse piiiril ja neile on osaks saanud kaunis kitsas levi. Sellele vaatamata on filmiarmastajad Hellmani loomingul pidevalt silma peal hoidnud, ennekõike tänu tema pildimeelele ning ideede originaalsusele. Omaette saavutustena tõstetakse filmiteatmikes esile M.H. kahte vesternit "Ride in the Whirlwind" ja "The Shooting". Mõlemad on tehtud 1966. aastal Utah' osariigi tühermaadel, kombineeritud eelarvega, 150 000 dollarit kaks filmi. Odavuse pärast on see sõltumatu režissöör mitmed oma tööd filminud Filipiinidel või Hongkongis. M.H. on lavastanud ka teatris, olnud mitmete režissööride (Roger Corman, Sam Peckinpah) lintide monteeriija. Hittlavastaja Quentin Tarantino võtab alljärgnevalt meenutada Monte Hellmani teoseid. Õnnelik kokkusattumus — Tarantino "Pulp Fiction" jookseb parasjagu kinodes, ja üks eestikeelne telekanal hakkab demonstreerima Monte Hellmani 1966. aasta kuulsat vesternit. Juttu võib autori maitse-eelistusi aimates huviga jälgida, kuid arvatavasti oli Quentin Fictionil neid sõnu tehes ka mõni isiklik huvi mängus — Hellman oli nimelt Tarantino läbilöögifilmi "Reservoir Dogs" tegevprodutsent. Kirjutis on lühendatult tõlgitud ajakirjast *Sight and Sound* 1993, nr 2.

Fury's" mängis Howard Hawk si näitleja Dewey Martin ("The Big Sky", "The Thing") — ühe külselt eksploateeritud näitleja, kel võinuks 50-ndatel paremini minna. Nicholsoni metsik, nukker ja terane 60-ndate mängulaad klappis hästi Martini vintske 50-ndate *cool-guy* stiiliga (muide, nende mängust sain ma erilise elamuse, mis väljendub filmis "Reservoir Dogs", kus Michael Madsen kujutab Martinit ja Steve Buscemi Nicholsoni).

Sama hästi klappis Hellmani ja Nicholsoni tandem. Nagu ka minu filmist ("Reservoir Dogs"—Tölk.) näha, meeldivad mulle — nagu ma ise armastan öelda — "kraanikausifilmid", mis tähendab "seal on kõike, aga...". Hellmani "Flight to Fury'sse" on topitud umbes neli erinevat filmi. Esimesed 15 minutit on eksootiliste (Filipiinide) vaadete *action*-seiklusmõrvalugu. Karm kangelane (Martin), seksikas idamaine *femme fatale* (kes on neljandaks stseeniks surnud) ja hulk riukalikke tegelasi, kes pole need, kes näivad (Nicholson paistab alguses olevat pehme poiss, kuid osutub kiiresti eriülesannet täitvaks külmavereliseks mõrtsukaks). Siis hüppavad Martin ja Nicholson lennukisse, kus kohe tutvume terve hulga uute huvitavate ja põnevate tegelastega. Pärast umbes 20 minutit kestnud lendu sõbralikus taevas ja ettevaatlikku filosoferimist üksteise nuusutamiseks, mis kõik kokku mõjub kõige veidram ja parema "Lennujaamana", mis eales tehtud, kukub lennuk alla. See muudab filmi korrapealt Max Frishi romaani "Homo Faber" pahupidi versiooniks, kus surmast pääsenud võitlevad džunglis ellujäämise pärast, sõdivad röövlitega, kisklevad omavahel ja tapavad üksteist.

Hellman ja Nicholson tegid vägeva väikese filmi ja moodustasid tandemi, mis jäi püsima. Nicholson kirjutas vesternistsenaariumi "Ride in the Whirlwind", mida neil kahel oleks odav filmida, ja nad pakusid seda Roger Cormanile. Cormanile Nicholsoni käsikiri meeldis ja ta oli asjaga päri. Ja

lisan veel legendaarseks muutunud sõnad: "Kui te kord võtteid alustate, tehke juba parem kaks filmi." Nii tegidki partnerid sama, mida olid teinud Fred Roosile Filipiinidel — nad filmisid sama grupiga kaks filmi korraga, Nicholson kirjutas ühe stsenaariumi ja mängis mõlemad, Hellman lavastas mõlemad. Nicholson oli mõlema filmi produtsent.

Üks neist kahest oli "The Shooting", kus mängisid Warren Oates, Millie Perkins, Will Hutchins ja Nicholson Jack Palance'i vaimus püstolikangelast Billy Speari. Praegu peetakse "The Shooting'it" meistritööks. Los Angeles Times'i filmikriitik Kevin Thomas on kirjutanud: "Nende ("Ride" ja "Shooting"—Q.T.) erinevus on erinevus vaieldamatult hea ja vaieldavalt suurepärase vahel." Ena-

Monte tegi vesterneid, mis ei sarnane varasemate ega hilisemate žanrikaaslastega. Ta aeglustas tegevust nii, et stseenid on mängitud reaalarajas, mis oli vesternis ennekuulmatu. Jääb mulje, nagu oleks Monte projektsiooniruumis, filmilint peos, ja laseks ise linti aeglase-malt projektorist läbi joosta, nii et iga kaader oleks parema süvenemise huvides kauem valgustatud. Postitõlla rööv filmi alguses ajab naerma röövlite laisa ja sõnaahtra tegutsemise tõttu. See on täielik vastand hoogsatele *action*stseenidele, millega olene harjunud. Ja samas oli Nicholsoni süžee kirjutatud Hellmani lavastusele vastupidises laadis, kaugel eksistentsialismist.

Üks paremaid selle filmi komponente on kindlasti Nicholsoni kirjutatud napp ja ehe

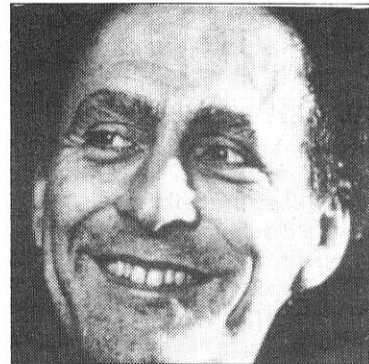

"Meest poodud," kohmab Jack Nicholsoni Wes Monte Hellmani vesterni "Otse tuulekeerisesse" ühes alguskaadristest.

mik Prantsuse ja USA kriitikuid on sellega nõustunud (välja arvatud Michel Ciment). Monte ise eelistab "Shooting'it".

Ent "Ride'i" lihtsus, loomulik tonaalsus, abitult (ja sellepärast ehtsalt) kõlav kauboisläng, äng ja kurbus igas repliigis, spontaansed koomikapursked, Nicholsoni ja Cameron Mitchell'i ilus kokkumäng, jõuliselt lihtne süžee — see kõik teeb filmist minu jaoks ühe mõjuvaima ja briljantseima vesterni.

vesternidialoog, inspireeritud oma aja kirjavahetusest ja aja-kirjandusest. Need pole sõnavasavad inimesed, nad elavad lihtsal ajal ja kasutavad vaest kõnepruuki. Mõnikord on nende jutt naljakas, näiteks, kui kauboid jõuavad poodud mehe juurde, ja Nicholson, olles toda pikalt vaadanud, ütleb: "Meest poodud." Teinekord on see jälle liigutatav, kui näiteks selle asemel et rääkida, kui süütud nad on ja et see kõik, mis nendega

Monte Hellman.

juhtub, pole õiglane, ütleb Nicholson Mitchellile just õige tundetoona: "Ükski ei jahi mind, ja kõik."

Nähes Mitchelli, kes on käinud sama rada kui Aldo Ray (veel üks 50-ndate andekas näitleja) ja mänginud kõikjal, kus maksti, kaasa arvatud pornofilmid, tegemas selles filmis peent ja lihtsat rolli, poetad pisara, mõeldes kõigile neile andekatele filminäitlejatele, kellele eales ei avane võimalust lennata sinna, kuhu nende talent suudaks viia. Kui siis suupärane näitleja, kes on jaksanud oma meele erksa hoida kaua aega igasugust pahna mängides, saab tõelise rolli, kus on, mida mängida, süttib tema silmades eriline tuluke. Selline tuluke särab Mitchelli silmades kogu "Ride in the Whirlwind" kestel ja see tähendab, et tegemist on tema pika karjääri parima rolliga.

Jack Nicholson soovust pidi kasvama üheks filiajaloo suurimaks täheks. Olles nii suur staar kui ka suur näitleja, ja veel enamgi, on Nicholsonist saanud kultuuri-idiol nagu Bogartist, John Wayne'ist, James Deanist, Marilyn Monroest ja Madonna. Igaüks, kes elab sisse filmi "Ride in the Whirlwind" kui võimalusse jälgida staari küpsemist, jahmatab.

Nicholson teeb "Ride'is" ühe oma ilusama osa, nii nagu Robert De Niro ilusamaid osatäitmisi on "Mean Streets'is". Nicholson ei ole lihtsalt suurepärase Wes, vaid ta esitab midagi tõeliselt ehtsat ja olemuslikku, mida tahaksin näha teda jälle tegemas (kõvasti kirjutud filmis "The Two Jakes", mis mulle meeldis, oli ta sellele õige lähedal). Nähes Nicholsoni mängimis väheste vahenditega pärast seda, kui ta on kümme aastat mänginud suurelt, saad aru, et Nicholsonist ei saanud seda, kes ta on, mitte sellepärast, et ta on suur Nicholson, vaid et ta on suur näitleja.

Kui üks režissöör on väärt taasavastamist, siis on see Monte Hellman. Oma loomuliku stiili ja tempoga, oma märkamatu teravmeelse montaažirütmiga, oma tegelaste paratamatuna paistvate eksirännakutega on ta mõjutanud selliseid režissööre nagu Hal Hartley, Wim Wenders, Jim Jarmusch ja Terence Malick.

Kinos oleks palju lõbusam käia, kui jookseks mõni uus Monte Hellmani film.

QUENTIN TARANTINO
Tõlkinud REIN PAKK

Stockholmi kureerimas

7.—10. novembrini toimus Stockholmis *Dramatiska Institutetis* seminar pealkirja all "The New Documentary". Tänu Rootsi Instituudile sai ka väike grupp eestlasi — Kinoliidu esimees Aare Tilk, Humanitaarinstituudi tudeng Ele Tohv ja kaks Pedagoogikaülikooli filmitudengit René Vilbre ning Marko Raat — algsest ainult Põhjamaade filmikoolidele mõeldud üritusest osa võtta.

UUS LAINE DOKUMENTALISTIKAS

Seminari peakülastajaks oli kahtlemata endine filmitegija, ajakirjanik ja akadeemik, praegune EU programmi "Media" dokumentaalfilmi osa peasekretär John Marshall. Kogu väitlus ning filmide analüüs käis suuresti tema nn. uue dokumentaalfilmi defineeringute ja näidete baasil, kaasa arvatud värskest nähtu püüdlük omastamine, kas siis uue või vana dokina.

Pole veel üldse kindel, kui püüva ja läbilõõva nähtusega tegemist on, kuid hetkel võib teatud tunnuste põhjal Euroopa uue dokumentalistika näha tinglikku uut lainet. Oma osa selle sünnitamisel on Lahesõjal, esimesel digitaal- ja videosõjal. Kui pilt tuleb tiibraketi kinnitatud kaamerast ja kommentaar on kindralilt, tekib küsimus, mida me üldse jälgime? On see vahetust reaalsusest osavõtt või maailma kalleim videomäng ning kus on siin veel koht autorile? Oma osa on ka situatsioonil, et dokfilm on hakanud juba kaotama isegi televäljundit (Ameerika telemaailmas piirdub dokfilm juba ammu ainult *sex-drugs — rock'n' roll*-temaatikaga).

Kiretu ja aukartlik uuriv dokumentalism näib olevat end ammenndanud ning uus laine teeb panuse autorikesksele ja atraktiivsele *documentaire de création*ile.

Uuel dokil on traditsioonilisele mängufilmile tüüpiline tugev narratiiv, jõulised karakterid ja autori-poolne vaatenurk. Iseloomulik on, et tegelased (olgu siis subjektid või jutustajad ise) muutuksid ja areneksid filmiloo jooksul. Ehkki tehnika on paljus pärit draamalavastamisest, jäädaakse siiski juuripidi reaalsusse. See ei ole dramatiseeritud dokk ega ka reaalsuse programmeerimine. Tegelasest on päris inimesed, kelle kogemus piirdub nende igapäevase eluga. Nad ei ole näitlejad, kuid nende esitatud karakterid väljuvad sageli nende isiklikust elust. Selles pole dokumentaalanri jaoks midagi uut või

alarmeerivat — see oli juba Robert Flahertyle tuttav tehnika ("Araanlane" 1934).

STIILINÄIDE BRITTIDELT

Uue laine doki arhetüübiks ja etaloniks peab John Marshall Kim Flitcrofti filmi "Tales from a Hard City" (1994), mida näidati ka seminaril. Lugu endise "metallilinna" Sheffieldi veidrast tänapäevast. Film koosneb omavahel seotud ja lõikuvatest novellidest, milles jälgitakse 4—5 peategelase eneserealseerimisprotsesse. Enamasti tiirleb kõik kohaliku meelelahutusäri ümber, näidates seda nii avantüristist produtsendi kui manipuleerivate staarihakatiste poole pealt. Iseloomulik on, et "Tales..." tegelased avavad ja eksponeerivad ennast spetsiaalselt kaamera jaoks ja see on ühtlasi filmi sisu — tegelaste soov, et elu olekski üks rida üksteisele järgnevaid rollivõtmisi ja nende etendamisid. Film on suurepäraselt konstrueeritud ja ladusalt jutustatud. Vaevalt et keegi selliste elegantset doki ning lavastuse piiril kõikuva tulemust tagasihoidliku uurimuse või pretensioonitu reportaaži abil saavutanud oleks. Pealegi on uurimusliku-reportaaži esteetika ja etiketi suuresti üle võtnud kõikvõimalikud koduvideod ja videopäevikud, mille tootmine on seoses tehniliste võimaluste avarumisega kättesaadav igaühele. (Võimalik, et nn. uus dokk võtab tulevikus omakorda üle narratiivse mängufilmi populaarse koha ning kunstiline mängufilm taandab millegi eriti diferentseerituks ja marginaalseks pagenduseks?)

Uus dokk ei üritagi enam väita, et ta esitab objektiivset tõde ning sekkumatusse filosoofiat. Ta ei varjagi, et propageerib mingit kindlat isiklikku suhtumist ja vaatenurka.

Siinkohal mindi laiali. Mina jäin.

STOCKHOLMI FILMFESTIVAL KUI DEBÜTANTIDE TALLERMAA

10.—19. novembrini toimus VI Stockholmi filmifestival.

Kaader uue dokumentalistika näitest "Tales from a Hard City" (rež. Kim Flitcroft, Suurbritannia 1994).

Iga kolmas festivalil näidatatud film oli debüüt. Sild Skandinaaviasse. "Spotlight Gaultier" (Gaultier ise kohal, pluss filmid, millele ta on kostüümid teinud). Ameerika sõltumatus. "Northern Lights" — valik uuemat Põhjamaade ja Balti filmi. "Collage". "Twilight Zone" (toetatud MTV poolt). "The Coen Selection"...

See on kõigest osa festivali reklaambukletis välja käidud argumentidest ja teemadest, mis peakis ürituse sisu ning põhimõtteid avama. Lisaks veel kataloogist loetu, et tuhandest filmist välja valitud 120 puhul oli põhikriteeriumiks loojate isepäsus ning et need filmid räägiksid midagi olulist meie ajast. Seda kõike on natuke palju, et siit ideeline tervik kujuneda võiks ning ainuke, tegelik lubadus, mis kontseptsiooni olemasolule viitab ning Stockholmi festivali teiste sarnaste reast esile tõsta võiks, on rõhk debüütidel. Stockholmist on alguse saanud näiteks Quentin Tarantino ametlik tunnustus (žürii peapremia 1992 "Reservoir Dogs" ja 1994 "Pulp Fiction"). Sel aastal ei kerkinud esile kedagi, kes oleks võinud debüüdi kui asja iseeneses sisuliseks kvaliteediks väaristada, ning kuna muud üldkontseptsiooni polnud, ei kandnud keskpärased ja muidu korralikud asjad allakirjutatu jaoks üritust kui tsentraliseeritud sündmust välja. Kindlasti oli saja filmi hulgas ka minu jaoks midagi tõeliselt "olulist ja isepäist" — lõppude lõpuks nägin ma vaevalt veerandit kogu programmist, kuid

siin see probleem ongi. Selgus, et mu vaist ei toimi filmide valikul, millest suurema osa moodustavad suhteliselt vähe tuntud, kuid võrd-selt intrigeerivad uued ja vanad nimed ning debüüdid. Ma arvan, et see pole konkreetselt ainult selle festivali tarbija probleem, vaid tekib ja muutub oluliseks alati, kui puudub ideloogiline või isiksuslik kark, mis esmatasandil suhteliselt ebahuvitavad teosed talutavalt mitmeplaaniliseks muudaks või nende olemasolu kuidagi täpsemalt õigustaks.

HEA HALB KATALOOG

Jah, korralik kataloog on alati olemas, kuid ükskõik kui hea kataloog on paraku vaid ühesuguste anonüümsete ülivõrrete ja epiteetide ladu. Siin on tegemist sama nähtusega, mis filmide vaatamisel — kõigepealt pole enam olemas suurt ja üldist, geniaalset filmi, mis kõigile ehk suurtele ja väikestele massidele ning kriitikutele meeldiks. Samamoodi pole olemas ka filmi, mis abstraktselt kriitikule meeldiks ja universaalset kriitikat, mis midagi kõigile ütleks. Niisama võrastav ja ebahuvitav, nagu on istuda kino-saalis koos inimestega, kelle reaktsioonid ja arusaamad filmist sinu omadest kardinaalselt erinevad, on lugeda ja sunnitud läbi töötada kriitikat/reklaami, mis sulle tegelikult midagi ei ütle.

Kriitik /ajakirjanik / festivali-korraldaja, kes iganes neist, kes on neid filme näinud ja sõelnud, ei tohiks end taandada neutraalse

reklaamteksti esitajaks võimalikult laiale, oletatavale festivalipublikule.

Vastupidi, nii nagu eelmisel aastal oli Stockholmis Tarantino TOP 10 ja seekord vendade Coenite valitud kümme lemmikfilmi, peaks kogu festivali programmi jaotama n.-ö. kuraatorite vahel. Praegune üldlevinud programmijaotus geograafilise ja *à la* vaba mikrofon põhimõtte järgi on lihtsalt mittemidagiütlev, kuna nii üldised nimetused ei saagi iseloomulikkude ja ühist sisaldada.

Vaadates aga ära ühe filmi, kas või tundmatu kuraatori pakutu, on kohe selge, mis huvi- ja tugigrupi esteetikat ja maitset ta oma filmivalikuga esindab. Edasi teeb igaüks juba omad järeldused, kas ja kelle kaitsva tiiva all ta filmide vaatamist jätkab.

Mu viisa sai läbi ja festivali tulemustest lugesin Tallinnas ajalehest.

Žürii (esimees John Dunton-Downer, USA) peapremia ehk Pronkshobu parimale filmile: kaksikute Timothy ja Stephen Quay "Institute Benjamenta", Suurbritannia, 1995. Parim operaatoritöö: Nick Knowland, "Institute Benjamenta". Parim käsikiri: Chris Newby, "Madagaskar Skin", Suurbritannia, 1995. Parim režiidibüüt: Michael Winterbottom, "Butterfly Kiss" Suurbritannia, 1995. Parim meesnäitleja: John Hannah, "Madagaskar Skin". Parim naisnäitleja: Catherine Keener, "Living in Oblivion", USA, 1994.

FIPRESCI žürii (esimees Philippe J. Maarek, Prantsusmaa) hindas võistlusprogrammist preemiaga Tom DiCillo filmi "Living in Oblivion" ja Põhjamaade ning Balti programmist sai preemia Aivars Freimanise "Ligzda" (Läti, 1995).

Kuna ma Pronkshobu võitnud filmi ei näinud, lisan 21. novembri Dagens Nyheterist pärit žüriipoolse auhinna ametliku motiveeringu. See on küll rootsi keeles, kuid indogermanitüvelised väarikad ülistuskantseliidid loeb sealt iga kirjaoskaja välja:

"En aktuell långfilm vars filmfotografiska språk visar på nya intriktninger inom nutida filmskapande i fråga om form och innehåll, och som uttrycker en önskan att utveckla filmmediet som konstform."

MARKO RAAT

"Mustalaishurmaaja" Finlandiatalos

Laupäeva, 2. detsembri õhtul toimus Helsingi Finlandiatalos kinematograafia 100. sünnipäevale pühendatud esimene päris pidulik üritus (muidugi on samale tähtpäevale olnud pühendatud spetsiaalsed filmiprogrammid kõigil Soomes toimunud filmifestivalidel ja -üritustel, televisioonist rääkimata). Publikule linastati nüüd Soome Filmiarhiivi poolt taastatud Valentin Vaala tummfilm romantilisest armastusest "Mustalaishurmaaja" (1929). See on tuline (ja praegu paraku omajagu naljakaski) lugu mustlasnoorte armukolmnurgast, mille sündmustik rullub lahti sellest, et kaks mustlasneiu, Akris (Hanna Taini) ja Esmeralda (Meri Hackzell) tahavad võita kauni noormehe Manjardo (Theodor Tugai) südant. Filmi näidati 65 aastat pärast esilinastust uuesti maksimaalse pildikvaliteediga, mida moodne filmirestaureerimistehnika lubab. Yrjö Hjalsti selleks spetsiaalselt kirjutatud muusikat mängis filmile Finlandiatalos saatets Soome Radio sümfooniaorkester Sakari Oramo juhatusel.

Hollanduslik tummfilmikaader: armunud noored mustlased Valentin Vaala "Mustalaishurmaajas", 1929/1995.

Aasta uhkeim filmi/lobby?

Kaljo Kiisa loomingulisel piduõhtul, mis toimus pühapäeval, 3. detsembril kahes kõrvuti majas — Kinomajas ning Teatriliidu majas Tallinnas Uuel tänaval — said kokku lihtsad kinotöötajad, juubilarid filmide grupikaaslased, teatralid ja kriitikud, poliitikud ja ametnikud. Viimaste kohta ei saa selle õhtu kontekstis valjult ütelda "ametlikud isikud", sest nõnda mõnusasti ning tihedasti ei ole eesti kultuuri- ja riigirahvas küll tükk aega segunenud ja koos viibinud kuusell detsembripühapäeval. Kui midagi niisugusest sõbralikust ja optimistlikust õhustikust tuleks meelde ka mõnel äripäeval ühiste arutelude kesk-hommikul.

Foto: Teet Malsroos
Kaks grandit: Salme Reek ja Kaljo Kiisk.

Aasta 1913 — kaugel ja lähedane

Juba septembrikuu lõpust on Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas Tartus avatud lisaks püsiekspositsioonile ka mitmed ajutised näitused vastvalminud teisel korrusel. Neist suurim kannab pealkirja "Aasta 1913".

Etnograafiliste näituste puhul on tavaliselt aeg teisejärguline olnud. Antud näitus on katse võtta koostamise põhiprintsiibiks aasta (aeg), saada sel moel ülevaade ühe juhusliku aasta kohta käivatest materjalidest muuseumi(de)s ning püüda nende abil esitada üht aastat Eesti elust. Inimesi, kelle isiklikud mälestused ulatuvad sellesse aega, on väheks jäänud. Iseseisvusaeg on mitmeti varjutanud eelnevat ning inimämbus kipuvad erinevad ajastatud kokku jooksuma. Sageli ei oska me hinnata erinevate nähtuste väärtust. Asjad, mis tunduvad nii põlised, on tihti päris uued, ja vastupidi: mõned päris tänapäevased tunduvad asjad on üllatavalt vanad. See näitus peaks aitama vaatajal mõned asjad ajas "paika panna" ja juhtima tähelepanu muutustele/muutumatule Eesti elus.

1913 — lihtsalt kui üks aasta. Alles hiljem osutus see viimaseks rahuaastaks ja ühe ajastu lõpuks. Järgnevalt sõjast (nüüd nimetame seda I maailmasõjaks, sest teame, et järgnes ka teine) sündis Eesti riik. Kuigi 1913. aasta ajalehed olid täis alarmeerivaid teateid Vene-Saksa suhete teravnemisest, isegi sõja puhkemise võimalusest, oli raske ette näha lähema viie aasta sündmusi. Selleks pidi olema parasjagu hull, et mõelda iseseisvast Eesti riigist. Juhan Liivilt pärinevad prohveticud read: *Ja nõnda on lugu ka Eestis ja nõnda on elu kiik: ükskord —*

kui terve mõte — ükskord on Eesti riik!

Oma ennustuse täitumist ta paraku ise ei näinud, kuna suri 1913. aastal.

See oli aeg, mil kujunes modernne eesti ühiskond ja ilmusid paljud täna nii tavalised asjad nagu elekter, telefon, autod, professionaalne teater jne. See oli aeg, kus juuksed olid juba lühikesed, aga kleidid olid veel pikad.

Samas oli eesti ühiskond äärmiselt kirev, pakkudes varasemast rohkem võimalikke elulaade. Ajal, kui intelligents hulkus Euroopas või pürgis sinna, ei olnud suur osa eesti rahvast oma kihelkonna piiridest välja saanud. Läksid moodi põllutöömasinad, koorelahutajad, õmblusmasinad. Tehnikaga koos tuli tehnika ülistamine, aga ka needmine. Lehtedes polnud harvad teated autoõnnetustest, re-

peksumasinatega juhtuvad õnnetused olid suisa igapäevased. Sõideti jalgrattaga — kes kalli, vabriku omaga, kes omatehtuga.

Oma jume aastale 1913 andsid Romanovite dünastia 300. juubeli tähistamine ja Estonia uue teatrimaja avamine. Esimene neist kahest sündmusest, mida suure vaimustusega tähistati, on meie mälu tuhmunud. Tõenäoliselt oskavad vähesed Toomemäel jalutajad seostada aastaarve 1613—1913 Kurdisillal Romanovite juubeliga. Seevastu Estonia teatrimaja — ühe rahvusliku sümboli — valmimisest räägitakse nii ajalooõpikuis kui kirjandustundides.

Üks näitus ei ole, ei saagi olla, monograafia mingi aja kohta. Selle tarbeks on raamatud. Kuigi on püütud hõlmata võimalikult paljusid valdkondi, on paratamatult mõ-

Elutoa interjäär 1913. aastast.

Foto: Arp Karm

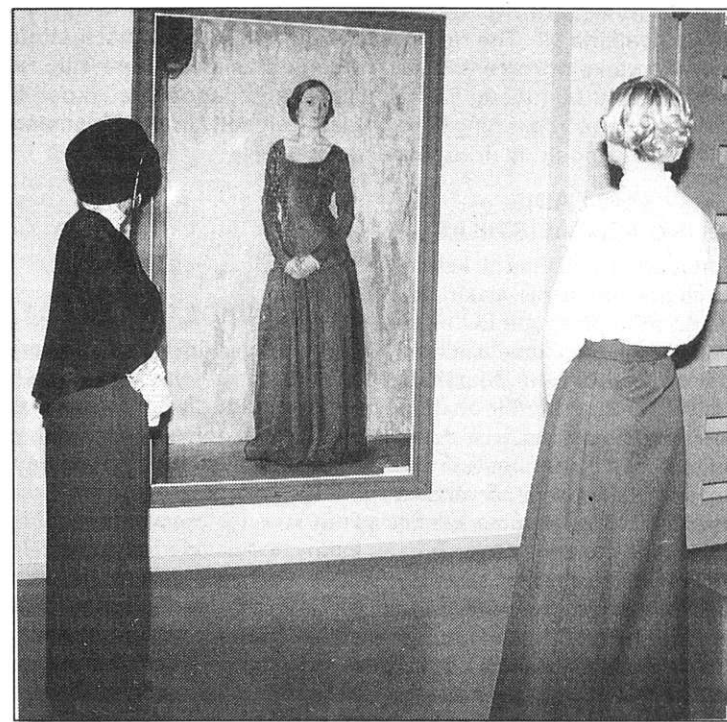

Foto: R. Piiri

1913. a. riietuses daamid Nikolai Triigi Erna Vilmeri portreed imetlemas.

ned neist esindatud tugevamalt, teised nõrgemalt. Spordihuviline leiab siit ujumisõpetuse aastast 1913 ja samuti ka Eesti ja maailmarekordide võrdlusandmed. Ehituskunsti esindavad majade sise- ja välisvaated ning projektid. Kõrgkultuuri suurepäraseid näiteid on pärit Eesti ja Tartu Kunstimuseumist, raamatud Kirjandusmuuseumist. Esemest on sellel näitusel saanud metafoor. Mis võiks olla veel parem näide kui puust jalgratas? Kogu näitus tahab olla suunav/viitav, mitte mingil juhul aga määrav/väitev. See on lihtsalt üks võimalus näha seda aastat meie muu-

seumides leiduva materjali raames. Ilukirjanduslik 1913. aasta elu kajastus on kõigil teada — Vilde "Pisuhänd".

Sajandi lõpust selle algusesse tagasi vaadates — on aasta 1913 siis kaugel või lähedane? Selle üle saab otsustada igaüks ise, kui tuleb kuni selle aasta lõpuni ERM-i näitusemaja (Tartu, Kuperjanovi 9). Kõik inimesed, ükskõik kust paigast, aga aastast 1913, on aukülastajateks oodatud.

ANU JÄRS,
PIRET ÕUNAPUU

Ameerika legendid

Ameerika juhtiv folklorist Richard Dorson on 1959. aastal väitnud, et XX sajandi ameeriklane on suurepärase jutustaja ja juttude kuulaja.

Tema üheks lemmikžanriks on naljad ning anekdoodid ja teised nn. legendid. Legendide all ei mõelda mitte religioosse sisuga lugusid pühakuist ja martüüridest, vaid huvitavaid juhtumusi, mis pole tegelikult küll toimunud, kuid mida jutustaja esitab kui tõestisündinud asju.

Vaatleme järgnevas legende, mis olid Ameerikas väga populaarsed mõned aastakümned tagasi. Need juurdusid sügavalt, olles seotud siinse elulaadiga. Kuigi nad esitasid teatud nähtusi liialdatult ja üldistatult, ei puudunud neil tõelisel alus.

Paljud legendid olid ühenduses ameerika sümboli, autoga. Legendis "Haihtunud kaassõitja" (Vanishing Hitchhiker) peatab meeldiv noor tütarlaps auto, milles sõidavad kaks noormeest, kes tulevad tantsuõhtult, ja palub sõitu koju. Noormehed käsivad istuda tal tagaistmele. Pärast jõudes leiavad nad oma üllatuseks, et tagaiste on tühi. Nad koputavad tütarlapse

korteri uksele ja jutustavad vastu tulnud halli peaga daamile, mis on juhtunud. See annab neile märku, et nad astuksid elutuppa, ja näitab seinal raamitud pilti tütarlapsest, kelles noormehed tunnevad ära oma kaassõitja. "See on mu tütar," seletab daam. "Ta sai kuus aastat tagasi autoõnnetusel surma sel tänavanurgal, kus te teda nägite. Ka teistega on juhtunud sama lugu kui teiega."

Mõnes variandis annab üks noormeestest oma palitu külmast värisevale tütarlapsele, milles see läheb majja sisse. Noormees tuleb teine päev palitut otsima ja leiab selle lõpuks surnuaiast, kus see on mässitud ümber tütarlapse hauakiivi.

Üliõpilaste hulgas, eriti ühiselamu, olid populaarsed mõrva- ja muud õuduslood, nagu "Konks" (Hook). Poiss ja tüdruk istuvad autos "armastajate alleel". Poiss pöörab romantilise raadiomusika peale ja hakkab tütarlapsele läheneamiseks pinda sondeerima. Korraga katkeb muusika ja raadio teatab, et üks seksmaniakk on karanud vaimuhaiglast ära. Mehe tunnuseks on konks, mis on tal amputeeritud käe asemel. Tütarlaps satub segadusse ja hakkab kartma, et

maniakk võib neile kallale tungida. Korraga kuulub auto juures krabina. Noormees käivitab mootori ja sõidab äkilise nõksuga minema. Kui tütarlaps oma korteri ees autost välja astub, näeb ta, et autoukse küljes ripub konks.

Detroitis oli üks tänav saanud kuulsaks kummitamise tõttu. Väike tüdruk oli jäänud seal auto alla ja ta keha, või keha eraldunud käsi poritiiva küljes, oli mitsunud auto all, kui autojuht põgenes ja edasi kihutas. Sest ajast peale kuulsid sel tänavalt sõitjad alati mitsitud auto all. See kestnud niikaua, kui Detroiti teedeosakond kaebuste tõttu pidanud tänav uuesti sillutama.

Ka Ameerika hiigelkaubamajad, samuti kui autod, andsid ainet moodsaile legendidele. Lugu surnud kassist käib järgmiselt: Üks eakas vanatüdruk pakib oma surnud Tabby pruuni paberisse ja sõidab kesklinna. Ta teeb katset pakist lahti saada — jätta see trammile või heita prüginõusse, aga tagajärjeta. Lõpuks läheb ta ühte kaubamajja. Ostude tegemise ajal varastatakse ta pakk ära. Äri detektiiv, kes märkab vargust, paneb käima alarmi ja alustab ostjate hulka kadunud varga otsimist. Lõpuks leitakse see

naiste tualettruumist hüsteerias, surnud kass süles.

Ameerikas olid levinud ka lood ühenduses suurte ahelsöökla-kontsernidega. Firma Kentucky Praekana (Kentucky Fried Chicken) kohta kõneldi peamiselt maa ida- ja keskosas järgmist lugu: Enne kinnominekut peatub noormees koos tütarlapsega kiirsööklas ja ostab karbi kanaliha kaasavõtmiseks. Kinos liha süües kurdab tütarlaps, et üks tükk on kõva ning veniv kui kumm. Enne filmi lõppu hakkab ta kaebama teravat valu kõhus, ja noormees peab viima ta kiirabisse. Seal selgub, et tal on mürgitus. Lihakarpi uurides leitakse, et üks tükk on teisest erinev. See osutub mürgitatud rotiks, mis oli praetud koos kanalihaga. Tütarlaps, kes oli sõõnud rotimürki, sureb.

Esitatud legendid on tüüpilised näited uuemast ameerika rahvaluulest, mida kõneldi eriti noorema põlve hulgas. Harilikult olid need eri paigus kohaldatud lokaalsetele oludele. Kuigi ükski neist lugudest ei olnud tõsi, leidsid need siiski uskuja. Lugu rotiliha söömisest uskus uurijate andmeil 76 protsenti jutustajast.

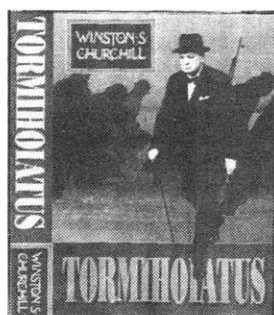
Sellised lood olid levinud laialt ka Euroopas ja mujal. Mõned neist

on tuntud Eestiski. Soomes on folklorist Leena Virtanen neid üksikasjaliselt uurinud.

Esitatud lood on seotud vahetult Ameerika eluolu ja tehnikaga. "Haihtunud kaassõitja" ja Detroiti kummitus väljendavad vanemate hirmu laste võimalike autoõnnetuste pärast. "Konks" kajastab noorte pimeduses varitsetavate vägistajate ja mõrvarite kartust. Seiklus surnud kassiga näitab Ameerika ärides levinud varguste lainet. Ja lugu mürgitatud rotist viitab võrdumisele toiduvalmistamisest kodus ja selle tagajärjedele. Kõik need lood on reaktsioon Ameerika tsivilisatsiooni võidukäigule ühes selle makrovormidega — urbanisatsiooni, autokultuse, hiigelkaubamajade ja söökla-kontsernidega. See võidukäik on toonud kaasa muutuse perekonnaelus, eriti naise osas, ja senini maksnud väärtuste ümberhinnangu.

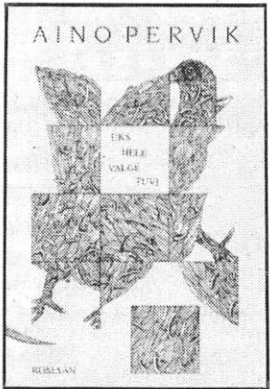
Elu Ameerika linnades kandub oluliselt kodu kaitsvate seinte vahelt välja. See muutus mõjub psühholoogiliselt ja sisendab ebakindlust ning kartust. Kõik see on leidnud kajastamist ameerika rahvaluules.

FELIX OINAS

Winston S. Churchill.
TORMIHOIATUS

Selle sajandi Euroopa üks suurimaid poliitikut, äärmiselt võimekas juht ja sõna otseses mõttes poliitiline selgeltähkija oli ühtlasi ka silmapaistev literaat, kelle looming pärjati 1953. aastal Nobeli kirjanduspreemiaga. Käesolev raamat on esimene jagu tema kuueköitelisest peateosest "Teine maailmasõda" (1948—1953). "Tormihoiatus" räägib ennekõike sellest, kuidas kaotati rahu ja jõuti kõigi aegade veriseima sõjani. Raamatu teises pooles antakse pädev ja haarav ülevaade sõjatandritest, eriti lahingutest merel, millele Churchill Briti Admiraliteedi kauaaegse juhina kõige vahetumalt kaasa elas. Inglise keelest tõlkinud Henno Rajandi. Kujundanud Hardi Volmer. Varrak, Tallinn, 1995. 616 lk.

Aino Pervik.
ÜKS HELE VALGE TUVI

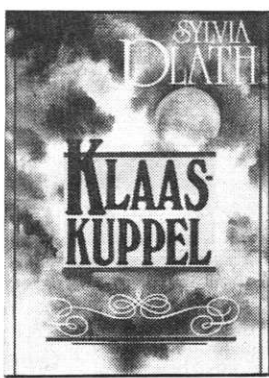
Perviku irooniline romaan pajatab eestlaste turismireisist Läände 1980. aastail. Seltskond nagu seltskond ikka, vaadatakse huviväärset ja jahitakse nanni, aga tegelikult tegelevad kõik vargsi mõistatamisega, kes on nende grupi nuhk. Minajutustaja tajub situatsiooni üsna pentsikuna, ent reisi lõpus ootab teda rabav äratundmine. Kujundanud Piret Raud. Eesti Raamat, Tallinn, 1995. 152 lk.

Selma Lagerlöf.
SOOSAUNIKU TÜTAR.
ÜHE MÕISA LUGU.
HÄARRA ARNE VARANDUS.
2. trükk

Rootsi kirjandusklassiku sajandi alguses kirjutatud kolm juttu on pühendatud võitlusele armastuse ja õigluse eest inimese hinges ja inimeste maailmas. Naiskirjanikuna usaldas ja kohustas ta selleks eelkõige naist. Lagerlöf on suur stiilmeister ja samas haaravate lugude jutustaja, kes on huviga loetav siiani. Rootsi keelest tõlkinud A. Karuste, A. Ränk ja A.H. Tammsaare. NB! Tõlked on

põhjalikult läbi töötatud suu- repärase tõlkija ja toimetaja Arnold Raveli poolt, seega tänapäevases keeles. Kujundanud Heino Kersna. Eesti Raamat, Tallinn, 1995. 200 lk.

Sylvia Plath.
KLAASKUPPEL

Sylvia Plath (1932—1963) sai kuulsaks luulega, mille kirjutas poole aasta jooksul enne enesetappu. Teda valdas pidev surmatahe, mis näib tulenevat ülisuurest tundlikkusest inimestega suhtlemisel. Tema ainsas säilinud romaanis avaldub see tundlikkus üsna otsekoheselt sõnastuses, ka siin toimub suitsiid ja valitseb närvikliiniku õhkkond, ent on antud ka veenvalt jõuline motiiv tagasipöördumisest elu juurde. Hingeline kõitev lugemine. Inglise keelest tõlkinud Inna Kustavus. Kujundanud Ene Loopere. Eesti Raamat, Tallinn, 1995. 176 lk.

Karl Rumor.
PÕLEVAD LAEVAD.
3. trükk

Eesti kirjandusklassiku jutustus, mille tegevustik leiab aset 1914. aasta suvel koorordimiljöö, kus keskiklass jõudev viilikunstnik kohtab noorpõlvearmastatut. Tundel vallanduvad taas ja autor asub jälgima oma tegelaste sisepeingeid ja erootilisi elamusi. Võiks öelda, et Rumor tõi avameelsusele pürgiva erootika meie väärtkirjanduse ainevalda. Kujundanud Maarja Vär. Eesti Raamat, Tallinn, 1995. 160 lk.

John Grisham.
KLIENT

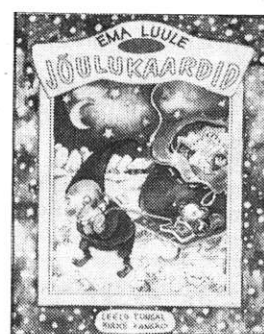
Grisham on praeguse kümnendi USA bestsellerikirjanik, kelle kõigist raamatutest tehakse film. Käesolevas romaanis näeb üks poisike pealt tuntud advokaadi enesetappu, saades teada mafia saladuse, mida FBI juba pikka aega avastada on püüdnud. Poisi elu satub ohtu, tema saatusega seotud põnevuslugu jätkub ka teose lõpus toimivas kohutud raamas. Sari "Mirabilia". Inglise keelest tõlkinud Mai-ga Varik. Kujundanud Endel Palmiste ja Ene Loopere.

Eesti Raamat, Tallinn, 1995. 376 lk.

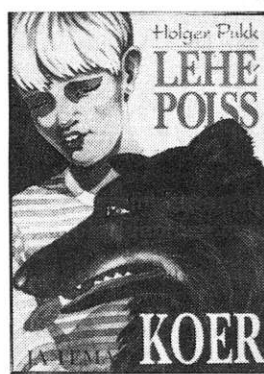
Elin Toona.
LOTUKATA.
2. trükk

Maineka väliseesti kirjaniku lasteraamat (või -romaan) põhineb ilmselt autori enda mälestustel elust Saksamaa DP-laagrites (kodakondsuseta isikute/pagulaste laager). Sõjajärgsed olud, võras keel ja keskkond ei takista lapsel laps olema, oma mänge ja seiklusi harrastamast. Tõesti hea lasteproosa, midagi eestimaist Pipi Pikksuka kõrvale. Autori illustreeritud. Ilmamaa, Tartu, 1995. 160 lk.

Leelo Tungal,
Kirke Kangro.
EMA LUULE
JÕULUKAARDID

Armastatud lasteluuletaja ja tema kunstiaandluse tütre koostööna on sündinud meeleolukas raamat, kus peale lugemise ja pildivaatamise on ka värvimiselehel- jaded väikelastele. Värvilised pildid saab postkaartidena välja lõigata ja jõululäkituste- ga laiali saata. Ilo, Tallinn, 1995. 24 lk.

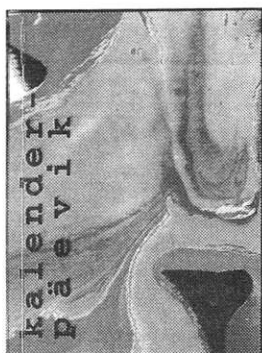

Holger Pukk.
LEHEPOISS JA TEMA
KOER

Tuntud lastekirjaniku lugu Martinist ja tema kollist Poikast. Ainult ema sissetuleku- te najal elav perekond viireleb puuduses ja ema soovib suure koerale uut peret leida. Seda aga Martin lubada ei saa, ta peab ise teenima hakkama. Kujundanud Maarja Vannas-Raid. Ilo, Tallinn, 1995. 88 lk.

Mari Maasik,
Mia Halme.
SOOME—EESTI
VESTMIK

Väheste keeleoskuse või selle puudumise korral on soomlasel vestmikust suur abi, olgu matkal või ol- meümbruses, samuti ärikoh- tumistel, arstiabiiga seondu- valt ja Eesti ajaloost rääki- des. Kujundanud Piret Ke- rem. Ilo, Tallinn, 1995. 188 lk.

KALENDERPÄEVIK

Omapärane ja lõbusalt kujundatud kalenderpäevik, kus puuduvad aastaarvud ja kalendripäevade numerat- sioon, küll aga on liigendus kuude kaupa. Numbrid võite igal ajal ise kirjutada, kui va- jalikuks peate. Kalenderpäe- vikut ilmestavad Merike Bo- rodin-Proso luuletused. Koostanud Ene Kenkmaa. Kujundanud Signe Kanarbik. RE Stúdio, Tallinn, 1995.

5/1995

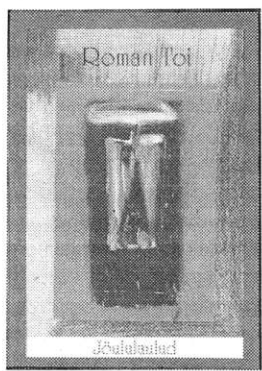

Rahvaraamatukogust Eestis
Tiit Valm, Salmel Vainlo, Mare
Ektermann, Evi Mardla, Helgi
Peeba, Ille Piibemägi jt.;
esimesest eestikeelsest kato-
liklikust trükkisest Liivi Aarma;
Elsa Pärna noodikogust RRis
Urve Aulis jm.

Arnold ja Ellen Takkin.
KOLM LAULUPIDU

Raamatus käsitletakse 1909. a. Tartu muusikapäe- va, 1910. a. üldlaulupidu Tal- linnas ja 1912. a. eesti asun- duste laulupidu Narvas. Nii muuseumides/arhiivides lei- duva materjali kui tollases, ajakirjanduses ilmunu põhjal on rekonstrueeritud, kuidas tekkis mõte pidu korraldada, kuidas kujunes kava jne. On toodud ka ülevaade järelka- jadest ja hinnangutest. Tal- linn, 1995. 136 lk.

Roman Toi.
JÕULULAULUD

Ühe tuntuma väliseesti muu- siku, koorimuusikakorüfee Roman Toi kogumik ei sisal- da mitte üksnes jõuluteema- list originaalloomingut. 15 laulust on vaid kuus omalo- ming. Ülejäänud moodusta- vad teiste rahvaste jõululau- lude ja koraalide seaded. Kaks laulu on orelisaatega. "Tehnilise nõudlikkuse ohjel- damisega avatakse värvad süvenemiseks sõnade sisu- se ja mõtte" (autori saate- sõnast). Kirjastus Taimar ja Põhi.

KALENDER

11. DETSEMBER

● 90 aastat tagasi (1905) sündis Võrus keeleteadlane ja kirjandusloolane **Henno Jänes**. Lõpetas 1932 Tartu ülikooli. Oli 1936—1940 Rakvere gümnaa- siumi ja keskkooli direktor. Lahkus 1944 Rootsi, kus õppis Uppsala ja Stockholm ülikoolis. Oli Stockholm Eesti Gümnaasiumi asutaja ja 1945—1970 direktor. Koostanud kirjanduse- ja keeleõpikuid ning avaldanud reisikirju. Suri 26. juulil 1970 Stockholmis.

12. DETSEMBER

● 90 aastat tagasi (1905) sündis vene kirjanik **Vassili Grossman**, kelle teostest on eesti keeles ilmunud romaan "Stepan Koltsugin", jutustused "Rahvas on surematu" ja "Kõik voolab" ning jutustuste valik "Mõned kurvad päevad". Suri 14. sept. 1964.

● 80 aastat tagasi (1915) sündis ameerika laulja ja filmilähileja **Frank Sinatra**. Esinenud kutselise lauljana a-st 1939 ja filmilähilejana a-st 1943 ("Poisid ja tüdrukud", "Siit igavikku", "Maja, kus ma elan"). Oli enne Elvis Presleyt populaar- semaid ameerika lauljaid.

13. DETSEMBER

● 275 aastat tagasi (1720) sündis itaalia näitekirjanik, krahv **Carlo Gozzi**. Kirjutanud muinasjutukomöödiaid ("Armastus kolme apelsini vastu", "Kaaren", "Kuningas pöder", "Turandot") ning hispaania mõõga ja mantli komöödia laadis tragikomöödiaid. Suri 4. apr. 1806.

● 110 aastat tagasi (1885) sündis Tartus koorijuht ja laulja (bariton) **Leonhard Neuman** (pseud. Leenart Helisalu). Lõpetas 1912.a. Tartu ülikooli õigusteadus- konna. Õppis muusikat Tartus, Milanos, Berliinis, Moskvas ja mujal. Töötas lauluõpetajana ning juhatas 1916—1918 Tartu Eesti Haritlaste Segakoori ja 1924—1933 Tartu Akadeemilist Meeskoori. Juhatas IX üldlaulupeol ühendkoo- re. Suri 20. okt. 1933 Tartus.

14. DETSEMBER

● 100 aastat tagasi (1895) sündis prantsuse luuletaja **Paul Éluard** (õieti Eugène Grindel), kes on sürrealismi loojaid ja põhiesindajaid. Osales II maailmasõja ajal vastupanuliikumises ning sai populaarseks fašismivastase luulega (luulekogud "Kohustus ja rahutus", "Valu metropol", "Saksa randevu", "Lakkamatu luule" jt.). Eesti keeles on ilmunud valikku "Veel enne kostma peab" (1969). Suri 18. nov. 1952.

● 60 aastat tagasi (1935) sündis Tartus ajakirjanik, tõlkija ja luuletaja **Ivo Iliste**. Lahkus koos vanematega Eestist 1944.a. Saksamaale. A-st 1950 elab Rootsis, kus lõpetas 1961 Uppsala ülikooli filosoofiakandidaadina ja 1963 Stockholm ülikooli filosoofiamaistrina. Oli 1957-1964 ajakirja Mana toimetajat, hiljem toimetuskolleeiumi liige. A-st 1986 Balti Instituudi direktor. Avaldanud rootsi- keelse luulekogu "Savikaup". Tõlkinud rootsi keelde I. Talve romaan "Maja lumes" ja A. Viirialu "Ristideta hauad" ning koos abikaasa Birgitta Göransoniga V. Beekmani, J. Krossi jt. loomingut. Teinud kaastööd Rootsi Raadiole.

● 60 aastat tagasi (1935) sündis Märjamaal kirjanik **Arvo Valt** (Vallikivi). Lõpetanud 1959 TPI mäeinsenerina ja 1967 kaugõppes Üleilidulise Kinoinsti- tuudi filmidramaturgina. Kirjutanud lühiproosat (kogud "Veider soov", "Rataste vahel", "Kaheksa jaapanlannat", "Sõnumitooja", "Oukondlik mäng", "Läbi une- maastike" jt. ning valikku "Mustamäe armastus" ja "Võõras linnas"), romaane ("Tee lõpmatusse teise otsa", "Masendus ja lootus"), ja filmistsenaariume ("Viim- ne reliikvia", "Hundiseaduste aegu", "Näkimadalad"). Tema teoseid on tõlgitud rohkem kui 30 keelde. Oli 1992—1995 EV Riigikogu liige.

15. DETSEMBER

● 75 aastat tagasi (1920) sündis Jõgeva vallas põllumajandusteadlane ja sordiaretaja, põllumajanduskandidaat **Valve Jaagus** (sordiaretaja Julius Aami- sepa tütar). Töötas a-st 1944 Jõgeva Sordiaretusjaamas, aretanud kõõvilja ja marjasorte. Suri 10. juunil 1995.

● 70 aastat tagasi (1925) sündis Valgamaal Koorküla vallas kirjandusteadlane ja -kriitik, filoloogidoktor **Endel Nirk**. Lõpetas 1949.a. Tartu ülikooli. Oli 1953—1972 TA Keele ja Kirjanduse Instituudi teadur (a-st 1962 sektori juhataja) ja 1976—1983 Pedagoogilise instituudi õppejõud. Uurinud vanemat eesti kirjan- dust ("Kreutzwald ja eesti rahvusliku kirjanduse algus") ja eesti romaani kujune- mislugu (artiklikogu "Aardumine"). Kirjutanud lühimonoograafiad "Friedrich Reinhold Kreutzwald" ja "Eduard Bornhöhe", biograafiad Ants Laikmaast ("Kaa- nekukk") ja Karl Ristikivist ("Teeline ja tähed"), arenguloolise ülevaate "Eesti kirjandus", romaani "Siin maa peal" ning esseid ja arvustusi.

16. DETSEMBER

● 225 aastat tagasi (1770) sündis Bonnis muusika suurkuju, saksa helilooja **Ludwig van Beethoven**, kes on klassikalise sümfonia põhiarendajaid. Loonud 9 sümfooniat, ooperi "Fidelio", balleti "Prometheuse lapsed", 11 avamängu, oratooriumi, 2 missat, kammermuusikat, sonaate ja muud. Suri 26. märtsil 1827 Viinis.

● 60 aastat tagasi (1935) sündis Viljandis koori- ja orkestrijuht **Olev Uiga**. Lõpetas Tallinna konservatooriumis 1963 Gustav Ernesaksa koorijuhtimis- ja 1970 Roman Matsovi orkestridirektoriõppeklassi. Olnud a-st 1964 Eesti Rahvus- meeskoori dirigent ja 1975—1991 peadirigent, ühtlasi a-st 1974 konservatoor- iumi õppejõud (a-st 1987 professor). Juhatanud ka Vabariiklikku Koorijuhtide Segakoori ning olnud üldlaulupidude üldjuhte.

17. DETSEMBER

● 90 aastat tagasi (1905) sündis vene filmilavastaja **Jossif Heifits**. Lavastas Lenfilmis sellised filmid nagu "Suur perekond", "Rumjantsevi lugu", "Mu kallis inimene", "Daam koerakesega", "Saluut, Maria!", "Hea halb inimene", "Ainuke", "Asja", "Esimest korda mehele" ja "Kohtualune". Suri 25. apr. 1995.

● 80 aastat tagasi (1915) sündis Tartumaal Mäksa vallas näitleja **Aleksander Laar**. Mängis 1941—1945 Kuressaare teatris, 1945—1950 Ugalas ja 1950—1988 Vanemuises. Suri 18. nov. 1988 Tartus.

● 60 aastat tagasi (1935) sündis Narvas baltisaksa ajaloolane **Gert von Pistohlkors**. Asus II maailmasõja ajal koos vanematega elama Saksamaale. Õppis 1955—1963 Münchenis ja Göttingenis ajalugu ning inglise ja saksa filoloogiat. Töötanud a-st 1967 Göttingeni ülikooli juures ning olnud a-st 1979 Balti ajaloo komisjoni esimees. Uurinud Balti provintside Vene revolutsioonide ajajärku poliitilist ajalugu, Tartu ülikooli ajalugu ning Balti riikide maailmasõda- devahelist ajalugu.

● 50 aastat tagasi (1945) sündis Pärnus kirjandusteadlane, tõlkija ja kirjanik **Jüri Talvet**. Lõpetanud 1972 Tartu ülikooli ning olnud a-st 1973 samas õppejõud, a-st 1980 väliskirjanduse kateedris (professor a-st 1992). Tõlkinud hispaania ja ladinaameerika kirjandust (P. Baroja, M. Vargas Llosa, G. García Márquez, J. Rulfo jt. loomingut), avaldanud kirjandusteaduslikke artikleid ja esseid (kogud "Hispaaniast Ameerikasse", "Hispaania vaim") ja luulet ("Äratused", "Ambur ja karje", "Hinge kulg ja kliima üllatused").

VABANDAGE!

Olin liiga agar prof. F. Oinase kirjutise "Nägemisest, kuulmisest ja viiras- tustest" (Kultuurileht, 24. XI, nr. 43) toimetamisel.

Kirjutise teine lõik algas lausega: "Viirastus, mille August Kitzberg näeb Pikasilla kõrtsmikuna karedal talveõöl, ligine neumeenile." Lehes avaldatud tekstis on lause toimetatud selliseks, et Kitzbergi nimi sealt puudub. Allakir- jutanu ei suutnud lihtsalt uskuda ega leidnud ka ühestki kirjandusloo raama- tust kinnitust fakteile, et August Kitzberg on olnud ka Pikasilla kõrtsmik.

"Tuuletallaja" noorpõlve mälestustes kirjutab kirjanik siiski pikalt oma imelisest nägemusest Pikasillal. Kõrtsmikuameti kohta aga järgmist: "Olin Pikasilla kõrtsimees, trahternik kui tahate. Ma ei ole seda küll ial ega eluilm- as olnud, aga seekord olin ja ei leidnud selles midagi isearalikkust, olin ja muud ei midagi."

Vabandan prof. Oinase ja lugejate ees.

MALL JÕGI

MUUSEUMID

- LINNAMUUSEUMIS (Vene 17) on vaadata püsiekspositsioon "Tallinn XII saj.—1940", "Ma kirjutab teile..." ja tekstiilinäitus. Avatud K—P kl. 10.30—17.30, L ja P kl. 10.30—16.30. Ekskursioonid ettevalmistatud 44 58 56.
- RAEVANGLA FOTOKELDRIS LEE (Raekoja 4/6) Juliana Volož (Rootsi) "Sulgede muusika" 18. XII. Alates 21. XII Jaak Kadarik kuni 8. I 1996. Avatud E, N, R kl. 10.30—17.30 ja L, P kl. 10.30—16.30.
- RAEVANGLA FOTOMUUSEUMIS (Raekoja 6) "Johannes Pääsuke — 100 fotot" ja "1913. J. Pääsuke saartel". Avatud E, N, R kl. 10.30—17.30 ja L, P kl. 10.30—16.30.
- KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2) püsiekspositsioon Tallinna ajaloost XII—XVIII saj., Läti fotograafide näitus "Kolm Jansonsit". Avatud T—R kl. 10.30—17.30, L ja P kl. 11—16.30.
- EESTI ARHEOLOOGIAMUUSEUMIS (Rüütli 10) näitus "Eesti muinas-aeg". Avatud ekskursioonidele ainult ettevalmistatud tel. 44 48 05.
- EESTIAJALOOMUUSEUMIS (Pikk 17) püsiekspositsioon "Muinasajast 19. sajandi keskpaigani", "Paldiski — üks unustatud Eesti linn". Avatud N—T kl. 11—17.
- LOODUSMUUSEUMIS (Lai 29) näitus "Maailm mardikata" ja püsiekspositsioon "Eesti loodus". Avatud K—P kl. 11—17.
- EESTI TERVISHOIAMUUSEUMIS (Lai 30) püsinäitus "Inimene, tervis ja perekond". Ekskursioonid tel. 60 16 02. Avatud T—L kl. 11—17.
- EESTI MEREMUUSEUMIS (Pikk 70) Avatud K—P kl. 10—18. Allveelaev Lembit (Pirital, tel. 23 82 65) T, K, N, L, P kl. 11—16. Külastajate vastuvõtt gruppidega iga poole tunni järel. Allveelaeva juures olevat näituseplatsil saab tutvuda sõjaajaloole relvastuse väljapanekuga. Jäähurdi Suur Tõli (Linnahalli juures, tel. 60 15 22) avatud R, L, P kl. 11—16.
- TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe 12) "Muusikainstrumentid läbi mitme sajandi" ning näitus väliseesti muusikutest "Võõra päikese all". Avatud K—P kl. 10—18.
- ANDRES SÄREVI KORTERMUUSEUMIS (Tina 23-13) "Ella Ilbak. 100 aastat sünnist", "Theodor Altmann. 110 aastat sünnist". Avatud E, K—R kl. 10—17.
- KASTELLAANI MAJA GALERIIS (Roheline aas 3, E. Vilde muuseumis) Evald Okase aktimaalid kuni 31. XII. Avatud K—E kl. 11—17.
- TAMMSAARE MAJAMUUSEUMIS (Koidula 12a) Einar Vene maalid "Kloostri ja kloostri" ning Kadrioru Seltsi jõululingituste väljapanek. Avatud K—E kl. 11—18.
- MUSTPEADE MAJA OLAVI GALERIIS (Pühavaimu 9) Tarvvi Laamannini tööde näitus "Etching" kuni 25. XII. Avatud iga päev kl. 11—17.
- MUSTPEADE MAJA GALERIIS (Pühavaimu 9) Piret Ränni näitus "Dejevo-Way to the Wonderland". Avatud iga päev kl. 11—17.
- DOMINI CANES vitraažide jõulunäitus.
- RAEKOJA TARBEKUNSTI GALERIIS tarbekunsti näitusmüük. Avatud tööpäeviti kl. 10—19 ja L, P kl. 10—18.
- KRISTLIKUS KOHVIKUS SAMAARIA (Tallinn, Vaimu 3/Lai 34) Mati Bärensoni lille ja meremaaild. Avatud tööpäevadel kl. 11—17.
- ENERGEETIKAMUUSEUMIS (Põhja pst. 29) püsiekspositsioon "Energeetika areng Eestis läbi aegade". Avatud T, N kl. 10—17 ja L kl. 12—15. N kl. 14—15 imiteeritakse väiku. Tel. 61 24 50.
- ENERGEETIKAMUUSEUMI GALERIIS (Põhja pst. 29) lavakujunduse näitus. Avatud T—R kl. 12—17 ja L kl. 12—15.
- KULLO LASTEGALERIIS (Kuninga 6) Tallinna Kergetööstustehnikumi rahvusliku käsitöö eriala õpilastööde näitus ja Kanutiaia noortemaja kunsti- ja nahakunstiringide õpilastööde näitus kuni 15. XII. Avatud K—E kl. 11—17.
- DOMINIKLASTE KLOOSTRIS (Vene 16) keskaegse raidkunsti näitus. Avatud iga päev kl. 10—18. Tel. 44 46 06.
- MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 56) näitused "Oi aegu ammuseid..." (asjad meie ümber), "Eesti kahe võimu vahel 1940—1950". Avatud K—P kl. 11—18. (Buss nr. 5.)
- EESTI RAHVA MUUSEUMI NÄITUSEMAJAS (Kuperjanovi 9) püsinäitus "Eesti. Maa, rahvas, kultuur". Näitused "Aasta 1913 — kauge ja lähedane", "Minu mood tuleb tagasi..." (Karin Grabby Matthiesen Baritschi mood ja moejoonised 1940.—1950. aastatel) "Eesti kommipaber läbi aja" aasta lõpuni. Avatud K—P kl. 11—18.
- OSKAR LUTSU MAJAMUUSEUMIS (Tartu, Riia 38) püsiekspositsioon Oskar Lutsu elust ja loomingust. Avatud K—P kl. 11—17.
- PÄRNU MUUSEUMIS nahakunstnik Silvia Kelle "Loitsud koduvärsal". Avatud K—P kl. 11—17.
- OLUSTVERE MUUSEUM (Viljandi maakond, Olustvere) avatud K kl. 10—13 ja N kl. 13—16. Võimalikud ekskursioonid ettevalmistatud tel. (243) 74 290.
- CHAPLINI KUNSTIKESKUSES (Pärnus, Esplanaadi 10) "Jõulupuu 2000" ja nukunäitus "Jüri ja Mari". Avatud iga päev kl. 10—18. Raamatukogus on saadaval kirjandus saksa, inglise, prantsuse, soome ja rootsi keeles.
- VÖRU MUUSEUMIS Ilmar Kruusamäe õlimalaild.
- JÄRVAMAA MUUSEUMIS (Paide, Lembitu 5) Aksel Eisti maalid kuni 6. I. Avatud K—P kl. 11—18.
- KOHTLA-JÄRVE PÕLEVKIVIMUUSEUMIS (Kohtla-Järve, Järveküla tee 13) "Eesti Raudtee 125" Leo Narbekovi ja muuseumi kogudest ja Eino Pärnametsa spordifoto. Avatud E, K, N, R kl. 10—17 ja L, P kl. 10—15.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

- RÜÜTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1) "Ferdinand Sannames 100".
- Eesti kunsti püsiekspositsioon 19. saj.—1940-ndad. Avatud K—E kl. 11—18.
- Restoran Jüta avatud iga päev kl. 11—23.
- TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai 17) Ristomatti Ratia retrospektiiv "Boxes, Boxes and more Boxes".
- Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon. Avatud K—P kl. 11—18.
- K. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, K. Raua 8) "Liis Aarne ja Arvo Kalviku unikaalimööbel" kuni 21. I 1996.
- Püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust. Avatud K—P kl. 11—18.
- ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3) Paul Panhuyseni heliinstallatsioon kuni 17. XII.
- Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust. Avatud K—P kl. 11—18.
- NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste 13) "Vana kunst".
- "Laste joonistuste näitus" kuni 25. XII. Avatud K—P kl. 11—18 ja kontserdipäevadel kl. 14—21. Kassa suletakse kl. 20.30.
- Igal L ja P kl. 17 orelimuusika pooltund. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

KONTSERDID

R, 8. XII kl. 19 VILJANDI MAAVALITSUSE SAALIS esineb **Mati Mikalai** (klaver). Kavas Beethoven, Skrjabin, Liszt. Äsjase vabariikliku konkursi I preemia laureaadid debüüt-soloõhtu Eesti Kontserdi liinis.

L, 9. XII kl. 16 VÄRAVATORNIS "Vivaldi ja Couperin" barokk-kontsert. Esineb ansambel *Hortus Musicus*. Ansambli juht Andres Mustonen.

L, 9. XII kl. 18 TARTU ÜLICOOLI AULAS laupäevakontsert.

P, 10. XII kl. 16 ESTONIA KONTSERDISAALIS pühapäevakontsert. Esineb Tallinna Kammerorkester. Dirigent Juha Kangas (Soome), solist Peeter Malkov (flööt). Kavas J. Chr. Bach'i Sümfoonia D-duur op. 3/1, J. Chr. Fr. Bach'i Sümfoonia d-moll, C. Ph. E. Bach'i Flöödikontsert nr. 3 ja J. Kokkose *Sinfonia da camera* (Kammersümfoonia).

L, 9. XII kl. 18 HAAPSALU TOOMKIRIKUS ja P, 10. XII kl. 16 RAKVERE KAURI KOOLIS kitarrikvartetid ja -kvintetid. Esinevad Heiki Mälik (kitarr) ja Tallinna Keelpillikvartett. Kavas Paganini, Boccherini, Meder.

T, 12. XII kl. 19 MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS esineb **Ralf Taal** (klaver). Kavas Chopin, Schubert. Ralf Taal on Griegi konkursi (1993), "Con Brio" (1994) ja vabariikliku konkursi (1994) võitja, Eesti Kontserdi stipendiaat 1995 — noorema põlvkonna andekamaid interpreete.

T, 12. XII kl. 18 PAIDE MUUSIKAKOOLIS ja T, 19. XII kl. 19 MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS esineb **Mati Mikalai** (klaver). Kavas Beethoven,

Skrjabin, Liszt. Äsjase vabariikliku konkursi I preemia laureaadid debüüt-soloõhtu Eesti Kontserdi liinis.

L, 16. XII kl. 15 NARVA LINNUSES vokaalmuusika õhtu. Esineb **Margariita Voites** (sopran). Klaveril **Therese Raide**. Kavas jõululaule.

Eesti Kontserdi piletikassa avatud 13—19, pühapäeval suletud. Piletid saada-val ka 1 tund enne kontserdi algust kohapeal. Õpilastele ja pensionäridele soodustused. Info tel. 44 31 98.

P, 10. XII kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS esinevad **Maarja Seppel, Eike Sild; Kai Kiiv, Marek Vilba** (dots. Nata-Ly Sakkose kammeransambliklass). Kavas Brahms, Debussy.

P, 10. XII kl. 17 KIEK IN DE KÖKIS kammermuusika kontsert. Kavas Sibelius, Grieg, Poulenc.

P, 10. XII kl. 17 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS dots. **Toivo Nahkuri** klaveriklassi õpilaste kontsert.

K, 13. XII kl. 17 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS dots. **Urve Tautsi** lauluklassi õpilaste kontsert. Kavas Händel, Vivaldi, V. Kapp, R. Lätte, Brahms, Grieg, Schumann.

L, 16. XII kl. 16 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS dots. **Mare Teearu** viiuliklassi õpilaste kontsert. Kavas Paganini, Wieniawski, Saint-Saëns.

P, 17. XII kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS esinevad **Pärt Tarvas** (tšello) ja **Ljudmilla Zdravkova** (klaver). Kavas Beethoven.

N, 21. XII kl. 17 TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS esineb klaveriduo **Siim Selis ja Rait Karm**. Kavas Mozart,

Schubert, Debussy.

R, 22. XII kl. 18 ESTONIA KONTSERDISAALIS koorijuhitide lõpupeksamikontsert.

9. XII—14. XII toimuvad Eesti muusikaakadeemias (Kaarli pst. 3) prof. Hans Anderseni (Taani) tubistide meistrilassi tunnind. Huvitatul palume võtta ühendust **Madis Sanderiga** tel. 6 33 21 11 või end osavõtuks tel. 44 58 14 puhk-piiliosakond.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

L, 9. XII kl. 15 MATKAMAJAS esinevad **Mirjam Keremi** viiuliklassi õpilased.

L, 9. XII kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS esinevad **Anu ja Toivo Nahkuri** klaveriklassi õpilased.

P, 10. XII kl. 14 OLAVI SAALIS esinevad **Tiiu Peaske** viiuliklassi õpilased.

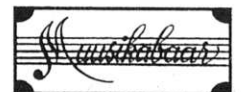
L, 16. XII kl. 15 MATKAMAJAS esinevad **Ene Metsjärve** ja **Liina Jõksi** klaveriklassi õpilased.

L, 16. XII kl. 16 AJALOOMUUSEUMIS esinevad **Kersti Sumera** ja **Ira Flossi** klaveriklassi õpilased.

L, 16. XII kl. 16 TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS ESINEVAD **Mai Katsuba** ja **Eve Paju** klaveriklassi õpilased ja P, 17. XII kl. 16 esinevad **Kirti-Kai Loo-ranna** ja **Toomas Nestori** viiuliklassi õpilased.

L, 16. XII kl. 17 KIEK IN DE KÖKIS esinevad **Niina Murdvee** viiuliklassi õpilased.

P, 17. XII kl. 14 OLAVI SAALIS esinevad **Maigi Pakri** klaveriklassi õpilased.

E, 11. XII kl. 20 esinevad **Ain Agan, Ivo Varts, Raul Vaigla, Raivo Tafenau, Jaak Jürisson**.

Näidendivõistluse tulemused on selgunud

Eesti Näitemänguagentuuri (ENA) korraldatud uue draama konkursi jõudis finišisse.

Esimene voor toimus 105 ideekavandi põhjal, millest 17 valiti välja teise vooru. Loomulikult ei osalenud suurem osa meie professionaale, aga noorem põlvkond oli aktiivselt esindatud. Teise vooru võistles 13 näidendit, millest žürii (**Mati Unt, Peeter Tammearu, Hiie Fluss, Tõnu Oja, Sulev Teppart** ja **Andres Noormets**) tegi oma valiku. Tänu Kultuurkapitalile saab välja anda

ka rahalised preemiad, mille pidulik üleandmine toimub detsembri teisel poolel.

Parimaks hinnati **Janno Põldma** nukunäidend "Sõber Kurk" (10 000 kr.), teise auhinna pälvisid rohkem küll punkar Villu nime all tuntud **Villu Tamme** fantaasiaküllane vabavärsis kirjutatud näidend "Haned võlgu" (7000 kr.) ja **Hilli Ranna** lastenäidend "Lihtsameele talus" (7000 kr.). Kolmanda auhinna vääriliseks tunnistati Linnateatri näitleja ja lavastaja **Jaanus Rohumaa** ning

Mari Tuulingu ja **Igor Baturini** ühistööna valminud eesti teatri ajalugu käsitlev teatritekst "Ainus ja igavene elu" (5000 kr.). Otsustati premeerida ka **Valeria Räniku** "Mullamustukest" ja **Eva Pargi** "Palverändu", mõlemat 3000 krooniga.

Kõige tähtsam on võistluse puhul see, et 13 näidendist on kuus juba teel lavalaudadele. ENA-l on kavas hakata korraldama näidendivõistlusivahemalt üle aasta, siis tekiks traditsioon ja loots, et eesti algupärane näidend ei kao.

Eesti Teaduste Akadeemia juhatuses

Eesti Teaduste Akadeemia juhatus arutas 5. detsembril president **Jüri Engelbrechti** eesistumisel Eesti teaduse pakilisi probleeme.

Eesti Vabariigi valitsus kinnitas 24. novembril TA uue põhikirja, mille üldkogu oli vastu võtnud juba varem. Edaspidi toimub akadeemias koostöö teadusametustega assotsieerumislepingute alusel. Akadeemia on valmis vastu võtma erinevate teadusametuste ja -sektside ettepanekuid ühistegevuseks.

Akadeemiksekretär **Dimitri Kaljo** tegi ettepaneku Eesti mereteaduste rahvusliku komitee loomiseks, mis hakkab rahvusvaheliste konventsioonide ja lepete nõuetele tulenevalt koordineerima mereuuringuid ja nõustama merehareduse korraldamist. Eesti teadlaste osalemine mereuuringutega seotud rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuses ja

selle tegevuse koordineerimine kuulub komitee ülesannete hulka. Moodustatud 15-liikmelise komitee esimeheks kinnitati Mereinstituudi teadusdirektor **Evald Ojaveer**.

TA juhatus arutas Eesti TA ja Tartu Ülikooli koostööd humanitaar- ja sotsiaalteadusliku perioodika kirjastamisel Eestis. Otsustati luua kahe teaduskeskuse seni ilmunud humanitaar- ja sotsiaalteadusi käsitlevate perioodiliste väljaannete baasil uus ühine ajakiri *Trames* (ladina k. — rada, teerada, voolusäng, ka perekonnaharu).

Uue ajakirja toimetajaks kinnitati Tallinna Pedagoogikaliikooli vanemteadur **Martin Ehala**, toimetuskollegiumi aga hakkab juhtima Tartu Ülikooli professor **Jüri Allik**.

Akadeemia juhatus tegi muudatusi ka Eesti TA toimetiste peatoimetaja

osas. Akadeemik **Jüri Engelbrecht**, kelle aktiivse tegevuse tulemusena on viimastel aastatel oluliselt tõusnud toimetiste teaduslik tase ja renomee, palus seoses töökoormuse suurenemisega end sellelt kohalt vabastada. Ajakirja uueks peatoimetajaks sai akadeemik **Hillar Aben**.

VILLI EHATAMM

Teaduste Akadeemia raamatukogu võlgnekest lugejad saavad detsembrikuu jooksul laenatud raamatuid tagastada viivist maksmata.

Hea võimalus kõrvaldada vana aasta võlad!

Raamatukogu on lahti E—R kl. 9—20 ja L kl. 9—17. Pühapäeval ja jõulupühade ajal suletud.

Mälestuskivi Betti Alverile

23. novembril avati Betti Alveri 89. sünniaastapäeval Raadi kalmistul pidulikult monumentaalne hauakivi, mille autor on skulptor **Jaan Luik**.

Seni (Betti Alver suri 1989. aastal) oli luuletaja kalmul tagasihoidlik plaat.

Kirjanike Liidu Tartu osakonnal oli juba ammu plaanis püstitada Betti Alverile mälestuskivi, mida võimaldanuks Betti Alveri fond, kuhu luuletaja viimse soovijärgi laekusid tema honorarid. Paaril aastal andis fond välja ka luule- ja proosadebüüdi preemiaid — kuni Tartu Kommertspanga krahhi fondi hävitas.

Alveri kalmu vääriline tähistamine sai nüüd teoks Eesti Kultuurkapitali abiga.

Jõgeval hinnati kooliteatreid

24. ja 25. novembril toimus Jõgeval kolmas Betti Alverile pühendatud kooliteatrite luulekavade ülevaatus "Tähetund". Festivalist võitis osa 35 truppi.

Žürii, mida juhtis **Andres Noormets**, kuulutas välja kolm laureati, kelleks said Viljandi maagümnaasium ballaadikavaga "Aeg tuulevarjus ankurdada mõttet", Rakvere linnanoorte näitetrupp Jacques Prevert'i luule põhjal kokku pandud etendusega "Mu koju te tulete — muide, see polegi mu kodu" ning Rannu keskkool eesti luulest seatud "Viimse põlvkonna".

Välja anti ka kuus eripreemiat ning kolm ergutusauhinda. Selleaastased Betti Alveri Fondi eripreemiad Jõgevamaa kultuuri edendamisel tehtud töö eest pälvisid Jõgeva kultuurimaja direktress **Airi Rütter** ning ajalehe Vooremaa ajakirjanik **Vaike Käosaar**.

UUEST MONUMENDIST

(Väljavõte Riigikogu riigikaitsekomisjoni ja kultuurikomisjoni ühisistungist.)

ANTS: Kindral peab jääma. Nüüd ja iga-vesti.

MARIA: Ma räägin, et vajame ammu korralikku monumenti. Kui teeks temast monumenti.

ANTS: Kindral on alati koos oma väega. MARIA: Kust need sõdurid kõik kätte saada. Osa on ju metsas redus. Osa purjus või pesevad parasjagu veeblite sokke.

JUHAN: Kui kindral, siis peaks monumentiks tehtama ka kaitseminister. Nad on lahutamatu. Ja nad on lühikese ajaga palju teinud.

MARIA: Me ei peaks ju päris uut tegema. Võiks osaliselt kasutada vanu. Noh, oli meil ju see Meelis ja Vjatško. Kuulutame välja kaasajastamise konkursi.

ANDRES: Hea mõte. Aga parem siis juba Tõnismäe pronksõdur. Oleks mitu probleemi korraga lahendatud.

JUHAN: Selles ei ole ministri kohta.

ANDRES: Minister saab koha igavese tule asemele. Või paneks tule uuesti käima, ministri justkui tule äärde kiitama ja käsi soojendama. Ning pronkskindral jälgib teda. See on enam kui sümbolne.

REIN: Mina ütlen teile, et kindral teile veel näitab. Ja õigusega. Nii me NATO-sse ei saa, Euroopa Liidust võime ainult

unistada. Kindral oleks meile elitanud Hiina müüri Narva jõele. Te tahate temast monumenti teha. Venkud tulevad ja viivad selle monumenti koos meiega.

JUHAN: Ainult koos kaitseministriga. Ja väga tähtis tegelane on kaitseministri kantser. Teda ei tohiks ka unustada.

ANNE: See ju metallikas.

ANDRES: Väga hea, saab ehk metalli oadavalt.

ANNE: Mine teda tea, võtab ehk pronksõdurilt pronksi ja kindral läheb alumiiniumisse.

JUHAN: Ainult koos kaitseministriga.

MARIA: Lisaks kujule on tähtis juurde raiutud sõnum. Kindrali juures võiks olla tema lause: «Olen kaotanud lahinguid, kuid mitte sõdu.»

JUHAN: Ainult koos kaitseministriga. Tema on sirgjooneline mees. Tema ütleb otse: «Hakkame, mehed, minema!»

REIN: Mina ütlen teile, et hääletame. Kas tahame Eestit või oblastit? Kas tahame kindralit või polkovnikut?

ANTS: Õige!

(Väljavõtte ettevalmistamisel kasutatud infokogumise ja -vahendamise firma VIVA teenuseid, millega 21 ei ole lepingut tühistanud. — 21.

SEDA MIS SULEGA ON KIRJUTATUD, SAAB KIRVEGA VÄLJA RAIUDA KÜLL

RLAUKS'95

Joonistanud REIN LAUKS, Eesti Päevaleht

TÕDE JA ÕIGUS IX

MART JUUR
ANDRUS KIVIRÄHK

Käib sõda. Kostab lahingumüri-
nat ja pommiplahvatusi. Varjen-
dis Krõõt ja Rosa. Võpatavad iga
kõvema mürsu korral.

Rosa: Issand, kui jube see kõik on!
Krõõt: Jah. Ega see otsus mul ker-
gelt sündinud. Ikkagi oma kümme
aastat koos elatud, ehitasime maja,
ehitasime auto, aga näe suurim
õnn jäi meie ellu tulemata.

Rosa: Mis on üldse õnn? Mida sa
selle all mõistad? Kas seda, kui töö
ja hobi kattuvad või hoopis seda,
kui ei pea üldse tööl käima?

Krõõt: Ei, ma räägin lastest. Kui
Andres mulle valge hobusega kosja
sõitis, töötas ta, et meil saab olema
üle saja lapse.

Rosa: Nii palju? See on ju võimatu!
Krõõt: Ma ka mõtlesin alguses nii,
aga Andres lubas kõik ise ilmale
tuua. Aga sõnadest kaugemale ta ei
jõudnud. Ei sünnitanud ta ühtegi
last.

Rosa: Huvitav, milles asi on? Kas te
ikka arsti juures käisite? Võib-olla
on viga sinus?

Krõõt: Minul ei ole viga midagi.
Vahepeal me muud ei teinudki, kui
jõlkusime arstide vahet. Issand, mis
imetrikke Andresega tehti. Sunniti
kuuvalgel alasti ujuma ja muna-
koori sööma.

Rosa: No ja siis? Kas aitas?

Krõõt: Ei aidanud. Sellepärast ma

Andrese juurest Rohelio juurde
läksingi. Aga miks sul lapsi ei ole?

Kas Pearu ei armasta lapsukesi?

Rosa: Tead, ma elasin nooruses
väga tormilist elu. Suitsetasin kane-
piit ja hirssi ja herneest, käisin õpilas-
malevas ja Woodstocki festivalil
Jimi Hendrixit kuulamas.

Krõõt: Ma kuulsin, et Hendrix on
surnud?

Rosa: Jah, juba ammu, käisin ta ma-
tustel ka. Ma olen üldse palju ma-
tustel käinud. Käisin Kennedy ma-
tustel ja sealt läksime ühtede kutti-
dega edasi Lennoni matustele.

Krõõt: Mis, kas Lennon on ka sur-
nud või? Issand, kui kole on sõda!

Rosa: Ja tead, ma usun, see matus-
tel jõlkumine mu tervise tuksi pani-
gi. Igatahes siis, kui mu ellu tuli
Pearu, olin ma juba viljatu.

Krõõt: Kus te Pearuga tutvusite?

Rosa: Lennoni matustel saimegi
tuttavaks. Ringo veel tutvustas
meid. Ringo tutvustas mind ka
Paul McCartneyga, Paul meeldis
mulle hoopis rohkem kui Pearu.
Oleksin meelsasti hoopis temaga
abiellunud, aga Linda ei lubanud.

Krõõt: Linda? Misuke Linda? Sa
mõitled seda modelli Linda Evange-
listat või?

Rosa: Ei, ma mõtlen Pauli naist,
Linda McCartneyt.

Kõva plahvatus. Naised võpata-
vad.

Krõõt: Kurat, kaua see pommitami-
ne kestab! See Sauna-Madis pole
kellegi väejuht! Laseb oma lennuki-
tel oma rahvast pommitada!

STAAP

Kõige uhkemas mundris on pool-
loom Sauna Madis, ohvitserivor-
mis Rohelio seisab tema ees val-
velseisangus.

Madis: Valvel! Pikali! Püsti! Vabalt.
Patseerib tähtsalt edasi tagasi.
Aeg-ajalt võtab revolvri ja tulistab
aknast õue. Heliseb telefon.

Madis: Valvel! Kolonel, võtke toru.
Kui helistatakse loomaaia, siis
õelge, et mind ei ole.

Rohelio (võtab toru): Kindralstaap
kuuleb! Jah, härra president, kohe
ühendan teid marssaliga.

Madis (võtab toru): Marssal Madis
Saun kuuleb! Täna küsimast, härra
president, hästi... Pool linna ole-
me juba maatasa teinud... Elanikke
veel notitakse, hiljemalt homme õh-
tuks on plats puhas... Homme hom-
mikuks püüame kogu linna maa
pealt ära pühkida...

Ei, mis te nüüd, see ei tee mulle
mingit tül, nagu nii ma kavatsesin
raudteejaama õhku lasta... Ah maa-
liinide bussijaam ka? Saab tehtud,
olge mureta... Muide, mul on teile

varuks üks üllatus... Arvake ära...
Ei ole vanadekodu... Hotell? See lä-
heb nagunii tuleroaks. Ma ju ütlesin,
et see on sürpriis...

Nagunii te ära ei arva see on presi-
dendipalee... Tõstsin just pommita-
jad õhku, nad peaksid varsti kohal
olema... Ah juba tulidki... No siis
peate vist tõesti varjendisse mine-
ma... Aga helistage mulle pärast ta-
gasi ja õelge, kuidas poisid hakka-
ma said... Mis te nüüd, ei ole tänu
väär!

Madis paneb toru ära.

Madis (Roheliole): Nii, kuhu me
jäimegi... Ahah. Valvel! Pikali! Püsti!
Pikali! Püsti! Pikali! Püsti!

KAUVIKUS

Mundrites Pearu ja Andres. Joo-
vad välipudelist viina, tõmbavad
suutsu.

Pearu: Tead, Andres, ma olen haka-
nud kahtlema, kas seda sõda ikka
oli vaja? Mõtlen rahuajal olin ma
edukas ärimenes, mul oli oma kodu,
naine, palju raha ja armuke. Aga
mis mul nüüd on?

Andres: Sul on püss ja kiiver ja
munder ja mõök ja gaasimask ja
kolm granaati ja palju vaenlasi, kel-
le pihta tohib tulistada.

Pearu: Tead, see ikkagi ei rahulda
mind. Pealegi peame me selle lolli
Madise käskusid kuulama. Mäle-
tad, kui ta tuli ja ütles, et pange jõgi
põlema. On ikka idioot!

Andres: Minu meelest on marssal
Madis Saun geniaalne strateeg ja
meie rahva suur poeg. Kas sa oled
lugenud Hegeli kirju Kantile? He-
gel ütles ka, et sõda on küll halb,
aga rahu on veel halvem.

Pearu: Ah, Andres, ära hakka jälle
oma udu ajama. Ma tean küll, sa
tahad ohvitseriks saada ja poed
Madise ees. Aga mina ütlen, et sõda
on julm ja mõttetu asi. Kas sa näi-
teks tead, et linnas on puhkenud
katk?

Andres: Mis sa räägid? Katk juba
siin? Vaat see on alles uudis! Võta-
me selle peale!

Rüüpavad pudelist.

Andres: Muide, mul on vist ka
katk. Köht on muhke täis. Tahad,
ma näitan sulle? Üks on nii suur
nagu apelsin.

Pearu: Sööme ära. Köht on jube
tühi.

Andres: Teeme pooleks, aga nii, et
kapral ei näe. Muidu tuleb ka amp-
su norima.

SOLAARIUMIS

Krõõt ja Rosa, bikiniides. Päevita-
vad. Kaugelt kostab sõjakõminat.
Rosa: Kas sa Emil Tode «Piiririiki»
oled lugenud? Mulle õudsalt meel-

dis, eriti see stseen, kui Tom Sawyer
Huckleberry Finni ära uputas.

Krõõt: Huckleberry Finni ei tapnud
Tom Sawyer. Seda tegi idasaksa jul-
geolek. Finn muutus neile oma lau-
ludega ohtlikuks. Oh, see Finn, see
armas Finn. Ta oli mu elu suurim
armastus. Me kohtusime Moskvast,
rahvusvahelisel filmifestivalil. Juri
Nikulini tutvustas meid. See oli ar-
mastus esimesest silmapilgust.

Rosa: Kas sa armastad Nikulinit?
Ta on ju vana mees, kloun. Mida sa
temas leiad?

Krõõt: Ei, ma armastasin Finni.

Rosa: See oli mingi soomlane või?
Krõõt: Ei, soomlast ma armastasin
hiljem, pärast poolakat. Minu elus
on olnud palju tundeid ja kirge.
Kuule, vaata kas mul selja pealt
juba ajab nahka.

Rosa: Veel mitte, aga juba punetab.
Krõõt: Ole hea, kreemita mu selg
sisse.

Rosa kreemitab Krõõta.

Krõõt (sulgeb silmad, mõnule-
des): Kui mõnus... Ahh, kui peh-
med käed sul on... Tee veel nii...

Heliseb telefon. Krõõt võtab toru,
sel ajal jätkab Rosa tema kreemi-
tamist.

Krõõt (raugelt): Halloo... Ma kuu-
len... Kas tõesti olete see teie, härra
president?... Mis uudist?... Ah sõda
on läbi?... Kes võitis?... Õnnitlen!...
Aga miks endiselt pommitatakse?...
Ah Madis ei tea veel... Mis te
räägite, kui jube... See Madis on
ikka jõhkard, kuhu see niimoodi
kõlbab, presidendipalee maatasa
teha... Teil oli nii ilus loss... Ei, ma
tean, et teil on teine loss veel... Kas
seal on saun ka?... Ah saunapeole...

No ma ei tea... Ma pean Rosaga nõu
pidama. (Katab telefonitoru peo-
ga, Rosale) Kuule, Rosa, president
kutsus saunakale... Läheks õige
või?

Rosa: Lähme muidugi. President
on nii mõnus mees. Ütle talle, et ta
võtaks mingit head muusikat ka
ligi. Tantsida tahaks!

Krõõt: Jaa, härra president, me siis
tuleme... Mis kell? Kell kaksteist
öösel? Sobib! Kohtumiseni!
Paneb toru ära, mõlemad naised
kukuvad itsitama.

STAAP

Madis räägib telefoniga.

Madis (kärgeb): Mis tähendab
sõda on lõppenud? Kes teile seda
ütles? Ma käsin jätkata pommita-
mist! Kuidas kõik on maatasa ja
pole midagi pommitada? Aga
kindralstaap ja presidendi saun?
Hävitada need!

Paneb toru ära.

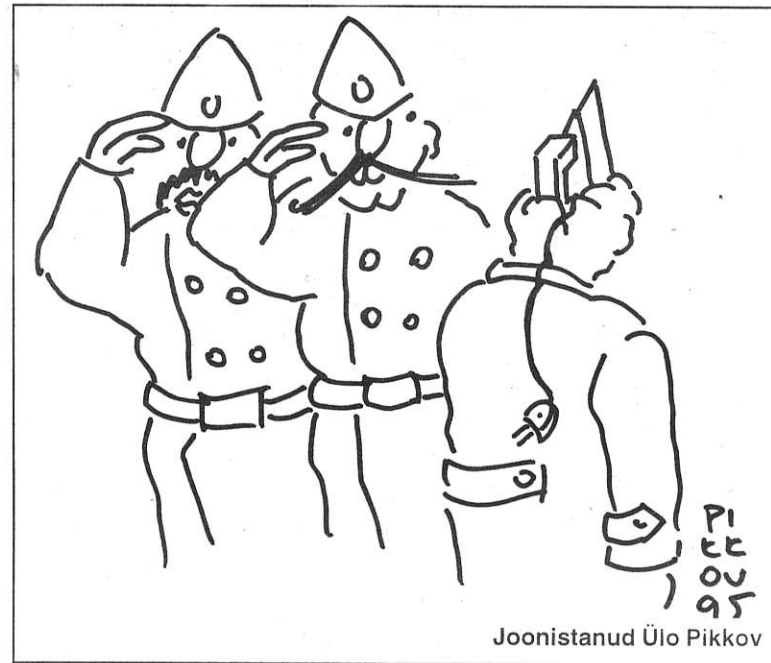
Madis (Roheliole): Lama!

IX OSA LÕPP

TEENUSEID

JAGAME RAHA.
VÕIMALUSED SUURED,
HINNAD MÕODUKAD.
VEEL EI OLE HILJA.

Tallinn, Lossi plats 1 a,
Riigikogu
rahanduskomisjon.

Joonistanud Ülo Pikkov

ETENDUS

K, 13. XII kl. 19 Johann Strauss'i operett **"Viini veri"**. Lavastaja Monika Wiesler (Austria). Muusikaline juht ja dirigent Paul Mägi. Kunstnik Eldor Renter. Osades Voldemar Kuslap, Ivo Kuusk, Helgi Sallo, Sirje Puura, Alar Haak, Margit Saulep, Teo Maiste jt. Igihaljad opereti-meloodiad, silmipimestavad kostüümid ja lavakujundus, šampanja ja segadused abikaasade-armukestega. Selline võis tõesti olla Viini elulaad "tantsiva" kongressi aegu. Kaheldamatult vaatemäng, mida ei saa jätta kuulamata-vaatamata! Pileti hind 15—100 kr.

N, 14. XII kl. 19 Otto Nicolai koomilis-fantastiline ooper **"Windsori lõbusad naised"**. Muusikaline juht ja dirigent Paul Mägi. Lavastaja Leena Salonen (Soome). Kunstnik Pille Jänes (külaise-na). Koreograaf Elsa Sylvestersson (Soome). Valguskunstnik Maldar-Mikk Kuusk. Osades Teo Maiste, Väino Puura, Uno Kreen, Mati Kõrts, Rostislav Gurjev, Villu Valdmaa, Nadia Kurem, Marika Eensalu, Valentina Taluma. Õpetlik (feministlik?) lugusellest, kuidas Windsori lõbusad naised annavad õpetunni seelikukütt Falstaffile ja tema kaudu meestele üldse. Pileti hind 10—60 kr.

R, 15. XII kl. 19 **"Tuhkatriinu"** (esietendus). Sergei Prokofjevi—Mai Murdmaa ballett kolmes vaatuses Charles Perrault' samanimelise muinasjutu järgi. Koreograaf Mai Murdmaa. Dirigent Jüri Alperen. Kunstnik Riina Vanhanen. Peaosades tantsivad Kaie Kõrb, Tatjana Voronina, Viesturs Jansons, Stanislav Jermakov. Igihaljas muinasjutt tuha-st tõusnud printsessist. Fantastiline ballett, milles mõjuvad tervikuna Prokofjevi groteskne muusika ning Mai Murdmaa kaasaegne koreograafia. Pileti hind 15—100 kr.

L, 16. XII kl. 19 **"Viini veri"**. Osades Voldemar Kuslap, Ivo Kuusk, Annika Tõnuri, Sirje Puura, Tõnu Kilgas, Katrin Karisma, Teo Maiste, Marika Eensalu jt. Pileti hind 15—100 kr.

P, 17. XII kl. 12 Tõnu Raadiku lastemuusikal **"Puhh"**. Lavastaja Mait Agu. Dirigent Andres Heinapuu, kunstnik Riina Vanhanen. Osades Tõnu Kark, Tanel Toom, Helgi Sallo, Katrin Karisma, Mare Jõgeva, Jaak Põldma, Jüri Aarma, Rostislav Gurjev, Tõnu Kilgas jt. Alan Alexander Milne'i lastekirjanduse klassikasse kuuluva raamatu põhjal loodud meeleolukalt vaimukas etendus. Puhh, Christopher Robin, Notsu, Iiah, Jänes, Öökull õpivad lauldes ja trallitades elu tõsiasju tundma. Pileti hind 5—35 kr., kl. 19 **"Tuhkatriinu"** (II esietendus). Peaosades tantsivad Kaie Kõrb või Tatjana Voronina, Viesturs Jansons või Stanislav Jermakov. Pileti hind 15—100 kr.

K, 13. XII kl. 18 **Kiigelaulukuuiku kontsert ja plaadiesitus**. Kaastegevad Elmo Nüganen, Andrus Vaarik. N, 14. XII kl. 18 G. Puccini koomiline lühiooper **"Gianni Schicchi"**. Eesti muusikaakadeemia ooperistuudio etendus. Nimiosas Rauno Elp, lavastaja Arne Mikk, muusikaline juhendaja Ellen Maiste, kunstnik Eldor Renter, kontsertmeister Ene Rindesalu. R, 15. XII kl. 18 **reserveeritud jõulukontsert**.

L, 16. XII kl. 18 **"Jõulukellad kajavad"** (reserveeritud). Laulavad Kai Parmas ja Tiit Aruvee. Klaveril Kaidi Pohl. Luulet loeb Carmen Mikiver. P, 17. XII kl. 18 **"Gianni Schicchi"** (viimast korda!).

Talveaia piletid 15 ja 30 kr. Pensionäridele ja õpilastele soodushinnad!

Estonia teatri kassa avatud kl. 12—19, päevase etenduse korral tund enne algust. Tel. 44 90 40. Tellimused tööpäeviti tel. 44 44 24 kl. 10—16. Talveaia tellimused tööpäeviti tel. 66 63 02.

Eesti Draamateater

R, 8. XII kl. 19 **"Maskeraad"**, kl. 19 **"Kolmas politseinik"** (v.s.). L, 9. XII kl. 17 **"Heinapalavik"**, kl. 17 **"Õde George'i tapmine"** (v.s.). P, 10. XII kl. 12 **"SAK"**, kl. 19 **"Laenake tenorit"**, kl. 19 **"Jalutuskäik vikerkaarrel"** (v.s.). T, 12. XII kl. 19 **"Härja Puntila ja tema sulane Matti"**, kl. 19 **"Õde George'i tapmine"** (v.a.). K, 13. XII kl. 19 **"Maskeraad"**, kl. 19 **"Kolmas politseinik"** (v.s., viimast korda). N, 14. XII kl. 19 **"Amadeus"**, kl. 19 **"Hedda Gabler"** (v.s.). R, 15. XII kl. 19 **"Heinapalavik"**, kl. 19 **"Oleanna"** (v.s.). L, 16. XII kl. 17 **"Mauruse kool"**, kl. 17 **"Mörvar"** (v.s., esietendus). P, 17. XII kl. 12 **"SAK"**, kl. 19 **"Tulumaks"**, kl. 19 **"Doktor Karelli raske öö"** (v.s.).

Kassa avatud iga päev kella 9 kuni õhtuse etenduse alguseni. Info ja piletitellimine tel. 44 33 78.

EESTI RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

L, 9. XII kl. 18 Peterburi teatri Baltiiski Dom (endine Lenkom) külalisetendused **"Publikule vaatamine keelatud"**. J. Marsan. Lav. A. Issakov. P, 10. XII kl. 17 **"Publikule vaatamine keelatud"**. K, 13. XII kl. 19 N. Gogoli **"Naisevõtt"**. Täiesti uskumatu lugu. Lav. A. Maksimov (Moskva). N, 14. XII kl. 18 Katariina II **"Häiritud perekond"**. Lavastaja A. Maksimov (Moskva). R, 15. XII kl. 18 esietendus J. Popova näidend kahes osas **"Saatusel paillap"**. Lav. E. Toman. See on 400. uuslavastus Eesti Vene Draamateatris. Kassa avatud T—R kl. 11—19, L ja P kl. 10—18. Tel. 66 60 80.

TALLINNA LINNATEATER

R, 8. XII kl. 18 E. Albee **"Kes kardab Virginia Woolfi?"** viimast korda lavall Ülle Ulla ja Raivo Trass ning Piret Kalda ja Jaan Tättel Madis Kalmeti lavastuses. L, 9. XII kl. 18 R. W. Fassbinderi **"Petra von Kanti kibedad pisarad"**. Nimiosas Ene Järvis. P, 10. XII kl. 18 **"IMPRO 1—Põhjakonn"**. Muinasjutuetendus täiskasvanutele. E, 11. XII kl. 18 L. Visconti **"Rocco ja tema vennad"**. T, 12. XII kl. 18 **"Pianoola ehk mehaaniline klaver"**.

K, 13. XII kl. 19 E. Egloffi **"Luik"** (uuslavastus). Ameerika naiskirjaniku Elizabeth Egloffi näidend kolmele tegelasele, kes kõik igatsevad õnne, tähelepanu ja armastuse järele. Mängivad Epp Eespäev, Raivo E. Tamm ja Jaanus Rohumaa. N, 14. XII kl. 19 R. Harwoodi **"Kostümeerija"**. Kui muusad kõnelevad, siis kahurid vaikivad — nii arvavad Näitleja, tema eluaegne kostümeerija ja kogu ülejäänud rändnäitlejate trupp II maailmasõja aegses Londonis.

L, 16. XII kl. 18 planeeritud esietendus! A.H. Tammsaare—I. Möttuse **"Kaks paari ja üksainus"**. Illar Möttuse lavalugu, ühtaegu tammsaarelik ja kaas-aegne. Täisverelisi ja lopsaka kõnepruugiga moonakaperesid kehastavad Helene Vannari, Andres Ots, Triinu Meriste, Indrek Sammul, Lauri Nebel, Ago roo, Marje Metsur, Paul Laasik ja Kalju Orro. Lavastaja Raivo Trass, kunstnik Kunsta-Agu Püüman.

Kassa (Lai tn. 23) avatud E—R kl. 10—19, L, P kl. 12—18, tel 60 96 26. Info ja piletitellimine müügrupist tel. 44 85 79.

L, 9. XII kl. 18 **"Mina, Bel-Ami!"**. Guy de Maupassant'i kelm- ja armasturoomaani lavaversioon Egon Nuteriga nimiosas. P, 10. XII kl. 18 **"Pidžaama kuuele"**. M. Camoletti vallatu komöödia, mille põhiküsimus on, kes kellega voodisse läheb! Mängivad Egon Nuter, Anne Veesaar, Viire Valdma, Raivo Rütel, Marika Korolev ja Tarvo Krall. N, 14. XII kl. 18 **"Pidžaama kuuele"**. R, 15. XII kl. 18 **"Pidžaama kuuele"** (reserveeritud).

EESTI DRAAMATEATRI VÄIKESES SAALIS

E, 11. XII kl. 19 **"Õnnelik, et elan"**. W. Russelli komöödia naisest, kes julgeb oma unistuse täitumise heaks midagi ka ette võtta. Mängib Viire Valdma.

KÜLALISETENDUSED

R, 8. XII kl. 19 RAPLA KULTUURIMAJAS **"Õnnelik, et elan"**. T, 12. XII kl. 19 TAMSALU KULTUURIMAJAS **"Naise juurde tuli mees"**. K, 13. XII kl. 19 HAAPSALU KULTUURIMAJAS **"Mina, Bel-Ami!"**. Info ja tellimused Sakala 12—1, tel 44 84 08 E—R kl. 10—16. Piletid müügil kaks nädalat ette Sakala keskuses E—R kl. 14—18, L—P tund enne etendust, vanalinna kassas E—L kl. 10—18, Teenindusmaja I korrusel. NB! Ette tellitud ja eelmüügist ostetud piletid on 10 kr. odavamad.

P, 10. XII kl. 13 **perehommik**. VAT-teatri esietendus — Merle Karusoo **"Sünnipäev"**.

T, 12. XII kl. 10 esietendus Rakvere Teatrit. T. Hussari—E. Öunapuu **"Immelmanni sõlm"**. Lavastaja Toomas Hussar, kunstnik Ervin Öunapuu. Näitlejad Viire Valdma, Marika Vaarik-Soo, Katariina Lauk, Guido Kangur, Raivo E. Tamm, Andres Mirme. Teemaks keerulised peresuhted. Lahutatud vanemate pojad on jäänud ema kasvatada. Vitraažikunstnikust isa ja poegi seovad salapärased sündmused reisilt Itaaliasse. L, 16. XII kl. 18 lasteetendus **"Alice peegli taga"**. Lavastaja Mart Kampus. Lewis Carrolli raamatu "Alice peeglitaaguse maal" ainetel. P, 17. XII kl. 13 **perehommik**. Jõuluetendus **"Kuusk"** H. Ch. Anderseni ainetel. NB! Jõuluetendust "Kuusk" on asutustel võimalik tellida koos jõuluvana ja mängudega, valides sobiva päeva ja kellaja, helistades telefonil 44 64 62.

TEATRI BAARIS

R, 8. XII kl. 21 **Ultima Thule**. L, 9. XII kl. 21 **Justament**. P, 10. XII kl. 21 **Riho Sibul & Raul Ukareda bluesimas**. E, 11. XII kl. 21 **"Mida Muusika"** alternatiivne tantsumuusika. T, 12. XII kl. 21 **Claudia Ševtšenko ja Lehti Kostabi**. Flamenco ja mustlantsants. K, 13. XII kl. 21 **Rock Hotell**. N, 14. XII kl. 21 **So What & Silvi Vrait** (Jaak Jürisson, Raivo Tafenau, Ain Agan, Ivo Varts, Raul Vaigla). R, 15. XII kl. 21 **Saxappeal Band & Joel DeLuna**.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

L, 9. XII kl. 12 ja 15 R. Aguri **"Punamütsike"**. Vendade Grimmide muinasjutule toetudes on lavastaja loonud uue, pisut tavapäratu lavatõe, milles kaasajastatud tegelased mängivad teineteisele ette vana tuntud lugu. Muinasjutt aga on seekord nii sisult kui vormilt eksperiment.

Alates 10. XII mängukavas Nukuteatri tänavune jõuluetendus **"Tühjade susside saladus"** See on kriminaalne jõululugu, mille tegevustik hargneb ümber salapärase juhtumi, kus lastel kaovad

aknale asetatud sussidest kingitused. Selgub, et päkapikkude ühiskonda on tunginud maskeeritud pahandusetekitajad. Autor Juhan Saar, lavastaja Eero Sprit, kunstnik Rain Lauks, muusika Tõnu Raadik.

Etendused toimuvad 10. XII kl. 12, 14. ja 15. XII kl. 11, 16. ja 17. XII kl. 12, 27., 28., 29. ja 30. XII kl. 12. T, 12. XII kl. 18 **"Lysistrate"** (ovaalsaal). 2000 aasta vanune komöödia naiste voodistreigist Antiik-Kreekas. Lavastab Rednar Annus, peaosas Liina Tennossaar. Kassa avatud T—R kl. 10—17.30. L, P kl. 11—14 ja üks tund enne õhtuse etenduse algust. Esmaspäeval kassa suletud. Tellimused tel. 44 12 52 ja 60 16 33.

SUURES MAJAS

R, 8. XII kl. 18 P. Abrahami operett **"Viktoria ja tema husaar"**. L, 9. XII kl. 18 **"Viktoria ja tema husaar"**. P, 10. XII kl. 18 A. Kitzbergi lastenäidend **"Kaval-Ants ja Vanapagan"**. K, 13. XII kl. 18 tantsuetendused **"Barcelona"**. F. Mercury, M. Morani muusikale ja **"Imeline mandariin"** B. Bártoki muusikale. N, 14. XII kl. 12 M. Leigh' muusikal **"Mees La Manchast"** (soodushinnaga). R, 15. XII kl. 18 R. Cooney farss **"Oi, Johnny!"**. L, 16. XII kl. 18 R. Kiplingi, A. Dvinjani novi lasteetendus **"Mowgli"** (esietendus).

VÄIKESES MAJAS

R, 8. XII kl. 18 W. Gombrowici tragikomöödia **"Iwona, Burgundia printsess"** (viimaseid kordi). L, 9. XII kl. 20 K. Süvalepa laulude õhtu **"Kaunimad aastad su elus"** (ovaalsaal). P, 10. XII kl. 20 **"Kaunimad aastad su elus"** (ovaalsaal). E, 11. XII kl. 18 G. Verdi ooper **"Rigoletto"** (Hertsogi osas Vello Jürna). K, 13. XII kl. 18 M. Ayme näidend **"Teise mehe pea"**. R, 15. XII kl. 12 K. Süvalepa lasteetendus **"Hundijaani-jant"**. L, 16. XII kl. 12 **"Hundijaani-jant"**, kl. 17 salongiõhtu **"Elulootus"** (ovaalsaal).

KONTSERDISAALIS

K, 13. XII kl. 18.30 **jõulukontsert**.

KÜLALISETENDUSED

E, 11. XII kl. 11 ja 14 K. Süvalepa lastelugu **"Hundijaani-jant"** EESTI DRAAMATEATRIS. K, 13. XII kl. 11 ja 14 **"Hundijaani-jant"** VALGAS. R, 15. XII kl. 19 salongiõhtu **"Mu kurbused on alasti"** VALGAS.

VILJANDI DRAAMATEATER UGALA

R, 8. XII kl. 18.30 **"La Traviata öö"**. P, 10. XII kl. 12 **"Salemi nõiad"**. E, 11. XII kl. 18.30 **"Kroonu onu"** (v.s.). T, 12. XII kl. 18.30 **"Kolm päeva parun von Münchhauseni elust"**. N, 14. XII kl. 18.30 **"Lõpp on algus"**. R, 15. XII kl. 18.30 **"Õde George'i tapmine"**, kl. 18.30 **"Issid"** (keldrisaalis). P, 17. XII kl. 12 **"Hispaania muinasjutud"** (v.s.), kl. 18.30 **"Issid"** (viimane etendus, keldrisaalis).

UGALA KÜLALISETENDUSED

R, 8. XII kl. 19 **"Antigone New Yorgis"** JÕGEVA KULTUURIMAJAS. E, 11. XII kl. 19 **"Lõpp on algus"** VÕRU KULTUURIMAJAS. K, 13. XII kl. 18.30 **"Õde George'i tapmine"** PÄRNU ENDLAS. Pääsmete tellimine kl. 10—17 tel. (243) 53 617. Kassa avatud tööpäeviti kl. 10—14 ja 17—18.30. Puhkepäevadel 1 tund enne etenduse algust.

R, 8. XII kl. 18.30 **"Kardemoni linna"**

rahvas ja röövlid". Kogu pere muusikal. Röövlite rollis Jüri Vlassov, Mihkel Smeljanski ja Sepo Seeman.

P, 10. XII kl. 17 **"Edmund Kean"**. Näidend XIX saj. esimese poole kuulsaima näitleja elust ja armuintrigidest. Lavastaja Roman Baskin. Nimiosas Jaan Rekkor, teistes osades Laine Mägi, Aare Laanemets, Diana Konstantinova jt., kl. 17 **"Minu tüdruk oli Regine"** (v.s.). Tragikomöödia perekonnast, kus jämedad otsad on alati olnud pereema käes. Lavastaja Enn Keerd. Osades Siina Üksküla, Arvo Hallik, Piret Laurimaa, Ahti Puudersell.

E, 11. XII kl. 18.30 **"Kõik need päevad ja ööd"**. Inimsuhted tänapäeva Rootsi heaoluühiskonnas läbi kolme naispõlv, keda kehastavad Lii Tedre, Siina Üksküla, Katrin Nielsen ja Diana Konstantinova. Lavastaja Raivo Trass, kl. 18.30 **"Casanova viimane armastus"** (v.s.). Näidend XVIII saj. suure itaalia seikleja viimase eluperioodist Duxi lossis, kus ta pani kirja oma kuulsad "Mälestused". Peaosades Tõnno Linna ja Liisa Aibel. Lavastaja Peeter Kard.

T, 12. XII kl. 18.30 **"Üks, kaks, kolm"**. F. Molnári komöödia pankuri "imeteost", kes tunni jooksul peab "tegema" lorus taksojuhist väärika väimehe ameerika miljonäriks. Peaosas Jaan Rekkor. Lavastaja Aare Laanemets.

K, 13. XII kl. 18.30 **"Üks, kaks kolm"** TEATRIS UGALA.

N, 14. XII kl. 18.30 **"Koeratopis"**. Rootsi nüüdisdramaturgi S. Göthe meeleolukas retronäidend rootsi väikese sadamalinna elust. Lavastaja Kaarel Kilvet. Osades Elmar Trink, Lii Tedre, Katrin Nielsen, Erik Ruus, Tene Ruubel, Raido Keskküla, Ago Anderson jt.

R, 15. XII kl. 18 **RESERVEERITUD ETENDUS**.

P, 17. XII kl. 11 ja 15 **"Muumipere jõulud"** (jõuluetendus lastele). J. Saare lastenäidend T. Janssoni samanimelise novelli järgi. Osades Ago Anderson, Katrin Tuuskam, Sepo Seeman, Peeter Kaljumäe, Liisa Aibel, Raido Keskküla ja Raeküla kooli õpilased.

Kassa avatud E—R kl. 11—18.30, L kl. 11—15, P üks tund enne etenduse algust. Tel. 42 480.

R, 8. XII kl. 19 **"Minu naine on valetaja"**. Lavastaja Erik Ruus. Komejant valdest, mis võivad armastava paari lahkku ajada ja pärast jälle kokku viia. Publikul jääb üle ainult südamest naerda sajandialguse seltskonna keerulise elukorralduse üle.

E, 11. XII kl. 19 **"Don Quijote"**. Lav. Üllar Saaremäe. Naljakas kurbmäng õilsa rändrüütlil don Quijote ja võlur Fres-toni ümber. Oma isanda pärast tunnevad tema lähedased siirast muret ning võtavad ette peadpööritavaid trikke tema kodumõisa tagasi meelitamiseks. T, 12. XII kl. 19 **"Immelmanni sõlm"** (esietendus von Krahli teatris). Lavastaja Toomas Hussar. Teemaks keerulised peresuhted. Lahutatud pojad on jäänud ema kasvatada. Vitraažikunstnikust isa ja poegi seovad salapärased sündmused reisilt Itaaliasse.

L, 16. XII kl. 11 ja 14 **"Rohelise päikese maa"** (esietendus). Lavastaja Eili Neuhäus. Jõuluetendus metsa varjus askeldavatest mutukatest, nukkudest Mallet ja Peedust, kellele jõuluöö ime annab tagasi lapsepõlvesõbra. Kõikidele teatrisse tulnud lastele toob jõuluvana üllatuse!

P, 17. XII kl. 11 **"Rohelise päikese maa"**, kl. 19 **"Immelmanni sõlm"**.

Piletitellimine igal tööpäeval kl. 10—16 tel. 45 661. Pensionäridele ja gruppidele hinnasoodustus! Võimalik tellida bussi tel. 43 246.

SALME KULTUURIKESKUSES

L, 9. XII kl. 12 Salme teatri etendus lastele **"Helepuunane lilleke"**.

P, 10. XII kl. 12 põnev jõuluetendus lastele **"Jõulu-Miku äpardused"**. Laulavad ja tantsivad showgrupp Vikerkaar, laulu- ja tantsurühm Pillerpall, jõuluvana, päkapikk Jõulu-Mikk, jõulueit jpt.

Pääsmed müügil Teenindusmajas ja tund enne algust Salme tn. 12.

G-GALERIIS
Narva mnt. 2
Tiiu Esnari
PORTSELAN ja
MEREPASTELLID
kuni 30. XII.
Avatud E—R kl. 11—18
ja L kl. 10—17.

MUSTPEADE MAJA GALERII

Pühavaimu 9
Piret Räni "DEJEVO —
WAY TO THE WONDERLAND"
kuni 9. XII. Olavi galeriis
Tarvvi Laamanni "ETCHING"
kuni 24. XII.
Avatud T—L kl. 12—17.

GALERIIS VAAL
Väike-Karja 12
Sorosi keskuse III aastanäitus
"BIOTOPIA".
kuni 17. XII.
Avatud T—R
kl. 11—18 ja kl. 11—16.

DRAAKONI
GALERIIS Pikk 18
**JÕULU-
NÄITUSMÜÜK**
kuni 31. XII.

Avatud E kl. 10—17,
T—R kl. 10—18,
L kl. 11—16.

GALERIIS SAMMAS
Vabaduse väljak 6
Sorosi keskuse III aastanäitus
"BIOTOPIA"
kuni 17. XII.
Avatud K—E kl. 11—18.

A-GALERIIS
Hobusepea 8
müügil kunstnike
valmistatud
AUTORIEHTED.
Avatud T—R kl. 10—18,
L kl. 11—16.

LIIKAKELL
GALERIIS LIIKAKELL
Liivalaia 12
maali, graafika,
klaasi ja metalli
NÄITUSMÜÜK.

Avatud E—R kl. 10—18.

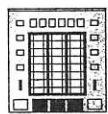

HILPHARAKA KELDRIIS
Rataskaevu 12
Milvi Thalheimi
JÕULUTEKSTIILID
kuni 31. XII.

Avatud E—L kl. 11—17.30.

GALERIIS MOLEN
Viru 19
SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.
Avatud T—R kl. 10—18,
L kl. 11—15.

KUNSTIHOONE
KUNSTIHOONES
Vabaduse väljak 8

Maria-Kristiina Ulase
"KIHISUSED"
kuni 17. XII.

Avatud K—E kl. 12—18.

VOLUFLOODI GALERIIS
Lai 10
Aino Pajupuu
TAIMEVAIBAD.

Avatud E—R kl. 11—19,
L kl. 10—17.

LINNAGALERIIS
Harju 13
Sorosi keskuse III aastanäitus
"BIOTOPIA".
kuni 17. XII.

Avatud K—E kl. 12—18.

GALERIIS ATRIUM
GALERIIS ATRIUM
Tallinna Ärikeskuse siseõues Harju 6
ESIMENE
PARVLAEV ESTONIA
HUKULE PÜHENDATUD
MÄLESTUSNÄITUS
VORMIS JA PILDIS
kuni 12. XII.
Avatud iga päev kl. 9—24.

ART HALINGA KUNSTIGALERIIS
Pärnumaal Halinga kaubakeskuses
Tauno Kangro
SKULPTUURID
ja **Meelis Paldroki**
TEKSTIILID
kuni 12. XII.
Avatud iga päev
kl. 10—21.

TKM

TARTU KUNSTIMUSEUMIS
Vallikraavi 14
IV EESTI PISIPLASTIKA
NÄITUS
ja **Tiina Viirelaiu**
"LANGEV RUUM"
kuni 7. I 1996.

Avatud K—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev on reede.

RÜÜTLI GALERIIS
Tartus Raekoja plats 8/Rüütli 1
Kai-Mai Olbri MAALID
"VALGUSE VARJUS"
kuni 21. XII.

Avatud E—R kl. 11—18,
L kl. 11—16.

PÄRNU LINNAGALERIIS
Pärnus Rüütli 30

9. XII — 30. XII
EESTI TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.

Avatud T—R kl. 11—18
ja L kl. 11—17.

SEBRA GALERIIS Tartus Jaani 20
JÕULUGALERII Külle Grauber-
gi, Raili Alaveri, Tiiu Vellevo
NA-HAKUNST, Ülla Ivask-Voosalu
METALLEHTED, Tiiu Vilimaa KOS-
TÜÜMID, Deivi Oru KUDUMID ja
Eve Esmaa GRAAFIKA kuni 31. XII.
Avatud E—R kl. 11—18,
L kl. 11—16.

ILLEGAARDI GALERIIS
Tartus Ülikooli 5
"MÜÜTLINE TARTU VAIM"
kuni 31. XII.
Klubisaalis Imat Suumani
LILLEMAALID kuni 31. XII.
Avatud E—P kl. 11—17 ja
kl. 17—02 (klubi kaardiga).

KIVISILLA GALERIIS
Raekoja plats 18

Saskia Kasemaa
MAALID
ja
EESTI KUNSTI
PÜSIEKSPOSITSIOON.

Avatud K—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev on reede.

SOOME INSTITUUT

Harju 1, EE0001 Tallinn, tel. 6 31 39 17

8. XII kl. 12—15 Viru keskuses Mauno Koivisto raamatu "Historian tekijät" ilmumise puhul seminar "Riigimehed ajaloo pöördepunktis". Esinevad Jukka Tarkka ja Rein Veidemann, seminari juhatab Seppo Kuusisto. Osavõtt vaba.
9. XII kl. 10 toimub instituudis järjekordne soome keele õpetajate seminar. Osavõtt kutsetega.
9. XII kl. 18 Kinomajas (Uus 3) Kaisa Rastimo uus film "Soolast ja magusast" ("Suolaista ja makeaa", 10 min.). Sisepääs kõigile huvilistele.
11. XII kl. 17—20 töötavad instituudis tõlkijad Tiiu Kokla juhendamisel.
12. XII kl. 16 on Teatri- ja Muusikamuseumis (Müürivahe 12) Sibeliusse pühendatud näitus, Leo Normeti ja Kari Kilpilainen loengud Sibeliusse kohta, muusikat, Sibeliusi käsitlev video.
13. XII kl. 14—18 on instituut avatud kõigile, kes tahavad koos meiega veeta väikesi jõule (pikkujoulu) koos traditsiooniliste Tähepoiste (Tienapojat) ja jõuluhõõgveiniga (jouluglöggi).

SOOME INSTITUUT

Vanemuise 19, EE2400 Tartu, tel. (827) 44 13 19, faks 44 17 97,
avatud tööpäeviti kell 10—16

9. XII kl. 10 Soome keele õpetajate seminar Tallinnas. Eelregistreerimine.
9. XII esineb Tartu ülikooli aulas Tallinna kammerorkester. Juhatab Juha Kangas (Soome). Kavas J. Chr. Bach, C. Ph. E. Bach, J. Kokkonen.
10. XII kinos Athena (Küütri 1) Kaisa Rastimo romantiline komöödia, "Suolaista ja makeaa" ("Soolast ja magusast", 1995).. Tasuta.
1996.a. veebruaris alustab tööd tõlkekursus Minna Halonen ja Ilona Trageli juhendamisel. Proovitõlke tekstide ja lähemat teavet saab Soome Instituudist.
NB! Meie raamatukogus on valik soome ilukirjandust, lugemissaalis värsked ajalehed ja ajakirjad. Lisaks lainepekkusele 558 kHz saab Soome riigiradio saateid kuulata nüüd ka kohalike raadiojaamade Tartu KUKU (soomekeelsed YLE uudised kl. 11), Tartu Raadio (inglisekeelsed YLE uudised kl. 23.30 ja soomekeelsed YLE uudised kl. 24) ja Põlva Kaguraudio (soomekeelsed YLE uudised kl. 21) vahendusel.

BRITI NÕUKOGU

Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 6 31 40 10,
Lugemissaal avatud T—R kl. 12—17.

PRANTSUSE KULTUURIKESKUS

Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 44 95 05

PRANTSUSE FILMIPÄEVAD EESTIS
Kümne režissööri "Nägemus Prantsusmaast"
Tallinna Kinomajas
8. XII kl. 20 "Mees, kes armastas naisi" (Fr. Truffaut)
9. XII kl. 20 "On päevad ja kuud" (C. Lelouch)
10. XII kl. 20 "Me ei vanane koos" (M. Pialat)
Tartu Ekraanis
8. XII kl. 20 "Uinuv Pariis" (R. Clair)
9. XII kl. 20 "Hr. Lange'i kuritegu" (J. Renoir)
10. XII kl. 20 "Antoine ja Antoinette" (J. Becker)
Pärnu Chaplinis
11. XII kl. 19 "Elupõletaja Bob" (J.-P. Melville)
12. XII kl. 19 "Nööbisõda" (Y. Robert)
13. XII kl. 19 "Uinuv Pariis" (R. Clair)
14. XII kl. 19 "Hr. Lange'i kuritegu" (J. Renoir)
15. XII kl. 19 "Antoine ja Antoinette" (J. Becker)
Haapsalu Kunglas
11. XII kl. 18 "Mees, kes armastas naisi" (Fr. Truffaut)
12. XII kl. 18 "Täiskuuööd" (R. Rohmer)
13. XII kl. 18 "Ameerika hotell" (A. Téchiné)
14. XII kl. 18 "On päevad ja kuud" (C. Lelouch)
15. XII kl. 18 "Me ei vanane koos" (M. Pialat)

PÕHJAMAASE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO

Pikk 11, EE0001 Tallinn, tel. 6 40 66 26, faks 6 40 66 22

9. XII kl. 18 toimub Tartu ülikooli aulas laupäevakontsert.
10. XII kl. 16 toimub Estonia kontserdisaalis pühapäevakontsert.
Esineb Tallinna Kammerorkester, dirigent Juha Kangas (Soome), Peeter Malkov (flööt).

PÕHJAMAASE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO

Raekoja plats 8, EE2400 Tartu, tel. (827) 43 39 44

UNGARI KULTUURIESINDUS

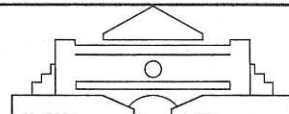
Roosikrantsi 6, EE0100 Tallinn, tel. 44 08 17

SAKSA KULTUURIINSTITUUT

Tolli 2, EE0001 Tallinn, tel. 60 24 02

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS

Kentmanni 20, EE0001 Tallinn, tel. 6 31 22 12,
Ameerika raamatukogu avatud E—R kl. 13—17.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSED Tõnismägi 2

kuni 9. XII Aime Jürjo isiknäitus (5. korruse trepigaleriis);
kuni 10. XII "130 aastat algupärast lasteraamatuilustratsiooni Eestis" (3. korruse peanäitusesaalis);
kuni 6. I 1996 "Evald Okas 80" Rahvusraamatukogu fondidest (7. korrusel);
kuni 16. II 1996 "Vanu kõiteid harulduste kogus" (harulduste kogu näitusesaalis);
9. XII—23. XII laste omavalmistatud mänguasjade vabariikliku konkursi parimate tööde näitus (UNICEF) (6. korruse trepigaleriis);
11. XII—13. I 1996 Toomas Volkmanni fotonäitus "Sõbrad nädalalõpuks" (3. korruse fuajees);
14. XII—14. I 1996 Kaie Parts "Ehted vaimu ja võimu kuningannadele" (3. korruse peanäitusesaalis).

Kultuurileht

JÕULULAAT '95

TALLINNA LINNAHALLIS

13.-23. detsembrini ja 26.-30. detsembrini
Iga päev kella 11.00-19.00

JÕULUKAUPADE SUURMÜÜK

jäähallis ja linnahalli kahel korrusel

Jõulukontserdid
piparkoogid
moetendused
kingituste pakkimine
LEGO mängulauad
koguperefilmid
suure LEGO jõuluvana meisterdamine
kohvikud ja baarid
päkapikud
ja palju muud huvitavat ja põnevat

PÄKAPIKUMÜTSID PÄHE JA
LINNAHALLI JÕULULAADALE!

Laadapilet 6 kr, õpilastele ja pensionäridele 3kr, perepilet 10 kr
TEATED TEL : 601 888

Kultuurileht kuulutab 11. — 15. detsembrini välja

SOOJADE SOOVIDE SOODUSNÄDALA.

Sel ajavahemikul Kultuurilehe toimetusse toodud või saadetud jõulutervitus
ilmub 22. detsembrini jõulunumbris.

Kõik asutused, firmad või eraisikud saavad Kultuurilehe kaudu
oma publikule, klientidele või muidu headele sõpradele sooje soove saata.

ÜKS RUUTSENTIMEETER SOOJA SOOVI MAKSAB VAID ÜKS KROON.

Täpsem info telefonil 44 88 68.

Jõulusoov Kultuurilehes on meeldiv võimalus mitte kedagi unustada.

ÜLEMAAILMNE EESTI KESKNÕUKOGU
võtab vastu sooviavaldusi toetuse saamiseksÜLEMAAILMSE EESTI KESKNÕUKOGU (ÜEKN)
PÜÜDEKS ON:

- toetada eesti rahvast demokraatliku riigi loomisel
 - aidata kaasa eesti kultuuri säilitamisele väljaspool Eesti Vabariiki.
- ÜEKN-i toetussummad on piiratud. Toetused peavad edasi kandma ÜEKN-i sihte ja eesmärgi, samas olema abiks Eestile ja eestlastele. Toetussummad laekuvad väliseestlaskonna ja teiste poolt tehtud annetustest.

SOOVIIVALDUS TOETUSE SAAMISEKS PEAB
SISALDAMA ALLJÄRGENEVAID INFORMATSIOONID:

- projekti/vajaduse kirjeldus, kaasa arvatud eesmärgid, ajakava ja loodetav tulemus;
- eelarve;
- summa, mida soovitakse saada ÜEKN-ilt;

- ülevaade seni saadud toetustest (summadest) ja milliseid toetusi loodetakse veel saada muudest allikatest;
- teiste organisatsioonide nimed ja aadressid, kellele on saadetud ja/või kavatsetakse saata avaldus toetuse saamiseks;
- toetust taotleva organisatsiooni kirjeldus, asukoht; juhataja liikmete ja muu personali biograafilised andmed või toetust taotleva isiku biograafilised andmed;
- loetleda personal ja vahendid, mis on vajalikud projekti teostamiseks;
- kokkuvõtte varasemate projektide tulemustest;
- muu oluline informatsioon, mida soovitakse lisada.

AVALDUSED SAATA AADRESSIL

Estonian World Council, Inc., P.O. Box 2205,
Gaithersburg, MD, 20886-2205, USA.

KULTUURKAPITAL

Alates 1996. aastast
annab Kultuurkapitali kirjanduse
sihtkapital välja kolmeaastaseid
kirjanikustipendiume.

Stipendiumi suurus on 6000 krooni kuus.
1996. aastal määratakse kolm stipendiumi.

Kirjanduse sihtkapitali nõukogu ootab
organisatsioonidelt ja üksikisikutelt
vabas vormis taotlusi käesoleva aasta
15. detsembriks. Soovitav on lisada
pikemaajaliste loominguliste kavatsuste
kirjeldus.

Avaldusi võetakse vastu
Kultuurkapitali kantseleis aadressil
Tallinn, Suur-Karja 23
tööpäeviti kl. 10—16.
Telefon (22) 44 69 22.

Pärnu vanalinna koolis
pühapäeval, 10. detsembril 1995.a. kl. 18
SÜMFOONIAKONTSERT

Pärnu Linnaorkester

Jean Sibelius — 130

DIRIGENT: Loit Lepalaan

KAVAS: J. Sibelius
Sümfooniline poeem "Finlandia".
Sümfoonia nr. 1 c-moll, oopus 39.

Piletid müügil 1 tund enne algust kohapeal.

KIIGELAUUKUUIKU
kontsert-plaadiesitus on
13. detsembril kl. 18 Estonia talveaias.

Kaastegevad: ELMO NÜGANEN ja ANDRUS VAARIK
Pilet 100 krooni.
Müügil ainult 25 piletit.

Õnnevakk

17. detsembrist 6. jaanuarini on "Vikerraadio" kavas igal pärastlõunal
aastavahetuse heategevussaadet ÕNNEVAKK.

- ♦ Kui õnnitlute või tervitate ÕNNEVAKAS oma lähedasi, sõpru, kolleege või kliente, saab teistki Eesti Raadio vahendusel osaline heategevusüritusel, mille eesmärk on osta Tallinna Lastehaiglaste narkoosiaparaat koos hingamist, südame-tegevust ja veregaase jälgiva süsteemiga.
- ♦ Selleks, et teie õnnitlused, tervitused ja soovid kõlaksid ÕNNEVAKAS, tuleb sidejaoskonnast teele saata rahakaart taskukohase summaga, teha panga vahendusel ülekande ÕNNEVAKA arvele või tuua raha korjanduskasti Tallinnas, Tartus või Pärnus.
- ♦ PANGAÜLEKANDE SAAB TEHA Hansapanka Eesti Raadio arveldusarvele 22-610542, märgusõna ÕNNEVAKK.

- ♦ Samal aadressil on ÕNNEVAKA korjanduskast avatud 11.—29. detsembrini tööpäevadel kl. 12—19.
- ♦ ÕNNEVAKA korjanduskast Eesti Raadio Tartu stuudios Tartu, Riia t. 12 Eesti põllumajandus-ülikooli III korrusel on avatud 11.—29. detsembrini tööpäevadel kell 9—17 (tel. 27-43 36 27).
- ♦ ÕNNEVAKA korjanduskast Eesti Raadio Pärnu stuudios Pärnu, Akadeemia t. 2 Maavalitsuse majas on avatud 11.—29. detsembrini tööpäevadel kell 9—17 (tel. 24-44 54 78).
- ♦ Saatke tervituskiri koos posti- või pangakviitungiga varakult teele!
- ♦ ÕNNEVAKK ootab kaasalöömist, et lastehaiglaste saaks narkoosiaparaadi.

RAHAKAARTE OOTAME AADRESSIL
EE0100 Tallinn, Gonsiori 21, Eesti Raadio, ÕNNEVAKK

KINO SÕPRUS
8.—14. detsember

Kl. 12 "Mowgli" ("The Jungle Book", 1995.a. seiklusfilm.
Peaosades Jason Scott Lee, Sam Neill, Lena Headley jt.).
Kl. 14 ja 20.15 "Pulp Fiction" (USA, 1994.a. Osades John

Travolta, Samuel L. Jackson, Bruce Willis jt.).
Kl. 17 "Kartmatu" ("Braveheart", 1995.a. ajalooline seiklusfilm. Peaosas Mel Gibson.

Alla 14-aastastele ei soovitata).
Dolby Stereo Heli!

AS SÕPRUS LTD

TARTU ÜLIKOOLI
LOENGUD
humanitaar-
ja sotsiaalaladel
Eesti

Rahvusraamatukogu
suures auditooriumis

11. detsembril kl. 16.15 prof. Kaido
Jaanson
Eesti Euroopas ja maailmas
aastal 2010

Oodatud on kõik
huvilised!

INFORMATSIOON:
Tartu Ülikooli Tallinna Esindus,
Müürivahe 11.
Tel. 6 406 866, 6 406 867.

Kultuurileht

INFOTELEFON 448 868
Peatoimetaja 449 454
Tegevtoimetaja 449 454
Ärijuht 448 868
Raamatupidaja 449 247
Uudised 448 868
Teadus, haridus 448 820
Kunst 443 008
Teater 448 820
Muusika 443 008
Kirjandus 443 008
Film 448 820
Tartu toimetuse 434 984
Kunstnik 448 868
Arvutikujundus 448 868
Keeletoimetaja
Korrektor
Masinakiri

FAKS 449 247

EE0090 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja kirjastus Perioodika Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk RdE Print Tallinn Pärnu mnt. 67a. Tellimise nr. 5684
Praaeksemplaride korral helistada 681 411

INFOTELEFON
Tiina Tammer
Jaanus Kulli
Koidu Vellamaa
Ruth Nõmm
Marju Veikat
Mall Jõgi
Katrín Kivimaa
Maris Balbat
Virge Joamets
Peeter Künstler
Jaak Lõhmus
Aivo Lõhmus
Ann Gornischeff
Gädi Kuklane
Aili Künstler
Tiina Kivikas
Aili Siren
Maarika Kaljulaid
FAKS

INDEKS 69786